LUCAE ANTONII PORTII OPUSCULA, ET FRAGMENTA...

Luca Antonio Porzio

LUCÆ ANTC
PORTI
OPUSCUL
Et Fragmenta varia

EXCELLENTISSIMO VIRO
CAROLO CARAFÆO
BELVEDERII PRINCIPI, &c.
DICATA.

NEAPOLI
Ex Officina Bulifoniana. MDCCI.
Superiorum permissu.

EXCELLENTISS.MO VIRO

PRINCIPI

CAROLO CARAFÆO

BELVEDERII PRINCIPI, &c.
Aurei Velleris Equiti Amplissimo.

ANTONIUS BULIFONIUS S.P.P.

PUBLICATURUS ex nostrâ librariâ officinâ hos LUCÆ-ANTONII PORTII, præstantissimi hâc tē-

peſtate, ſpectatiſſimiq;
Philoſophi de re Medicâ
libros; non diù anceps
mente animi egi, cuinam
Viro Principi pro ſuo jure
dicarem. Statim namque
illicò tua, Excellentiſſime
Carole Carafæ,
Ampliſſima mihi patuit
Domus: cujus limina
ejuſmodi mercibus importandis
nunquam non
calent. Et memores prætereà
tenemus, ut, ubi primùm
inſtaurata Philoſophia,
& Medicina peregrè
hùc invectæ ſunt,
quan-

quantâ authoritate, & constantiâ Excellentissimus Pater tuus à quorumdã insectatione protexit; quos, cum malus urgeret pudor, falsa dedicere, eas literas dextero hujus terræ genio succrescentes, quo jure, quâque injuriâ vexatas, ab stirpe evellere, quantùm in iis fuit, conati sunt. Honesta igitur ratio est, ut quò hæ literæ olim agitatæ tanquam ad sanctissimum profugerunt Asylum; ibi porrò confirma-

tarum, juxta ac in Templo, illuſtria monumenta excitentur. Denique tandem animadvertens ingenium viri in philoſophando verè Imperatorium: quòd ſervitii inſolens, alienarum opinionum juſſa facere nunquam novit: ſed enim hanc rerum univerſitatem ſibi ab unâ Ratione decretam provinciam reputans, ab aliis intentata facinora ſuo ductu, auſpicioque audacter ſuſcipiat, prudenter gerat, feli-

lici-

liciter absolvat:rem commodè cecidisse sum ratus, si hujus quantivisprecii Philosophi libros Viro Principi regiis laudibus cum gentilium, tum propriis refertum omninò, & cumulatum inscriberem. Et heic sanè quidem à confessâ tui Nominis Amplitudine scribendum puto: me tralaticiâ illâ Nuncupationum formulâ non teneri, qui in tuas, & generis communes, & privas ipsius laudes excurram. Nulla

namque illarum est in recessu: sed omnes in tuo præclarissimo Nomine ita eminent cunctæ; ut vel Te nominasse, sat laudasse putarim. Qui cum in Amplissima Majorum luce verseris, non communi, sed certo lumine fulgeas. Quandoquidem satis superque compertum est, ut jam inde à puero in bonarum quâ mentis, quâ animi artium viâ grassatus, prætervertens annis sapientiam, ita Te brevi conformasti, ut

id

id ætatis abundans consilii in dubiis rebus dexter adsis: & animo in adversis erecto, modesto in secundis, numeros Sapientis omnes absolvas. Tam præclarè gravissimos inter Philosophos eductus, atq; educatus, vitam instituisti; ut nulla cum brutis, complura cum Divis communia agitans, semper Hominem agas: & ubi per gravissima negocia licet, ad sapientum ocia concedis: quodque temporis de principali-

bus officiis subsecas, id omne ad interiorum literarum studia confers. At enim virtutum, quibus usquequaque diffluis, copia, me ab incœpto invitum abstraxit, ut Te laudibus exornarem, qui Principem omni ex parte laudatissimum exhibes. Cum igitur antiquum, & generosum obtineas, ut nihil apud Te prę sapientiæ studiis prius sit, neque potius; quâ humanitate soles Philosophos, eâ & Philosophicos hos libros

ex-

excipe; & meum in hoc mancipio obſequentis animum reſpice. Vale diù, & Vive.

MARTIUS VALLO
LECTORI S.

NEminem adeò rudem, & omnis ſcientiæ naturalis, ac experimentalis tam inſolentem puto, qui quàm rarum, quamque difficile hâc ætate, & abſtruſum ſit in hac ſenſibili rerum immenſitate aliqua admiranda, atque longè ardua cujuſcumq; facultatis phœnomena meditari, ac literis mandare non noverit. Quis enim ignorat, quàm hoc experimentalis philoſophiæ ſtudium inſignem induſtriam, quàm variam multa-

rum

rum, diverſarúmque rerum noti-tiam, quàm ingentem virium cùm animi, tùm corporis jacturam, quàm denique infractam patien-tiam, ut optatum finem ſortiatur, requirat? Res eſt profectò ardua, & ſummæ difficultatis plena: hoc potiſſimùm tempore penitiora phi-loſophiæ adyta audactèr ingredi, & ſanctiores latentis naturæ re-ceſſus rimari; propterea quòd quo-tidiana exempla demonſtrant; tot tantaq; nunc acerrima doctiſſimo-rum virorum ingenia in ſpecu-landi inveniendique ratione vi-gere, ut, rerum fermè omnium in abdito naturæ ſinu deliteſcentium differentiis penitiſſimè excuſſis, omnes humanarum virium cona-tus excedere videantur. Igitur, quæ multa olim fuere incompertæ originis in naturæ rebus, ac den-ſis obſcuritatibus involuta; quo-

rum sanè ratio, juxta vulgarem philosophandi methodum explicari minimè poterat; solertissimi hâc tempestate viri variis, novis, curiosisque commentariis, quà naturæ, quà artis mysteria, & arcana referantes, magno mortalium stupore, non sine gloriæ palma, mirificè expedierunt, accuratissimèque illustrarunt. Quamobrem si qua ætas unquàm, aut ex magnitudine, aut felicitate rerum gestarum, gratulandi sibi materiam nacta est, ea propemodum temporibus nostris id est consecuta: quæ circa intimam humani corporis œconomiam, ejusque admirabilem structuram mirâ ingenii dexteritate versetur. Quandoquidèm egregio conatu, nec minori cum laude, nominisque immortalitate quamplurimi adeò in scrutandis penitioribus naturæ

mi-

miraculis, maximèque circa res Physicas, Mechanicas, ac Medicas, non sine prævio experimentorum apparatu, strenuè agitant; ut jure merito fateri cogamur, omnes rerum conditarum artes hoc potissimùm seculo, per quosdam veluti gradus eò pervenisse, ut ferè nihil præterea in iisdem ipsis desideremus. Nil enim in tanta rerum universitate iners, ac otiosum circa obscuriora naturæ opera animadvertimus, quod non sit ita excultum, omnique singulari industriâ perlustratum; ut vix in totius naturæ immensitate detur altiùs excogitandum. Enim verò ea nunc est rerum conditio, isque temporum cursus, ut minutissimorum corpore animalium fabrica, & cognitio, omnibus ætatibus anteactis occulta, nunc prorsus illustrata, ac summâ omnium

admiratione perſpecta ſit; ita ut quæcunque manifeſta hucuſque ſunt, non proprio acquiſita ſtudio, ſed divinitùs demiſſa videantur. Verùm ſi quid arduum, ac perdifficile, ſcituque dignum, quò omnis humani ingenii induſtria vires contendat ſuas, adhuc ſuperet explanandũ, id iis altioris indaginis viris ingenio, & arte clariſſimis unicè rimari, ac penitùs excutere datum eſt: Quos inter hâc ætate Philoſophos præſtantiſſimos non infimum planè locum meretur eximius Lucas Antonius Portius, *vir profectò ob inſignia ejus opera in lucem edita ſpectatiſſimus. Hic ſummæ ingenuitatis, & indefeſſi laboris Auctor ad perluſtrandam, reſtaurandamque phyſiologiæ partem natus, quæcunque ſummo ſtudio, ac mirâ dexteritate ardua, ac difficilia ag-*

greſ-

gressus est, immortali gloriâ expedivit. Haud enim me latet singularem hujus tanti ingenii vim, ac perspicaciam penè divinam, ac ejusdem liberalium artium studia longè latèque diffusa ad incrementum scientiæ naturalis summoperè conducere, quæ legentis animum ad inveniendarum, atque excornandarum artium cognitionem excitare mirificè solent. Cumque non ita pridem quidam nostri Auctoris codices manuscripti ad me, fato nescio quo, pervenerint; in iis tàm rara, & notatu digna observavi Medicinæ phænomena solidè, & acutè discussa, ut nihil ad internas, externasque humani corporis affectiones contemplandas reliqui fecisse videatur. Quinimò in iis haud exigua rerum perquirendarum dispersa semina perspiciuntur, quæ ad inte-

rio-

riora humani corporis viscera penitùs perscrutanda, & ad majora in dies, propriâ experimenti indagine, illustranda viam mirificè sternunt. Ad hæc considerabam etiam quàm præclarè insignia Medicinæ fũdamenta in hoc studii genere Auctor ipse clarissimus stabilierit; singula enim per mechanicas regulas, perque multarum, diversarumque experimenta rerum demonstrantur. Quapropter vehemens me erga Medicinæ alumnos studium occupavit, ut ingeniosissimi Auctoris cogitata ad posteritatem erudiendam publicâ luce fruerentur. Itaque eum enixè rogavi, ut sua opuscula summoperè desiderata publicæ utilitati proponeret; quod à me, meisque amicis rogatus primò, renuit, tùm domesticas curas, quibus nunquàm non distinetur, obtendens.

dens, tùm negotiosam medicæ artis exercitationem, tùm denique, quòd hujusmodi opuscula, nullâ penè diligentiâ, ac studio absoluta; sed succisivis tantùm horis, cùm per reliquas occupationes sibi liceret, non soluto prorsùs animo exarata autumaret. Tandem amicorum diuturnis petitionibus, imò flagitationibus vir ingenuus cessit, atque opus hoc suum publici juris facere decrevit. In eo rariora Medicinæ Theoremata juxta solidioris philosophiæ hypothesim explicanda Auctor aggreditur, abditasque morborum caussas fusiùs illustrat: ea pro veris, ac discussis duntaxàt censenda existimans, quæ clarè, & distinctè percipiuntur. Quæ quidèm clarissimis fulta rationibus, rectâque doctrinæ viâ examinata, non parùm ad salutis commodum com-

parandum, ac morborum vim repellendam conferre, animadvertimus. Hinc altiùs necessaria vitæ præsidia circa valetudinem, vel tuendam, vel recuperandam, mechanicè explanantur, & accuratiùs pertractantur. Quandoquidem ad hanc artem illustrandam, interioremque humani corporis statum percipiendum in ea est Auctor opinione: quòd machinæ humanæ structura non sit rudis, indigestaque materiæ moles, sed ingeniosius planè contextus incomprehensibili Divinæ Sapiētiæ artificio affabrè, concinnèque constructus, in quo tot vitalium membrorum officinæ, tot venarum, nervorum, fibrarumque ductus, totque cæci meatus reperiuntur, in cujus artificiosissima fabrica varii, & distincti feruntur liquores, qui per innumeros

tu-

tubos, fistulasque vario, assiduoque circulari motu fluunt in orbem, ac refluunt. Compertum namque est vitæ cursum cunctis mortalibus charissimum placidè, ac suaviter consistere in hac firma minutarum partium fluidarum, solidarumve proportione: itaque omnes adversæ valetudinis affectus, vel solidorum corporum vitio, vel fluidarum partium labefactatæ constantiæ unicè tribuendos demonstrat. Hæc igitur sunt medicæ artis potissima excogitata ad universam medendi scientiam, firmamque doctrinam necessaria: nam juxta hunc ordinem nil hoc in opere abditarum caussarum occurrit, quòd experimentis comprobatum, & mechanicè demonstratum non sit. Ego sanè hasce nostri Auctoris doctissimi lucubrationes iterũ, iterumq; at-

attẽtè perlegi:in eisq́;pervolvẽdis: permulta reperi, quibus maximoperè sum oblectatus, atque eis potissimũ, quæ de Tumoribus disputantur: in qua dissertatione insignia, ac firmissima cogitata circa tumorũ productionẽ diligenti examine, solidiorique fundamento discussa comperimus. Siquidem nullum unquàm planè cognitum, penitusque perspectum tumorem esse existimat, nisi pro comperto habeamus, quod in humano corpore nihil aliud (dùm rationalem animam excipiamus) quàm innumerabilium canaliculorum fluida varii generis corpuscula transmittentium congeries, reperiatur. Hinc liquores, mutatis eorum texturis, omnem humani corporis naturalem œconomiam interturbare constat: variasque morborum species producere. Hæc enim

sin-

singula scruteris, & internoscas oportet, si rectè tumorum naturam, eorumque medendi methodum explanare velis. Præterea ciborum in ventriculo digestionem, solutionemque solidè enucleandam censet, aliaque complura, quæ ad digestionis naturam, ejusque perturbationem pertinent, consideranda: quod quidem negotium tanquàm firmum, ac stabile totius medicinæ fundamentum maximè necessarium est. Totus autem inventionis labor in eo est, ut clarâ, & inconcussâ ratione demonstret; cibos in ventriculo, non calore, aliâve nudâ qualitate comminui, neque acido dumtaxàt succo (ut nonnulli putant) dissolvi, liquarique, sed plura, ac varia in diversis officinis maximo Naturæ studio elaborata concurrere, quæ ciborum confectioni

pro-

prodesse possunt, plenissimè ostendit. Ad Ægritudinum specimina quod attinet, brevi, solidâque methodo singularia complura ingeniosè pertractat: nam cætera inter, raras, & admirandas morborum affectiones, quæ hominum rectæ valetudini, vel extrinsecus, vel intrinsecùs, adversantur, dilucidè exquirit. Non pauca heic perpendenti occurrunt ab aliis, aut prætermissa, aut negligentiùs examinata, aut non benè sanè intellecta; quæ sensu, & ratione, ac longo medendi usu comprobat, & confirmat. Excurrit ulteriùs in morborum variorum naturam, & præcipuè illorum, qui ex sinistro sex rerum non naturalium usu oriuntur, & primò sese offert putredinis natura examinanda, quâ nihil offendimus in docendâ, aut faciendâ Medicinâ

fre-

frequentiùs: ibique quid putredo Galeno sit exponere nititur: ac præterea brevitèr aliqua de peste, & febribus disputantur. Cæterùm multa alia insignis usus in ipso opere interpersa inveniũtur, quæ animi aciem acuunt, ut ad nova exploranda excitemur. Tu modò, amice Lector, hæc, quæ tibi offeruntur, læto animo accipe, tantique viri labores, quos publicæ dicat utilitati, ac id, quo flagravi, tui juvandi studium, æqui, bonique consule. Vale.

Errata magis notabilia corrige.

Continere fol. 6. l. 26. contineri
& arteriarum constructionem fol.11.l.23. sunt
verba superflua.
aliquod fol.15. l.4.aliquam
aliiquam fol. 17. l. 13. aliquam
ignis fol. 43. l. 3. igni
fol.44.l.3.4.& 5.interpunctionum errores nonnulli; qui aliis in locis omittuntur.
Utrum fol.50.l.3. Verùm
affirmantur fol.56.l.6.affimatur.
In corpore ex corpore fol. 66. l. 17. in corpore,
ex corpore.
sensantio fol.66.l.27. sensatio
ignari fol.81. l. 23. ignavi
deinde rem fol.94. l.7.deinde ad rem
dignoscentis fol.157.l.ultima dignoscendis
medicamium fol.173. l.19. medicaminum
paulavim fol.187.l.7. paulatim
ut fit fol. 211. l.4. ut sic
si oportet fol.211.l.8.fit oportet
rectâ fol.247.l.13. recta
hnmorales fol.299.l.10.humorales
fiat fol.313.l.27. fiat
prædictorum, amabò calorem fol.316. l.11.
prædictorum, consideremus amabò calorem.
vesicam fol. 387. l.15. vesicam.

INDEX

TITULORUM.

He-

INDEX

Me-

Quæ

EMINENTISS. SIGNORE.

ANtonio Bulifon supplicando espone a V. E. come desidera di fare stampare un libro intitolato *Opuscula*, & *Fragmenta varia Lucæ-Antonii Portii*; supplica perciò V. E. di cōmetterne la revisione, e concederli la licenza, ut Deus.

De mandato Eminentiss. Domini.

Rev. Pater Nicolaus Squillante Congregationis Oratorii videat an imprimi possint, & inscriptis referat die 6. Octobris 1700.

JO: ANDREAS SILIQUINUS VICARIUS GEN.

Januarius de Auria Canonicus Deputatus.

EMI-

EMINENTISS., ET REVERENDISS. DOMINE.

CUm prædicta Opuscula, & Fragmenta varia *Lucæ-Antonii Portii* perlegerim, & nihil in eis à fide, & bonis moribus dissonum invenerim, prelo dari posse censeo, die 14. Februarii 1701.

Emin. Dom. Vestræ

Humill. & obsequentiss. servus
Nicolaus Squillante
Congr. Orat.

Attenta relatione Rev. P. Revisoris, quod potest imprimi.
Imprimatur die 12. *Octobr.* 1701.

JO: ANDREAS SILIQUINUS VICARIUS GEN.

D. Januarius de Auria Canonicus Deputatus.

EC-

ECCELLENTISS. SIGNORE

ANtonio Bulifon ſupplicando eſpone a V. E. come deſidera di fare ſtampare uno libro intitulato *Opuſcula*, *&* *Fragmenta varia Lucæ-Antonii Portii*, ſupplica perciò V. E. di commetterne la reviſione a chi li parerà, e concederli la licenza, ut Deus.

Mag. Artis Medicinæ Doctor Martius Vallo videat, & inſcriptis referat.

GASCON R. ANDREASSI R.
GUERRERO R. MERCADO R.

Proviſum per S. E. Neap. 22. Septembris 1700.

Maſtellonus.

EXCELLENTISSIME DOMINE.

Elaboratum opus, cui titulus *Opuscula, & Fragmenta varia eximii Philosophi Lucæ-Antonii Portii* viri undequaq; artium studiis, ac animi candore nostrâ tempestate clarissimi, jussu Excell. tuæ diligẽter evolvi, in eoq; recensendo nihil animadverti, quòd Regiæ jurisdictioni adversetur: Quocirca ad Reipublicæ literariæ decus, & ornamentum typis tradi posse existimo, si ita Excell. tuæ videbitur. Neap. die 8. Januarii 1701.

Excell. tuæ

Addictissimus servus
Martius Vallo.

Visa supradicta relatione imprimatur, & in publicatione servetur Reg. Pragmatica.

GASCON R. ANDREASSI R. GUERRERO R. MERCADO R.

Provisum per S. E. Neap. 11. Januarii 1701.

Mastellonus.

DE

TUMORIBUS

PRÆTER NATURAM.

I.

ULTÆ conſpiciuntur in corporibus benè valentibus eminentiæ, tumoreſque, ut mammarum, & muſculorum, contractorum præcipuè dum in opere ſint; qui cum nullam afferant moleſtiam, neque corpus turpe faciant; ſed potius utilem aliquem præſtent uſum, ſecundum naturam appellantur. At ſi hujuſmodi non ſint; medicinam expoſcunt, qua auferantur.

A At

II.

At exceptis philosophis (a) quibusdam, vel vulgaribus etiam manifestum ex physicis est, nihil in tumorem attolli, vel utcunque crescere posse, nisi additione, vel additionibus; nihil detumescere, vel decrescere posse, nisi detractione, vel detractionibus. Quoniam autem sæpe sæpiùs in tum. p. naturam moles potissimùm aucta consideratur; patet etiam iis omnibus, quæ corpora sunt, & corpora dici debent, (b) quæcunque illa fuerint, partium quarumcunque molem majorem fieri posse; & omni eo quod corpus est tum. p. n. posse generari.

III.

(a) Sunt philosophi, qui dicant saltem rarefactionibus, & condensationibus multa crescere; aut decrescere sinè ullius substantiæ additione, vel detractione.

(b) Confirm. hæc, iis, quæ Gal. aliique tradidere vix esse aliquid, cui non fit aliquando simile in abscessibus repertum; terrarum species variæ, lapides, tophiq; melli, pulti aliisque similia multa. Sed nos neque solidi; neque liquidi quicquam excludimus; non ipsū tenuissimum æthera.

III.

COEterùm de tum. p. n. in corporibus animalium sermo cum sit institutus; necessum est ea omnia supponere, quæ in corporibus animalium dissectionibus, diligentique contemplatione reperiri, & observari consuevere.

IV.

PRæ cœteris autem constat, multa continuò, & manifestò per datas vias fluere; quas arterias, atque variorum generum venas appellamus. Sed præter manifestos liquores, manifestasque fluxus, aut etiam saltem nonnullarum substantiarum refluxus vias; multis argumentis jam satis edocti multos alios liquores multasque fluxus, aut etiam refluxus (a) vias omnem sensum, visusque aciem effugientes, omnino concedere debemus. De quibus omnibus ex principiis philoso-

(a) Nam etiam per ossa fluit aliquid, refluitq;

phiæ, & ex organicis etiam in animalium corpore obſervationibus conſtat, multa ſæpe numero, quæ fluere deberent, non fluere; aut minus fluere; aut per alias, quàm conveniat vias fluere; item & ductus nonnunquam obſtructos omnino; vel conſtrictos omnino; vel quacunque de cauſa anguſtiores, & minus patentes eſſe; nonnunquam verò, vel ſecundum omnem longitudinem, vel alicubi ampliores laxiores; & ad accipiendum, & vel ad dimittendum aptiores eſſe; vel etiam diſruptos, & ea non retinentes, quæ per ipſos fluere nata ſunt; vel alio nomine hæc omnia vitioſa ſint, & minus apta ad bonam vitam conſervandam, prorogandamque.

V.

ANtiquioribus hæc magna parte cognita fuiſſe pronunciamus. Enim verò Galenus, qui nihil volens, & ex induſtria perperam antiquorum tradidit, clarè retulit multorum ſententia fluxo, & clauſo morbos omnes

con-

contineri: & methodicorum appellat herefim opinionem, qua multi defendebant, inflammationes omnes, & tumores alios omnes passiones esse adstrictas, & in adstricto, sive clauso consistere. Qui lib. 2. ad Glauc. cap. 2. methodicis opponit dogmaticos, & empiricos; inflammationes pleraſque, qui affirmabant, in fluxo potiſſimum consistere; & rheumate, hoc est fluxione, sive rheumatica diſpoſitione aliqua concitari.

VI.

Verùm Galenus dogmaticis, & empiricis hac in re favens, nunquam mechanicam docuit rationem; qua fluxionibus tumor aliquis fieret. Ac quidem in rheumate ex: gratia ad nares, vel ad fauces ſemper dubitandum an in aliis partibus pororum, & viarum facta aliqua obstructio ſit; & quia per has minùs fluat, majori copia aliquid fluat ad fauces, vel ad alias partes! Inſuper fluat aliquid, influatque in partem quantum libet; niſi

priùs demonstretur effluxum, aut etiam refluxum humorum à parte minorem esse influxu, nunquam constabit influxu partem illam in tumorem attolli debere. Sed mea quidem sententia nisi pro fluxo, sive pro fluxione motus intelligatur, ad quem possint referri mutationes omnes possibiles in corporibus; pro clauso verò, sive adstricto quies intelligatur, & cessatio, aut saltem motus diminutio, non omnia, quæ in tumoribus contingunt illis vocibus explicari, aut intelligi possunt. Ut si alicubi vena amplietur, & varix fiat; reliqua autem omnia se habeant, ut priùs; cum tantùm influat, quantum effluat, refluatque à varice sic accepta, in rheumate ne aliquo, an in clauso tumorem illum consistere dicemus? Neutrum mihi idoneum videtur ad rem omnem rectè explicandam. Scio autem adstrictione aliqua, & impedimento in latere, vel cavitate venæ, quod malum clausum dicerent methodici, ad ejusdem ampliationem dari nonnunquam occasionem: utproinde sæpè sæpiùs di-

cen-

cendum putem methodicorum constare rationem.

VII.

Consultò autem multa omittens hinc inde disputabilia, tumorum inquam varias dari species varietate eorum, quæ fluunt; & varietate eorum, quæ in canalibus, per quos fluxus fiunt considerari possunt; nec non varietate eorum, quæ in illis, quæ fluunt; & in viis, per quas fluxus fiunt utcunque contingere possunt.

VIII.

Galenus quatuor posuit humorum species in corporibus animalium; & quatuor ex illis fieri dixit tumorum varias, atque primarias species: ex sanguine scilicet; ex bile utraque, ut dicere solitus est; & ex pituita. At si rerum tantùm materialitas consideranda sit, superfluum fuit dixisse quatuor esse humores, ex quibus tumores fiant: ac satis fuisset afferere

ab omni eo, quod corpus est, partem quamcunque intumescere posse. Si verò præter corpulentiam, & materialitatem, modi insuper in infinitum variabiles considerandi sint in corporibus, non fuit satis dixisse humores esse quatuor; & quatuor proinde esse tumorum varias species. Quod neque posset defendi etiam si concederemus in toto Orbe quatuor tantum esse liquidarum substantiarum species: nam ne dum humore, sive liquido corpore; sed corpore quovis solido tumor potest consistere: ut inflatis aere buccis, vel quovis alio corpore, sive fluido, sive solido, repleto distentoque ore, necessum est genarum apparere tumorem aliquem. Ac tam multa vidi in tumoribus; & tam multa referuntur in abscessibus, etiam ab ipso Galeno observari solita Lapides, terra, limus, fæx, melli, ceræ, vino, aliisque similes substantiæ; ut stultum existimem omnia ad quatuor illos humores conari referre. Præterea Galenus tumorum non rarò meminit flatulentorum; & pro flatu sæpè sæpiùs idem intel-

intelligit, ac pro aere, & pro spiritu: aeris autem mihi non videntur pauciores differentiæ, ac humorum, & liquidorum in terra variæ sint species.

IX.

COEterum ad sermonis hujus auditionem prophanos non admitto: quorum eos maximè arceo, qui ut aliquid videantur, cum secundum Galeni optimas regulas, quibus doctos viros contornatos voluit, minimè omnium sint instituti, Galenici, vel ab alio multò levioris doctrinæ dicuntur; quos non semel audaciæ dispudere deberet. Verùm enim verò cum stultos agere profiteantur audaces sunt, & impudentes: quoniam sic apud stultos præstant. De Galeno autem hoc ferre soleo judicium; ejus industria nos habere ferè omnia, quæ ab antiquioribus de re medica cognita fuerunt, quorum maxima pars periisset; & ejus voluminibus bibliothecam continere, omnigena eruditione refertam: in qua tamen multa sunt ina-

nia prorsus, & inutilia; & si non pauca etiam sint omni planè dignissima laude.

X.

SEd revertar ad rem, de qua nunc ago. Satiùs mihi videtur eorum, quæ fluunt in corporibus animalium, differentiam indicare, per vasorum, perque aliarum viarum differentiam. Quo discrimine fluidorum minùs mihi videor opus habere aliquid admittere eorũ, quæ adhuc non constant; & re vera, ut plurimùm satis est differentia vasorum ad humorum differentiam aliquam notatu dignam indicandam: ut si multis indiciis sanguis, qui fluit per arterias similis videatur sanguini fluenti per venas, satis fit differentia arteriarum, & venarum ad suspicionem saltem aliquam nobis indicandam differentiæ utriusque sanguinis; quo indicio re meliùs examinata non parùm differre arteriosum à venoso sanguine comperiemus.

XI.

XI.

POssibile autem est fluentem per arteriam aliquam sanguinem nihil omnino differre à sanguine, qui per sociam fluat venam; vel quia quandoque nihil interim in transitu diffletur; nihil percoletur; & nihil secernatur; dum ex arteria in sociam venam transit sanguis; vel propter aliam causam, quæ semper, aut ferè semper morbosa mihi videtur: attamen quicquid illud est, quod fluit, vel fluere debet, modo different vasa, different viæ, satis hoc est ad tumorem ex vitioso fluxu, sive cessante, sive diminuto, vel alio differentiam aliquam faciendam. Neque enim exigui momenti est ad istam, vel alias in aliis morbis differentias faciendas magis artificiosam esse arteriarum, quàm venarum constructionem; & arteriarum constructionem; & arteriarum multò minus ampliabiles esse tunicas; & motum fluentis sanguinis necessariò multò velociorem esse per arterias, quàm per ve-

nas; & ex amplioribus arteriis in angustiores motum esse fluentis sanguinis; cum contra in venis ex minimis, & ex occultis planè, & sensum sæpè sæpiùs effugientibus viis in ampliores sanguis fluat venas. Neque etiam minimi momenti est, pulsare arterias ad cordis motum; & omnes simul cordis motu multò sanè diversa ratione concuti, & palpitare; quàm venis, & aliis partibus ex illo eodem motu accidat. Necessum autem est ex una eademque causa haud similia fieri in iis, quæ similia non sunt: ut si sanguis per arteriam, aut per sociam venam, ex simili causa non fluat; novo semper urgēte sanguine haud profectò similiter omnino tumores fieri debeāt.

XII.

IN impedito autem sanguinis fluxu sive per arteriam, sive per sociam venam illud commune accidit, nisi fortè exiguum nimis malum fuerit, insolenter arteriæ, sive arteriolarum in illa corporis parte percipi pulsationes: ac etiam

etiam si non ipsa arteria, sed socia vena obstructa sit, cum non effluat liberè id quod in membrum influit, necessariò sanguis redundare debebit in arteria, ac novi sanguinis impulsu, cum exiguũ nimis malum non est vi illata fibris, & irritatione, quæ perceptibilis non erat in sano statu, insolenter perceptibilis fit arteriæ pulsatio. Ac cum Galeno quodam modo membri febrem dicere possumus affectionem istam: (a) quam præcedere,& comitari solent aliæ molestæ sensationes tendi; contundique; caloris aut frigoris majoris minorisve; & vicissim nunc caloris, nunc frigoris sensationes; hinc motus cordis irritatio, & febris universalis. Color insuper mutatur; qui in mali vigore multò rubicundior apparere solet: & gravius aliquid indicatur si in livorem, vel in nigredinem convertatur. Quorum maxima pars cognoscuntur ab adstantibus, qui renitentiam aliquam in membro observant; & omnia, vel ferè omnia percipiuntur ab ægroto maximè si in

(a) Ad Glauc. l. 2. cap. 1. f. 3.H.

ſi in membro haud omninò obtuſi ſenſus illa contingant.

XIII.

SED ponamus fieri moleſtias ex illa cauſa in parte ſenſus acuti, vel ſaltem non obtuſi: non inſolenter percipi pulſationes arteriarum; ceſſare moleſtias, & conquieſcere dolores ſæpè ſæpiùs bonum; non raro ſignorum eſt peſſimum: & aliis circumſtantiis in examen revocatis decernitur, utrum ſit. Nam ſi ceſſent moleſtiæ, quoniam fluxus, & refluxus ſublata ſunt impedimenta bonum ſignum illud eſt; ſi verò ideò ceſſent, quoniam pars, jam mortua eſt, vel jam jam eſt moritura, in quo caſu neque conſuetò pulſant arteriæ, peſſimum ſignorum omnium illud eſt.

XIV.

GAleno maxima parte hæc cognita fuere: qui ſanguinis, & aliarum ſubſtantiarum ſi fortè motum perceptum habuiſſet, nobis cõcors omnia ſi-

superius expoſita cognoviſſet. Ex ſanguine enim nonnunquam *optimo*, *conculcato* tamen inter partes alicujus mēbri; ob aliquod ſcilicet in viis fluxus, refluxuſque difficultatem, inflammationes exquiſitas fieri dixit (a) *vehemens* tunc *dolor* inquit Galenus *arripit hominem*, *niſi membrum ſenſum omnino hebetem habuerit; pulſuſque in profundo moleſtus accidit; tendique omnino, ac contūdi membrum apparet*; (b) *& vehementem calorem perſentit, adeò ut comburi videatur, & refrigerari deſideret; taliſque rubor per ſumma viget qualis ex balneis advenit, aut ex igne, aut quovis alio modo calefactis*. Gangrænam autem, quæ quandoque fit ex magna aliqua inflammatione, curari inquit (c) *euacuātibus nobis, quàm poſſumus plurimum ſanguinis, qui in mēbro patiente compactus eſt, cujus cauſa fiunt mortificationes, ob id, quod arteriæ ex anguſtia loci nequeunt ſe attollere*.

SED

(a) Sunt qui rigeant, & frigus percipiant.
(b) Ad Gl. lib. 2. cap. 1.
(c) cap. 9.

XV.

SED præter fanguinem complures aliæ fubftantiæ funt, quæ fuas habent in animalium corporibus vias, per quas fluunt: & planè nefcio an membrum fit etfi exiguum, per quod fanguis tantùm fluat. Quin etiam omnino certum puto aliud fluere per fibrillas ex quibus componuntur ex: gratia arteriarum tunicæ variæ, ac per ejufdem arteriæ cavitatem fluat. Quorum omnium, quæ fanè innumerabilia funt, fluxu impedito pro varietate eorum aliud, atque aliud tumorum genus oriri manifeftum eft: fiquidem aliud eft id cujus fluxus impeditur; aliud eft id, in quo fluxus impeditur; alii, atque alii funt modi, quibus fluxus impeditur. Sed de iis maximè dicendum eft, in quibus nulla magna cadere poteft difputatio, atque ambiguitas.

XVI.

IN hepate præter quam manifesta est partium laxitas, consistentia, & structura, multò sanè diversa à musculorum ex : gratia natura; Præter nervulos quorum fila non sunt veluti ęnea, vel ferrea, per quæ nihil internè fluit, nisi æther; sunt veluti ex gossypio, vel exlino; per quæ humor aliquis intrinsecùs etiam fluat; & præter portam venam, & parvas arterias sanguinem adferentes; sunt & venulæ ad similitudinem coronariæ cordis in cavam, sanguinis portionem, aliquã referentes in portam; & præter insignes in hepate cavæ radices, ac multa lymphatica, sũt fuimet ipsius hepatis propria vasa, per quæ singulariter in hepate secreta fluat bilis, & cholidoca proinde appellentur, quia bilis cholera etiam dicta est. Cum igitur multis nominibus alia sit musculi, ac hepatis structura; alia sint vasa,& alia sint, quę fluant;& alius, atque alius sit eorum, quæ fluunt usus; necessum est alia nonnunquam fieri in he-

hepate tumorum genera, quæ non fiunt in musculo, vel in alia dissimili parte: ut sunt ex:gratia saltem tumores ex impedito bilis per propria hepatis vasa fluxu; & alia ex his consequi malo necessum est; quoniam saltem descendentis in intestinum bilis ad multa ignavus non est usus. Nec non alias mutationes, corruptionesque suscipere potest bilis, quas non suscipiet sanguis, aut lympha exempli gratia: non minus ac de iis, quæ diversa sunt in citrio pomo dicendum est; in quo quandoque à cortice flavo; quandoque ab acida pulpa; quandoque ab alba substantia incipit; & utcunque incipiat totius demum citrii non semel sequitur corruptio. Verùm insuper cum multa similiter sint in hepate, ac in aliis plerisque partibus, necessum est quandoq; non pauca similiter fieri in hepate: quorum non deficiunt multa exempla; Sed hydatidas non prætercam; quæ in hepate, in pulmonibus, in renibus, in liene, & in aliis partibus frequenter observantur: frequentius tamen contigit mihi illas videre in hepate, & in pul-

pulmonibus: quod vel casu factum est; vel quia lymphatica multa per hepar, & per pulmones excurrunt; & quidem facile accidere potest in originibus lymphaticorum divulsu membranulæ vel dilatatione aliqua lymphatici vasis aut alia ratione hydatidas tumorum species creari.

XVII.

IN memoriam hęc revocant pancreas, quoniam etsi multa similiter ac in aliis partibus observentur in pancreate, habet sua propria vasa pancreas; habet, & proprium ductum à Wirsungo dictum; quo aliquid defertur confundendum bili ad novi alimenti perfectionem. Cumque multò dissimilis sit succus pancreaticus à bile, ęquum est asserere vitio hujus succi, vel vasorum ejus, vel alia quacunque ratione impedito succi pancreatici per suas vias fluxu aliud fieri tumorum genus diversum ab aliis; & ab aliis diversa ex eo sequi incommoda: idque non solùm varia vicinitate partium, connexione,

nexione, & consensu; sed quoniam alterius naturę, & alias facultates habet pancreatis succus; à sanguinis, bilis, lymphæ, & aliorum liquorum natura, & facultatibus diversas.

XVIII.

Similiter de liene dicendum, etsi lienis videri possit minimè necessarius usus ad vitā prorogandā; quoniā eo exsecto aliquod animal diutissimè superstes, & incolume fuerit: attamen prçter alia diversa in liene omnino credendum est, propria ipsi inesse vascula per quæ peculiare aliquid fluat diversum ab aliis plerisque; & ex impedito hujus substantię fluxu quibuscunque de causis peculiare nasci tumorum genus: & quidem Galenus, aliique fatentur non parùm differre lienis, hepatis, aut aliorum viscerum tumores: longa item rerum experientia compertum est specifica commendari varia in tumoribus pro viscerum varietate. Ac non quidem unquam pernegaverim id humoris, quod peculiare

in liene concipere possumus humorem malancholicum rectè dici : modo ex hoc nomine non nascantur errores. Error autem esset inexcusabilis per ductum splenicum humorem illum ab hepate deferri in lienem; & per venas sanguiferas aliquid à liene deduci ad ventriculum ; vel item per sanguiferas aliquid à liene deferri ad intestinum rectum.

XIX.

His similia multa dicenda sunt de testibus, quibus præter alia multa propria sunt vasa, per quæ fluit semen: & omninò necessum est concedere his obstructis, aut quomodolibet impedito spermatis per suas vias fluxu diversum ab aliis omnibus tumorum genus fieri. Etenim maximè differt semen ab omnibus aliis, quæ per corpora animalium fluere consuevere ; & alias,atque alias suscipere potest semen mutationes,quas non suscipiet sanguis, aut alius humor ; & multò sanè diversa ratione semen sive bonum, sive

vi-

vitiosum alterare potest corpus animalis: quod maxima parte manifestum est in eunuchis: in quibus veluti sexus mutatio quædam fit.

XX.

Similiter dicendum est de mammis, deque propriis mammarum vasis; de lacte, & de tumoribus, qui fieri possunt propter impeditum lactis per suas vias fluxum; de saliva, & de viis propriis salivæ, & de iis tumoribus, qui fiunt ex impedito salivæ per suos canales fluxu; ac de alijs multis, ut etiam de impedito urinarum, & fęcum alvi per suas vias excursu similiter dicendum est.

XXI.

Quin etiam per nervos, quos diximus non esse veluti ænea, vel ferrea fila; per fibras; per membranas; per ossa, & per partes omnes majori tamen, minorive velocitate aliquid fluere concedendum est;

cui

:ui cum effluxus non est æqualis aliquid crescere necessum est: quod non arò rectè fit; in iis scilicet, quæ rectè rescunt. Impeditis autem fluxus viis, ıisi omnia jam mortua, vel jam jam moritura sint, cum novi aliquid semper rgeat, in tumorem partem attolli neessum est. Quæ omnia parte maxima ıb omnibus admittuntur; omnes enim ffirmant universum corpus, & partes unctas nutriri: quo verbo indicatur liquid influere in partes omnes; & uidem influxus non est sinè fluxu. Præterea in ulceribus variarum parium magna est saniei à sanie diversias: videlicet varia sunt, quæ corrumıntur; & diverso modo corrūpuntur.

XXII.

Quamobrem vel rerum considerata tantùm materialitate dicere debemus ex omni eo, quod corpus est, etiam si optimum multiudine tumorem aliquem fieri posse; vel si aliæ considerandæ sint etiam circumstantiæ non est satis quaternarius: nam

nam sanguis;flava bilis; lympha;succus pancreaticus; id quod in liene separari omninò credibile est; semen; lac; saliva; urina; & non pauci alii liquores rectè ad quatuor reduci minimè possunt: nam si saltem spectemus virtutem major differentia est inter semen, ex: gratia, & quemcunque alium humorem.; quàm sit inter bilem, & sanguinem.

XXIII.

AC quidem si non rectissimè, rectiùs mihi dixisse videor, meliùs esse in animalibus humores distinguere secundum vasorum, & viarum per quas fluunt, aut fluere debent, notatu dignam differentiam aliquam: nam licet in his aliquæ etiā dari possint deceptiones; longè tamen plures eas existimo, quæ in doctrinis dantur eorum, qui alia utuntur norma. Ac illud, quod dixi, extra corpus tum animalium, tum plantarum verum quòque. sæpè sepiùs est:ex uno enim aquarum fonte non raro variarū aquarum habemus rivos; colore; sapore;apparentiis;

vir-

rentis; virtutibusque aliis diversos: idque ex eo tantùm, quod variæ sunt fluxus viæ. Cum autem viam, dico, non nudam, simplicemque dico semitam; neque geometricè vocem, acceptam volo: quod exemplis, quæ adjungam clariùs fiet. Sic ex radicum; corticum; foliorum, vel oculis manifesta structura varia; florũ; seminumque in variis herbis varietate me liùs distinguimus succorum in variis herbis varietatem; quàm ex iis, quibus hortus irrigatur: quæ nonnunquam, nihil aliud sunt; quàm simplex aqua. Et ex uno uvarum succo vasis tamen condito pluribus, varia frequenter habemus vina colore item; sapore, apparentiis; virtutibusque aliis diversa: atque ad id nonnunquam locorum, tantùm satis est differentia; in quibus plures cadi statuti sunt. Nam situ, aspectuque variorum corporum Mundi, & iis, quæ circumposita sunt, locus loco semper similis non est; non ventilatio; non lumen; non luminis defectus umbra; non noctis, & diei mutationes ubique locorum eædem, aut

omnino similes sunt: quamobrem, vel locorum tantùm, in quibus vasa collocantur diversitas satis aliquando esse possit, ad differentiam aliquam indicandam in vinis. Verùm in vegetantibus, & præcipuè in animalibus multæ fiunt liquorum cribrationes, separationesque partium variarum; multæ fiunt mistiones; quibus non uno nomine aliud, atque aliud fit. Quod graviſſima conjectura in musculorum etiam motu concedi potest: etenim dum turget musculus, qui in opere est, tam repentina mutatio, non nisi repentina explicatur, aut mistione, aut additione aliqua substantiarum; quæ fortè dum miscentur maximè rarefiunt.

XXIV.

PRæsentis tamen instituti nostri est eas tantùm in corporibus animalium considerare eorum, quæ fluunt, aut in vasis, & viis, per quas illa fluunt mutationes, ex quibus præter naturam tumor aliquis fit. Quæ omnes cum semper aliquid urgeat, difficulta-

te aliqua ad fluxum, effluxúq; & impedimento comprehenduntur. Quæ vera etiam sunt si cæteris bene valentibus membri vitio, multa in ipso rarefiant adjectis ab aere; nam opus est supponere plura adiici, quam in aerem reddantur. Arteriarum, insuper vitio tumores diximus contingere dissimiles iis, qui venarum vitio accidere possunt: quoniam non minima est inter arterias, venasque differentia. Similiter dicendum puto de reliquis omnibus particulis solidis non exceptis minimis variorum generum fibrillis: quæ multipliciter variant; multipliciter læduntur; multiplicique vitio non rarò laborant; & varia proinde ex iis, quæ accidunt partibus solidis animalium contingere possunt tumorum genera. (a)

(a) Quæ confirmantur longa experientia, quæ docuit varia esse variis tumoribus magis, minusve specifica medicamenta.

XXV.

Res ipsa satis ex se manifesta est, & fidem facit; Quod si his adhuc clarior facta non est, timeo ne pluribus fiat obscurior. Non tamen pigebit addere fibrillas, aliaque in partibus consideratu digna aliquandò contrahi, corrugari, & siccari, sive aliquid amittere, quo ficciora dici debeant; angustiora, minora, vel etiam pauciora habere interstitia; solito minùs accipere pro irrigandis, renovandisque particulis interioribus; quæ proinde magis densæ invicem, & in minùs spatium coactæ dici possint: quibus omnibus, aliisque similibus parva aliqua regio, quæ nonnunquam minor est ciceris magnitudine, non solùm non fit tumidior; sed minor potiùs mole fit, quàm natura esse soleat; & dura fiat. Dura, vel potiùs durior fiat, quàm in recto statu esse consueverit; & communione, protensioneque fibrarum ab illo loco ad alios locos partes alias in consensum trahat;

at-

atque alia circumposita similem jam expositæ acquirant naturam, minus irrigentur; minus turgeant; particulæque, ex quibus constant, densatæ, & in minùs spatium coactæ dici debeant; & omnia in parva illa regione vitiosa (quæ paulatim amplietur) jam mutata à naturali statu minùs tumida potiùs, quàm tumidiora fiant. Ac quidem non semel vidi hujusmodi vitium in profundo mammillæ incremētum sumpsisse; & in consensum traxisse postmodum extrinsecam cutem: quæ tenaciter postea adhæsit corpori illi duro, quod erat in profundo mammillæ. Non hac, illac ductilis erat supra corpus illud durum cutis; sed tenaciter inhærens veluti unum facta sunt. (a) Fibrillæ omnis generis in cute contractæ, corrugatæ; & minùs ductiles; minus irriguæ, & minùs ir-

(a) Sarmentum vegetum; vel plus, minusve vegetum; & non una similive ratione minus vegetum; sarmentum mortuum, & non una semper similive ratione mortuum, infusum aquis dissimiliter madescit, aquis dissimiliter accipit aquas; dissimiliter nutritur aquis; dissimiliter corrumpitur aquis.

rigatæ apparebant; eratque ibi cutis multò minùs turgens, multò minùs tumida, quàm in naturali ſtatu eſſe ſoleret. Color erat mutatus in variegatum; in rubrum, vel ſubrubrum; in lividum, vel ſublividum, aut alium: non enim omnibus ſimiliter fit. Morbus appellabatur (a) in initio cancri initium; progreſſu dictus cancer eſt; & nominatus eſt tumor ab humore melancholico progenitus. Non quicquam nunc de humore melancholico; ſed verum fatear me ſedem vidiſſe primam vitii hujuſmodi durum eſſe corpus, minus ſuccoſum, minus irriguum, minus turgens; quàm in naturali ſtatu eſſe ſoleret: omnia contracta potiùs, & corrugata; & in minus ſpatium coacta potius videbantur, quàm tumidiora. Morbus erat cancer, in quo poſtea circum apparuere venæ turgidiores, quæ ſpeciem facerent

(a) Sæpè audivi tributas humori, quem dixerunt melancholicum, aquæ fortis virtutes, quibus fiant in parte vitia ſimilia vitiis, quæ deſcripſimus.

rent pedum cancri. (a) Morbus erat cancer, in quo ulcus factum eſt veluti in ambuſtis: in quibus cutis apparet corrugata, contracta, denſata, minus ductilis, & agglutinata, atque adhærens nimis partibus profundioribus. Morbus erat cancer: in quo poſtea partes circumpoſitæ diverſimodè tumidiores factæ ſunt; & totum reliquum mammillæ tumidius apparuit. Verùm ſedes mali, vitiique non erat in partibus mammillæ tumidioribus; ſed in duro, partiumque minus ductilium, & minus irriguarum, quàm naturâ eſſe ſoleant, corpore; quod deſcripſimus, ac diximus in principio quandoque minorem habere magnitudinem, quàm ſit magnitudo ciceris.

(a) Sed in ambuſtis frequenter vitioſum ſeparatur ab integro; quoniam vitioſum illud uno tempore totum, & ferè æqualiter vitioſum factum eſt: ſecùs in cancro; in quo etiam protenſæ fibræ veluti radices ponunt in circumpoſitis partibus.

XXVI.

Oportet autem imaginari non pauca alia dari vitia his multis nominibus similia; vel etiam his multis nominibus dissimilia. Sed cum omnia sigillatim persequi difficile sit; ne videar, quam plurima omisisse, eos moneo, qui hæc legent, in arboribus saltem vitia observare; quæ floribus, frondibus, aut fructibus contingunt; quæve accidunt cortici, quæve ligno; quæ in trunco, vel in ramis fiant: existimo enim multa ipsos reperturos esse exempla; quibus explicentur, & evidentiora fiant, quæ supra indicata sunt. Alicubi totum folium; alicubi areolas tantùm in folio, vel fibras nervulosque tantùm malè habere observabunt. Tubercula, & excrescentias varii generis alias magis, alias minùs duras, & quasdam prorsus fungosas; & plantas majoribus adnatas plantis sæpè sæpius observare dabitur. Videbunt regiones quasdam nunc majores, nunc minores, vel etiam minimas

syde-

ſyderatas, aut exſiccatas; videbunt in regionibus corruptionum varia genera varium eructantia; vitium profundius in ligno non apparens in cortice; vel vitium in cortice, non tranſmiſſum ad lignum; & in his, atque etiam manifeſtò in fructibus vitia quædam eſſe nonnunquam ſerpentia, ut brevi totum perdant fructum; nonnunquam non ſerpere, aut minus ſerpere videbunt. Integras partes aliquando veluti expuere vitium, & ſeparationes fieri puri ab impuro; & aliquando ligulas, ut ſic dicam, vel fibras regionis morbidæ ſic inſertas, & commiſtas integris partibus obſervare licebit, ut neque gladio facilè ſit ab iſtis illas abſcindere, aut ſeparare; Verùm impoſſibile eſt cuncta, quæ obſervabuntur enumerare.

XXVII.

Spectabiles autem in arboribus nodi ſunt; E quibus nova erumpunt folia; novarum gemmarum ſutamen, & ornamentum, ac mul-

tis in plantis, puta in vitibus è nodis admirabiles capreoli; & potissimùm circum circa obrutos terra nodos novæ nascuntur radices: ut maxima appareat in nodis plantæ vis. Mutatione, insitione, aut etiam nodorum permistione omnino admirabilia, & monstruosa fiunt in plantis: (a) vt in compositо citro aurantio pomo videre est. Novos nonnunquam in veteri trunco notavi nodos, è cortice in tumorem elato erumpentes. E vitis gemmula similis, ut plurimùm nascitur matri vitis. E semine autem vitis, hoc est uvarum acinis, dissimilis ut plurimùm nascitur matri vitis: sed nequaquā in omnibus plātis similia his, aut similiter fiunt. Cū autē plantæ, & animalia non omnino dissimili vegetēt ratione, hac occasione placet in corporibus animalium, nonnulla notare aptissimè nodos appellanda. Est liber inscriptus *de Anatomia vivorum* Galeno tributus, in quo traditum est credidisse antiquos cerebrum, hepar, pulmones, & sto-

(a) Florentinorum la Bizzaria.

ſtomachum tanquam nodos eſſe propinquos primæ radici: ſupra quos, & circa quos deinde,& nodi alii ſecūdarii naturales, ſcilicet, & utiles elevantur. Ac Auctor *Finitionū Medicarū* ganglium definivit nervi,ſive fibrillæ,nerveæ præter naturam *convolutionem*, ſivè nodum quendam. In ſtatu optimò animalis nodos pleroſque dari omnino manifeſtum eſt: ac ſi dixerim pluribus in locis hederæ in morem conſcendentis arborem multas fibras in animalium corporibus complicari, colligari, & nodos facere, omnino verum dixerim. Plexus ſæpè ſæpius vocant anatomici partes quaſdam in animalibus: ſuntque plexus reticulare opus vaſorum,& conſequenter fibrarum,ex quibus conſtant vaſa; multipliciter complicatorum, & ligatorum; in quibus vel nudis oculis nodos obſervare liceat; nodulis ſimiles, qui obſervantur in fibrillis foliorum arboris. Neque profectò eſt in re anatomica tam mediocriter verſatus, qui ignoret, nedum dari, verùm etiam paſſim obſervari nervorum nodos, pleroſque; (manife-

ſtiſſimè circa ſtomachum, quem nodum dixere antiqui) & ex nervcis fibris reticulare opus efformari : in reticulo autem nodi ſemper ſunt ſupponendi . Nodi item ſupponendi iis in viſceribus; in quibus aliquid ſeparatur ab iis, quæ appellunt. Acini dicti in hapate nodos habēt, Glandulę omnes, etiam minimæ nodis, vel nodo conſtant vaſorum , & fibrarum . Nodis potiſſimùm novæ fiunt machinæ; quibus novi aliquid in animalibus molitur natura. Non minima parte cognoverunt hæc anteceſſores noſtri; & nodos in tumorum doctrina frequenter nominaverunt . Qui etiam cum aliqua vidiſſent veluti nova germina in animalibus materiæ multitudinem accuſaverunt, & formatricem virtutem ad ſenium uſque extremum perdurantem: verùm quot quot ego legi, neque rudem rerum iſtarum mechanicam expoſuere rationem , neque quiſquam verum ſaltem adumbrare eſt aggreſſus : inter quos M. A. Severinus etſi diſertus planè, & in dicendo ornatus . At mihi omnium minimo maximi Dei mu-

munere datum eſt, ne dum hæc, atque ſimilia concipere; verum etiam ex uno, atque ſolo filo goſſipino, vel lineo, vel laneo, vel alio diverſimodè tamen contorto, & variorum generum nodulis inſtructo varia conficere organa ad aliud, atque aliud opus magis, minus apta. Ac mihi daretur animus ex uno goſſipino hujuſmodi filo varias oſtendendi confictas machinulas, aliud, atque aliud facere, perpurgare, & percolare aptas; quæ fortaſſis iis etiam, qui multum percolant nota ſunt.

XXVIII.

SEd non ſolum, qui naturâ dantur nodi præter naturam variare poſſunt in animalibus; novi inſuper oriri; novæque poſſunt machinæ pullulare, & creſcere, in quibus aliud, atque aliud fiat, & ab iis, quæ appellant ad novam machinam aliud, atque aliud ſeparetur diverſum ab omni eo, quod in corporibus animalium reperiri ſolitum eſt. Antiquioribus, quibus jus

fuit,

fuit, rebus nomina imponendi, casus datus est experiundi nonnunquam in his reperiri substantiam melli, aut pulticulæ, aut sebo similem: quamobrem quosdam tumores dixere meliceri-des, alios atheromata, steatomata, alios; à similitudine eorum, quæ continebantur facta denominatione. Attamen præter quam quod in his multæ sunt magnæ differentiæ, quæ alias, atque alias possent constituere tumorum inferiores species, non minus, ac solius pulticulæ exempli gratia ex variis farinis multæ revera extra animalium corpora observari possunt nimiū differentes species; nonnunquam corpora reperiuntur in tumoribus melli, pulticulæ, aut sebo omninò dissimilia, ut sunt carboni terræ, aliisque similia: atque ideò si à contentis sumenda sint discrimina istorum, similiumque tumorum, necessium sit concedere multò plures tribus esse illorum species. In his similibusque tumoribus, ut plurimùm manifestò apparet corpus esse adnatum parti, in qua tumor factus est; idemq; nodum aliquem vasorum,
com-

complicationemque habere fibrillarum tanquam radicem. Ut plurimùm tumores hujufmodi cyftim propriam, atque folliculum habent, & cyftici propterea appellantur. Ut plurimùm in his fimilibufque fatis non eft ftudio quocunque, & medicamentis quibufcunque auferre, & abfcindere tumorem, nifi nodus, & radix ejufdem fimul folvatur, aut corrumpatur; five utcunque auferatur, & omninò extirpetur. Obfervatum enim fæpè fæpiùs eft abfciffum, & fublatum tumorem aliquem ex his, iterum, atque brevi, & nonnunquam in majorem molem fuccreviffe; quoniam nodus intactus relictus fuerat; radix videlicet tumoris intacta relicta fuerat. Præter cyfticos varios, verrucæque non paucæ, & ii tumores, qui ab exiguo pendent pedunculo, & anguftam habent bafim; alique non pauci ad hoc genus tumorum, ex novo prodeuntium nodo referri poffunt.

XXIX.

Porrò omittendus in his non est aeris usus maximus. Ac quidem legimus apud antiquos arterias undique aerem accipere circumfusum, quo calor nativus attemperetur: quæ sententia castiganda aliquantulum est; nam sic, ut fertur, multas easque graves patitur difficultates. Præterea est liber *de utilitate respirationis*, qui Galeno inscribitur; ac ut censor quidam dixit *multa in eo vera sunt, sed magna ex parte Aristotelica*. Quo fatuitatem nonnullorum memini me non semel fuisse admiratum; qui ea, quæ ab Aristotele rectè de natura tradita sunt in medicinam verentur admittere; quoniam repugnant iis, quæ in medicina docuit Galenus. In hoc libro *de utilitate respirationis* flammam legimus in continuo motu esse in modum fluvii; *& plus nutrimenti flammam habere ex aere, quàm ex quocunque alio*, quæ omnia vera sunt. *Aerem* legimus in eodem libro *semper influe-*

rè

re ad ignem; ac necessum esse plus aeris influere, quàm sit ignis effluens; qui reparandus ex eo est. Quoniam non ex toto aere, sed ex solis igneis partibus, quæ sunt in aere fit ignis; fitque ex plurimo aere multò minor ignis. Quæ etiam omninò vera viderentur, si prò igneis partibus, partes dicerent ad nutriendum ignem aptas: non enim necessum est id, quod nutrit, tale esse, quale est id, quod nutritur. Et in igne quoque (ut in aliis multis) machina concipienda est; qua ex iis, quæ ignis nō sunt, apta tamē sint ignē facere, fiat ignis: non minus, ac in plantis organum concipiendum est; quo ex iis, quæ semen non sunt, fiat semen: simili ratione, ac ex ferro, quod terebra non est fit terebra: quæ omnia (si quid hoc etiam est) omninò consentiunt iis, quæ ab Aristotele de materia tradita sunt. In eodem libro legimus *fumum non fieri ex sola aqua, sed plurimum habere aerem, in quo disseminatæ sunt aqueæ particulæ*: vel credere, quis posset rectiùs dictum fumum elevatum ex aquis simplicioribus aqua-

rum

rum habere partes turgidas, quibusdam substantiis æthereis ab aere, vel ab igne, vel ab eo, quod ignis in hoc casu vim habet, acceptis: quibus fumus est aere levior; ascenditque per aera fumus. Qui, vel elevatus ab aliis corporibus, vel aliis turgens substantiis, ut in crypta canum dicta propè Agnanum est aere gravior, & fertur ad decliviora: ut fumo accidit in organo, sive machina Boylii, postquam aer exhaustus est. Sed jam æquum est sermonem contrahere; ne ad multa ferar, quæ non sunt hujus loci. Neque tãtùm ignis, aut fumus multũ substantiæ ipsis cõgruẽtis ab aere accipit; verùm multis, atq; multis aliis corporibus idẽ, aut simile cõtingere existimo: quin etiam affirmo semper nonnulla reperiri in aere, vel alia aliis corporibus circumfusa substantia; quorum maximus sit in natura usus; quorum quædam cuncta permeent solidiora corpora. Fluxus autem substantiarum, quas innuo, in aliis evidentior in aliis obscurior est; & in quibusdam corporibus argumento tantùm, & gravi

con-

conjectura depreheditur. Ac sūt, & fiūt quotidiè multa partim igni dissimilia: partim ignis similia: in quibus uno, vel alio modo, ludit aer, vel ut rectiùs dicā, unū, vel aliud ludit eorum, quę in aere, vel in alia, aliis corporibus circumfusa substantia sunt. Phosphori, de quibus admirabilia vidimus; magnes, vitrum; & ferrum, uno, vel alio modo organizata temperata, aut intemperata appellant, & illud ferrum, in quo novam quamdam machinam magnes impressit; omnia electricam vim habentia; quæcunq; maximè è longinquo odorandi vim movent; campanæ quando sonitum edunt; & alia, atque alia multa hujusmodi sunt: ut si lusum quendam nonnullarum substantiarum non admittamus in illis; ea explicare, & intelligere nequeamus, quæ in iisdem observantur. Similitèr inquam dicendum est de corporibus animalium, deque nonnullis animalium partibus; & de plerisque, quæ in corporibus animalium de novo fiunt: videlicet, quod in nova aliqua machina consistant, in qua aer, aut aliquid eorū,

quæ

quæ in aere reperiuntur novo aliquo ludit modo. Ac ut paucis rem universam comprehendam; quæcunque inquam fiunt in corporibus. Quibus aer, vel aqua, vel alia substantia circumfunditur, aliquo modo ab aere, vel ab aqua, vel ab alia dependent circumfusa substantia.

XXX.

HIs, quæ hactenus dicta sunt, præter alia, quibus non est hic locus, nonnunquam contingit ea, quæ feruntur ad partem aliquam in transitu vitia concipere; delataque ad partes alias alios facere morbos; nonnunquam accidit hæc eadem in transitu, non id accipere, quod aptum fuisset multis usibus; nonnunquam accidit hæc eadem in parte affecta, aliud, atque aliud à circumfuso aere accipere, quàm conveniat; nonnunquam accidit ex iis, quæ prætereunt non rarefieri aliquid, quod melius fuisset rarefactum esse; & pro machinæ in parte aliqua diversitate nonnunquam accidit

dit ex iis, quæ prætereunt minùs, aut plus, aut aliud, atque aliud rarefieri, quã conveniat, vel expediat. Nova machina partis alicujus non semel fit ex iis, quæ in circulum aguntur, aliud, atque aliud dissipari, quàm expediat, & totum corpus plerisque utilibus privari substantiis, nonnunquam fit aliquid minimè dissipari, quod utiliter fuisset dissipatum.

XXXI.

AC quidem mihi non semel in partis nova machina, quæ erysipelas vocatur, multis argumentis clarè conjicere licuit, quicquid roboris erat in corpore fuisse extinctum; aut per partem illam permixtum substantiis ab aere acceptis fuisse evacuatum, atque dissipatum: (*a*) non multo sanè dissimili modo, ac quicquid olei in lucerna est per machinam, organumque in elychnio impressum, quod flammam nuncupamus, dissipatur, absumiturque.

IN

(*a*) Non multo sanè dissimili modo, dictum ne quis credat omnia similiter fieri.

XXXII.

IN his similibusque aliis multis maximè periti,experti que hominis est noxias machinas corrumpere , alias non noxias innovare , sive imprimere. Ut si apum , vel potius vesparum aculeo aliquid infusum est, vel alio quovis modo nova machina facta alicubi in cute est, qua pars intumuit; prudentis est ficulneum lac , vel aliud simile superimponere;quo nocens illa machina corrumpatur.Cum igne ambustum aliquid est in animali , novaque machina facta est,quo malū serpat ad partes integras prudentis est novum,noxiumq; corrumpere organum : quod plerumque factum vidi aqua,in qua vitriolum fuerat dissolutum . Ac quidem hac eâdem aqua extinctum non semel vidi erysipelas . Verùm nolim, quia extinctum dixi erysipelas, aut quia aliis aliquando ob penuriam utor vocibus , quæ aliter accipi solent,omnia omninò me velle dicere , quis credat igni similia . Nam neque ignis est omninò igni

fi-

similis. Neque phosphorus omninò phosphoro similis est.

XXXIII.

EX his demum facilè deducere licet ad tumores præter naturam curandos nonnumquam necessum esse vias expedire, aliena, & impedimenta ad motus auferendo, & obstructa aperiendo; nonnunquam ampliata nimis restringenda sunt; adstricta sunt amplianda; vitiaque quæcunque maximè per specificorum inventionem sunt corrigenda; nonnunquam cum gravis conjectura est specifica non fore satis, ut in cancri initio, igne, & gladio si pars patiatur, malum excindendum; vel si malum non fuerit in initio, & pars excisionem non patiatur, res in longum trahenda est. Nodi item ex quibus tumores pleriqne germinare solent, solvendi, corrumpendique sunt. Quod etiam dicendum similiter est de iis novis organis in quibus modo noxio ludit aer: videlicet, quod mutatione aliqua facta in membro, innoxia, vel

vel etiam proficua particularium organizatio introducenda eſt. Placet autem exemplum apponere, quo conſtet ſæpè ſæpiùs facili negotio ſimilia his fieri, modo conſtet modus: qui ſi ignoretur omnia difficillima ſunt. Charta ex. gr. qua utimur guttarum olei affuſione faciliùs reſpuit aquas, & lumen tranſmittit. Vitrum aſperum non tranſmittit, aut vix tranſmittit lumen: quod per lævigatum vitrum facilè tranſmittitur. Atque his ſexcenta alia ſimilia poſſem adducere.

ÆGRI-

ÆGRITUDINUM SPECIMINA QUÆDAM.

Ægritudines dicimus corporis constitutiones, quibus, vel molesta aliqua nascitur sensatio; vel ad aliquod opus præter solitum inepti sumus; Vel fortè, si placet hoc addere, deformes simus. Constitutiones autem corporis appellamus organizationes, & constructiones quascunque machinamenta, sive machinationes quascunque partium corporis passionesque earumdem.

Omnium autem possibilium corporis constitutionum, in quibus morbi consistunt, quædam sunt in conceptione; quæ saltem temporis progressu absque ulla extrinseca causa, vel molestas excitant sensationes, vel ad

 ali-

aliquod opus hominem ineptū faciunt: quas omnes enumerare non possumus. Utrum consequuntur ea, quæ in homine primis maximè conceptionis diebus fiunt.

Ex his ea est ab ipsa conceptione corporis constitutio, ex qua fames nascitur. Estque fames molestarum sensationum una: quam malè nonnulli definiunt, quod sit calidi, & sicci appetitus. Fames non est appetitus; sed ex fame sæpè sæpiùs fit cibi appetitus: remedii scilicet appetitus. Id enim, quo fames fit, cibo commixtum sæpè sæpiùs desinit esse molestum; ac proindè cibus est remedium illius molestæ sensationis, quæ fames nuncupatur. Puer etenim adhùc in Utero, vel ora distorquens propter famis molestiam: vel casu aliquo adaperto ore aliquid accipiens ab his humoribus, in quibus natat, expertus sibi cessare famem; postea tùm in Utero, tùm exclusus, si unquam famem patitur, recordatur remedium: labia scilicet, & linguam ad aliquid deglutiendum movere. Quo cum fuerit etiam delectatus, fortè non

so-

solum in fame, sed in aliis quoque molestiis hoc sibi quęrit oblectamentum, tanquàm malorum suorum medicinam. Fieri tamen potest, quod aliquādo famis molestiam cibi delectatio præcedat. Hinc est, quod pueri vix editi mammas norunt sugere, & facilè si aliqua parte doleant suctu quęrant levamen aliquod. Et his quidem similia de molesta illa sensatione, quæ sitis appellatur, dicenda videntur.

Verùm fames, & sitis, quæ tamen modum non excedant; ut etiam molestæ sensationes, quæ fiunt ab urinis, vesicam replentibus, vel ab excrementis ultimum intestinum molestantibus; nisi omnem vitam morbum appellare velimus, nequaquam dicendæ sunt dependere à morbo aliquo, sive corporis ęgritudine. Siquidem illæ sumpto cibo, & potu, vel egestis iis, quæ infensa erant, statim, & facilè definunt, præterea iis monemur, quibus corporis necessitatibus servire debeamus: ut utiles potiùs, quàm inutiles hæ sensationes, licèt molestæ appellari debeant.

Simili ratione de plerisque alijs molestis sensationibus affirmandum est, quod non sint à morbo, qualiscunque sit corporis constitutio, ex qua illę ortum ducunt: ut sunt iracundiæ, mœroresque, minus graves, & lassitudines, & ab exercitijs defatigationes, modum non excedentes; quibus monemur, quod conquiescere ab animi affectu, vel cessare debeamus ab opere.

Sed aliæ fiunt homini molestæ sensationes; quarum causæ latent; similiter in conceptione, sive in ipsis reperiuntur conceptionis principijs; quæ tamen à morbo esse creduntur; & ea corporis constitutio, ex qua illæ dependent, morbus, sive ægritudo nuncupatur: inter quas dolor est, qui absq; ulla extrinseca causa, aut in vita errore pueris fit circa septimum mensem à dentium eruptione, & circa septimum annum, quo tempore decidere solent veteres dentes, & alij prodeunt.

Est autem apud non nullos medicos dentium eruptio morbus: & profectò illa sæpissimè gravitèr affliguntur pueri, convelluntur, & non rarò pereunt

reunt : quæ mala graviora esse consuevere septimo mense; nam septimo anno tùm firmioribus pueris, tùm alijs decidentibus, alijs prodeuntibus minori cum molestia hæc dentium renovatio absolvitur: præterea hoc in negotio aliquid est assuetum jam esse hominem cibos solidiores dentibus, & gingivis conterere; & fortè si pueluli ante septimum mensem durum quidquam in ore frequenter detineat, quo gingivas affricent, facilior illis, ac minus discriminosa erit dentium eruptio.

Non dissimili ratione à Nativitate, & sæpissimè à conceptione multæ esse possunt corporis constitutiones; quibus ad aliquod opus inepti sumus. Non inquam ad volatum; nam cum de homine loquamur, & homines omnes aptam corporis constitutionem ad volatum non fuerint sortiti, si qui similiter nascantur ad volandum minimè apti, non dicuntur morbo aliquo laborare: Sed si quis ea non possit, quæ ab aliis hominibus peraguntur, malam habet corporis cōstitutionem,

quæ ægritudo nuncupari debet : ut si quis nascatur cui aluus, vel vesica, aut quid aliud simile sint imperforata; quæ aliquando possint, vel non possint Chirurgi manu, aut aliter adaperiri, & non rarò brevi tempore vix natis pereundum sit : vel si quis ineptus nascatur ad motum progressivum, vel ad videndum; vel ad audiendum; vel ad aliud quid simile tùm ex iis, quæ manifestò in sanis fieri videntur, tum ex iis, quæ fiunt quidem in sanis, sed non manifestò fiunt ; qualis est motus nonnullarum fibrarum in cerebro ; quo ex ijs, quæ aut manui, aut pedibus applicantur, multa percipiuntur, & id, quod inspirato aere præter compressionem vasorum, quibus continetur, fit in sanguine, quod quidem non est satis manifestum. Sic alia multa certò fiunt in sanis, quæ tamen manifesta non sunt ; & nasci possunt homines cum omnimoda, vel cum aliqua impotentia ad hæc, atque similia; & proindè ægrotantes dici merentur.

Cæterùm Corporis constitutiones, sive à natiuitate, sivè à conceptione

ptione illæ fuerint, vitę decursu infinitis planè rationibus diversimodè mutari, & nunc commodiores, nunc minus commodę; & meliores, & pejores fieri possunt. Hinc molestiæ quædam sæpè cessant, & sæpè quæ prius non erant molestiæ adveniunt. Nonnūquam illud idem potest homo, quod prius efficere nequiverat: & frequentissimè impotēs fit ad illud idem, quod priusquam corporis constitutio mutaretur, tū facilè, tùm validè peragebat.

Primùm ex his, quæ dicta sunt, non raro præstantur consuetudine; quà ipsi etiam dolores fieri consuevere mitiores. Consuetudine fragosus præruptarum aquarum cursus, & rotarum strepitus, & campanarum tinnimenta desinunt esse molesta. Consuetudine fortassis motus cordis, & arteriarum; motus pectoris, & pulmonis in respiratione molestus non est; qui tamen levi mutatione in corporis constitutione molestissimus fieri potest: ut in aneurismate, in temporibus ut dicitur in paronychia; in qua tenuis arteriolæ motus torquet hominem; hominem,

qui à valido, perennique cordis motu nullam patitur molestiam? Et quidem hæc ipsa si non accidant per intervalla progressu temporis proptèr consuetudinem molesta sensui minimè sunt: & rectè a nonnullis affirmantur, quod malum sæpè consuetudinis beneficio vertatur in naturam; & quandoque non expediat illum curare.

At surdus à nativitate, & qui cum non posset propter surditatem hominum sermones imitari mutus, quoque dicebatur, mutata corporis constitutione audiens fieri potest, & loquax. Et qui cœcus erat aliquando mutata imprefecti oculi constitutione fieri potest videns. Et qui proxima quidem videbat, sed remotiora minimè intuebatur, mutata corporis constitutione non rarò longè remota conspicit, proximiora non distinguit.

Sed ex his, atque similibus quædam rarò contingunt; & tunc fortè fiunt, cum mala corporis constitutio, propter quam aliquis aut non audit, aut non videt, aut non concipit prolem, aut ad aliud impotens est, non differt

differt multum à recta, qua hæc fieri possunt; ac sensu differentia hæc, qua ponitur, vel non ponitur effectus, percipi nequit.

Porrò alia sanè à natiuitate esse potest homini alicui partium constitutio, quam sit cæteris hominibus, aut etiam si eadem similisque fuerit in natiuitate, multas posteà suscipere potest mutationes; quibus homo potens sit ad pleraque eorum, quæ ab alijs hominibus fieri nequeunt; & multa sentiat, quæ ab alijs hominibus minimè sentiuntur.

Omittam hic funambulos, & somnambulos, & eos, qui dormientes pugnare, & vincere, remis insistere, in præcipiti ambulare, terram fodere, incitato satis equo vehi possunt, & alia multa faciunt; quæ fieri à cæteris hominibus per somnum nequeunt. Omittam musicæ peritos, qui in cantu multa exaudiunt, quæ alios fugiunt. Omittã homines, & fœminas præcipuè, que odores percipiunt ex rebus maximè remotis. Et de illis etiam fermonem non habebo, qui rosæ olfactu animo-

lliquebantur. Neque de illis loquar, qui cum non essent priùs satis robusti, postea mutata corporis constitutione vires habuere, quibus tres, quatuorve homines viribus suis simul sumptis essent impares. Et Romanam non adducam fœminam quæ admirandos docta erat ventre ciere motus; quibus medici nonnulli crediderunt monstruosi quidquam illam utero gestare. Verum enim vero non prætereo, quod sicuti mures mouentur ab his, quæ fiunt in ruitura domo; quæ non raro sensus hominum commuoiter effugiunt; sed non effugiunt murium sensus, domum propterea deserentium ità dari possit in homine aliquo ea corporis constitutio, quæ ab his iisdem, atque similibus moveatur; & possit postea homo iste domus ruinam prævidere; aut quid aliud simile. Sicuti quædam animalia sensus habent, qui moventur ab iis, quæ in terræ visceribus, aut etiam, & in aere fiūt, dum terræmotus imminent; moventur ab ijs, quæ in aere contingunt, quando pluviæ parantur; quæ ut plurimum hominum sensus effugiūt, & elu-

& eludunt: ità inquam in aliquo homine dari potest corporis constitutio sensum habens qui ab his, similibusque moveatur; & possit hic homo terræmotus, & pluvias pronunciare, tempestatesque futuras. Homines reperti, qui multa videbant in tenebris, quæ alijs hominibus occulta prorsùs erant: Multa hi monere multa recognoscere poterant, quæ ab alijs, qui nihil circumspiciebant in tenebris, prorsùs ignorarentur. Canes, qui feras insectantur, insectantur & aves; sensus habent, qui moventur ab effluviis promanantibus à corpore sive feræ, sive avis, quibus motus canis cognoscit, quo in cespite coturnix, quam non videt, lateat; cognoscit, quas vias teneat fera, quam oculis non conspicit. Moventur canes ad domini, quem non vident, cujus vocem non audiunt, adventum; Corpora scilicet prodeunt ab hominum corporibus, quæ non movent ipsorummet hominum sensus; sed non latet canum sensus, qui ab illis effluviis moti, de domini adventu monentur, Ea scilicet esse potest in

homine corporis constitutio, sivè à nativitate, sivè postmodum acquisita, quæ sensus habeat, qui moveantur ab iis, à quibus moventur canum sensus: & propterea multa tum cognoscere, tum verò prædicere, & pronunciare possit homo aliquis; quæ cęteris hominibus sint omninò abscondita; Et hæc fiūt non minus, ac magnete quidē non movetur aurum movetur tamen ferrum; ità è quibusdam effluviis movetur canum sensus, non autem hominis; Vel movetur unius, non movetur alterius hominis sensus. Intelligimus autèm hæc omnia similia esse iis, quæ dici possunt de conjecturis peritorum sivè nautarum, sivè agricolarum, qui ex quibusdam naturalibus signis multa rectè præcognoscunt.

An poterit homo aliquis non solum disponi per morbos, verum etiam cogi, tum ad mordendum, tum ad ejulandum, tum ad latrandum veluti canis; & ab ijs, similibusque in quacunq; corporis constitutione nunquā naturaliter moveri poterit, à quibus canum sensus moventur? An fortè si ho-

hominum memoria recolatur, exempla deficerent, quibus hæc probentur? Nicolaus, sive colapiscis descendens ad maris profundum quędam observabat; quibus futuras tempestates prædicebat. Profectò sic se res habet; & hæc, quæ dicta sunt, rarò quidem observata in homine; sed cum aliquando fuerint obseruata, vulgus credidit cæterorum hominum, eos, qui aliquid percipere, & aliquid prædicere potuerint, quod ipsi neque percipere, neque prædicere possent, oculos enim non habebant ad hæc, vel cum superis, vel cum cacodemone commercia habuisse. At prudentissimi viri benè norunt, quod vera dixerim; nam ex multis, quæ tanquam divinitus circumferuntur pauca nimis admittunt, quæ scilicet revera vires superent humanæ naturæ.

Cõstitutio autem corporis, cuius sensus moveatur ab ijs, quæ non movent cæterorum hominũ sensus nunquam ex hoc ægritudo appellari debet; sęlius enim in ijs perficitur potiùs, quam lędatur; & ea, quæ sic sentiuntur, non sunt ad hominis deceptionem

or-

ordinata. Propter alias tamen rationes aliquando possunt hæ, similesve constitutiones rectè dici morbi: Si videlicet ex una parte potentiorem, ex alia vero impotentiorem hominem reddant ad aliquod opus; vel aliqua propter illas molesta nobis sensatio fiat.

At quædam sunt corporis constitutiones, in quibus multa sentiuntur, quæ ad hominis deceptionem sunt ordinata; atque ideò ægritudines dici merentur. Excipiam nunc eos, qui quasi volentes decipiuntur ab his, quæ sentiunt, vt sunt, qui talia credunt esse in Iride, qualia vident oculis; & qui aliquid dolori simile, quem sentiunt, reperiri affirmant in gladio, quo dolor excitatur in sensu. Hi quidem non pauci sunt; & decipiuntur, quia decipi volunt; nec facilè animadvertuntur. Cumque quamplurimos socios habeant, qui similiter quasi volentes decipiantur, alter alterum non solum excusat, verum etiam acriter defendit, ridente interim Democrito, & eorum deceptiones illudente. Eos intelligo, qui

qui magnam deceptionum suarum merentur excusationem; & sensationes quasdam habent conspicuas, & vehementes; quibus facilè prudentes etiam, & fortes viri decipiantur. Et ea, quæ sic sentiuntur; licèt sensus, qui non judicat de rebus, nunquam decipiatur, ad deceptionem ordinata appellare placuit.

Alius visionibus ad deceptionem ordinatis inquit.

Teneo Novercam; sequere, da pœnas mihi,
Iugoque pressum libera turpi Iovem.
Sed ante matrem parvulum hoc monstrum auferam.

Dilectissimę Vxoris hic clava perfregit ossa; pupillas oculorum suorum perdidit natos. Alius tecta, segetesque igne corrumpit. Alius etiam sibi ipsi mortem consciscit. Hi sic decipiuntur, ut impossibile, aut sanè difficillimum sit non decipi: & condonandæ propterea ipsis sunt deceptiones, etiam gravissimæ: & licet in alios, ac nonnunquam crudeles in semetipsos

ma-

manus inferant, humaniter sunt habendi; nam in his moraliter non peccant; cum recto rationis usu careant.

Quis nomen unquam sceleris errori dedit?

Ac licèt.

Sæpe error ingens sceleris obtineat locum.

Hi tamen sic errant, ut impossibile, aut saltē difficillimū sit eos nō errare.

Non inquam totius oculi, sed humoris tantum crystallini mutetur constitutio: cujus figura non unica, simplicique terminetur superficie, sive sphærica, sive elliptica, sive alia, qualis homini, esse consuevit; sed multiplex sit hęc crystallini humoris superficies: hoc est ex pluribus componatur superficiebus; jam homini, quod simplex est, videbitur multiplex. Si unus adsit armatus miles, non quidem unum videbit, videbit cohortem; videbit fortè benè instructum, & firmum exercitum.

Illi, cujus humor crystallinus unius oculi haud ritè respondeat alteri; etiam si utriusque figura non sit pluribus terminata superficiebus; quod uni-

unicum est, videbitur duplex. Ejusdem humoris figura mutetur in cylindrum; Homo homini videbitur chimera; & pro formosa furiarum averni aliquam videre poterit homo; tetram horribilem, tremendam, & nusquam existentem furiam.

Ac nuper accepimus fœminam quandam lac puero præbentem, olim Epilepsia tentatam his diebus aliquid molestum sentire in crure, & femore sinistro, & aliquando aliquid percipere à ventriculo ascendens in caput; quod vbi fit labia ex sinistra parte involuntariè tremant, ac palpitant; postea speculum sibi videtur videre mulier hęc ante oculos, in quo semet ipsam, & alia multa variorum, & ipso afflictionis tempore mutabilium colorum, ac mirabiliter nutantia intuetur.

Vox hominis videri potest leonis rugitus, non minus ac pictura ex uno loco spectata videri potest numinis effigies, ex alio vero cornuti, ut pingitur demonis imago videri potest.

Sic in omni genere, instrumentorum sensus mutata partium constitutio-

rutione alia, atque alia sentiuntur dissimilia ijs, quæ à cæteris ex ejusdem obiecti præsentia communiter sentiuntur: ut nonnunquam pro amico, & pro filio deceptus aliquis inimicum sibi necem vel parantem, vel minitantem, & insidias molientem accipere possit; & è converso in inimicum accipiat animum, mentemque benignam; aut alitèr infinitis planè modis decipiatur.

Enim verò supponendum est, omni, aut ferè omni animi affectione, omni, aut ferè omni perceptione, in quacunque sensatione corporeum aliquid in nobis moveri. Nam si nihil prorsus moveatur in corpore ex corpore, sumus vt prius; & nulla fit rerum memoria, nulla fit perceptio, nulla fit sensatio. Quod si eius, quod movetur mutata sit partium constitutio; non quidem ab eadem causa eodem modo movebitur, sed aliter, atque aliter: Vnde alia, atque alia erit animi effectio, sive perceptio, atque sensantio: hinc fit quod ea, quæ huic dissona sunt, alicui, vel ipsi eidem mutato

tato tamen poſſint eſſe conſona: non minus ac quod huic incommēſurabile eſt, alteri poteſt eſſe, commenſurabile. Etenim quodcunque ad aliquod poſſibile, quamcunque datam habet proportionem.

Et illud quoque in his verum eſt, ea, quæ moventur ab aliqua cauſa, quę homini dicatur extrinſeca, ſimiliter moveri poſſe ab aliqua cauſa, quę inſit homini, & ipſi dicatur intrinſeca: vt proinde neceſſum ſit, ſimiles omnino fieri animi affectiones, ſimileſque ſenſationes; veluti manus, & digitorum inflexio ſimilis profectò eſt, vel ſi quis alius manum, vel digitos mihi inflectat, vel ego met id pręſtem; & differunt quidem cauſę, ſed motus in his ſimilis, eſt motui.

Igitur tum lętari, tum contriſtari poſſunt homines nulla ad id moti extrinſeca cauſa: tum pſallere, & immodico riſu ſolvi poſſunt; tum furere, & præcipites ſe ab alto deijcere, Sed cum hi proprio nomine à pleriſque melancholici, & atrabilarij nuncupentur non video cur illi proprio careant

reant nomine, & non hu nore aliquo gaudifico laborare dicantur! Ea inquam, quę moventur, cum justam habemus sive risus, sive gaudii causam; moveri etiam possunt sine ulla extrinseca, & sine ulla justa causa; ut similiter, & rideant, & gaudeant homines: atque ex eo neque justi, neque injusti, neque modesti, neque immodesti dici debeant.

Diaphragmatis fibrę, ut etiam, & plerorumque aliorum magis, minusve convelli possunt ea ratione, qua convelluntur in risu tum arbitrio hominis, tum finè arbitrio; & utcunque sic convellantur risus conspicuus fit. Accidit autem similiter convelli has fibras in vulneribus diaphragmatis; & similiter, qui sic vulnerati sunt finè eorum arbitrio ridere observantur; qui sępè, & rident, & dolent ab vulnere. Accidit propter alias causas musculos, & fibras musculorum, quę convelluntur in risu, similiter moveri, & convelli, quod fœminis frequens nimis est; & similiter fœminę istę etiam nolentes rident.

Re-

Respirationis item, & motus cordis contractiones, lacrymarum expressio, contractis fibris glandularum, quę circa oculos sunt, & quęcunque alia moventur, aut mutantur dum justas causas habemus sivè luctus sivè mœstitiæ; similiter contrahi, & exprimi, moveri, & mutari possunt ab alijs causis, quas quoniam arbitrium auferunt, nequaquam iustas appellamus: & similes eruut tum respirationis, tum motus cordis contractiones; similiter, & hi quoque lacrymas effundent, & lugebunt, & mœsti erunt.

Hæc tamen, etsi aliquando fiant sinè vllo arbitrio, & invito prorsùs homine frequentius tamen contingit esse à quibusdam levioribus causis:quę quidem non auferant arbitrium; sed facilè illud determinent ad hæc; & facilè eos homines moveant sive ad risum, sive ad luctum; quorum corporis constitutio sive ad risum, sive ad luctum apta nimis, & accommodata est: vt qui membra habent apta nimis ad aliquod opus, facilè à quibuslibet levioribus causis ad illud idem perficiẽdum

dum determinantur ; & per quietem quoque illud potius, quam aliud somniant. Quod tum natura, tum arte, & industria non raro consequuntur homines : qui arte quadam gaudere , & ridere , possunt lacrymari, & mœstos esse . Quod de Iustiniano Imperatore retulit Procopius in arcana historia, non lætitia, vel dolore illi opus ad lacrymas arte jam paratas pro opportunitate , & occasione rei præsentis. Ac fertur esse fœminas apud gentes quasdam, quæ hac potissimum vivunt arte lugendi, flendi, & luctum , atque mœstitiam exercendi ; verum his quœstus iusta dici potest luctus , & questus causa.

Sed ea persequar , quæ magis ad rem faciunt nostram. Hominum aures extrinseco sæpè opus habent tintinnabulo, vt excitentur ; quibusdam verò satis est tenuis fibrillæ circa aures vibratio; quæ similiter sensus afficiatur; ac si tinnitu campanarum commoto circum aere percutiantur auditus organa. Aquarum fervores , ac ebullitiones manifestissimè exoriuntur inter-

terclufo tantùm aere inter auditus inſtrumenta, & quodcunque aliud; quo incluſus aer compreſſus, & arteriarum motu leniter percuſſus excitat ferventium, & ebullientium aquarum minimè exiſtentium auditionem. Ex quo multæ deceptiones; creduntur enim eſſe quæ non ſunt, & quædam ad vires referuntur ſuprà naturam. Quæve de metallorum, & campanarum tinnimento, de aquarum fervoribus, deque alijs quam plurimis dici poſſent; ſimiliter dicenda videntur de hominum, de ferarum vocibus, deque omni, quod ad auditum relationem habet. Quippè non exiſtentium, & mortuorum etiam voces; ferarum ululatus, & dulces non exiſtentium avicularum vocum modulationes exaudiri poſſit: ſcilicet ſimiles fiunt auditiones ſi auris ex quacunque cauſa, ſivè extrinſeca, ſivè intrinſeca ſimiliter afficiatur, ac afficeretur ſi quidquam ex his præſens eſſet. Haud ſemper opus eſt igne, vt calor percipiatur: Sed pleraque ſunt tum extrinſeca, tum intrinſeca homini; quibus ſimilis ſenſatio fiat. Præter vocem

cem hominis ore emissam multa sunt tum extrinseca, tum intrinseca, quibus anditio fiat humanę vocis. Nec Didoni furias concipienti Sichæo opus est, vt Sichæi vox exaudiatur: ipsa secum habebat Dido:

Quo exaudiri voces, & verba vocantis:
Visa viri.

Visa viri: an hæc fortè videbatur tantum audire, sed non audiebat; & plerique, quos diximus, videntur sibi videre, sed non vident?

O imaginatina, che ne rube,
Talvolta si di fuor c'huomo non s'accorge.
Perche d'intorno suonin mille tube.
Chi muove te se'l senso non ti porge?

An utrumque fieri posse existimem? an fortè verum sit, quod nonnulli inquiunt; mens audit, mens videt, mens loquitur? Hic certè non est aptus huic tantæ digressioni locus! ac satis mihi nunc visum est superiùs innuisse ab ijs, quæ moventur in cerebro non minus moveri, & affici posse extima sensus organa, ac eadem moveri

veri, & affici soleant ab extrinsecis causis; quibus postea cerebrum afficiatur, & sæpè esse hæc veluti potentias duas extremitatibus, aut baculi, aut funis applicatas, quarum si una moveatur per intermedium baculum afficitur altera in altero extremo; quod si ista moveatur, ad hujus motum per intermedium baculum, & altera quoque afficitur; similesque sæpissimè esse affectiones. Nec ideò existimo decipi hominem, quia videt, aut audit; vel, quia videtur videre, vel videtur audire; verùm, quia aliquid ex his, quæ sentiuntur, aut sentiri videntur, ipse decernit, aliquid indè deducit, quod veritati non sit consonum: vt si judicet, adesse ea omnia, quæ videt, aut audit, vel semper extrinsecùs esse omnia, qualia videntur, vel qualia audiuntur; vel judicet visiones, & auditiones, & apparitiones quascunque ipsi fieri ex causis, quæ nullæ sint, & ab ijs, quæ reverà non adsint, putans esse, quæ non sint; vel etiam si adessent, neque tamen apparitionum illarum causæ essent, veris scilicet ignoratis causis.

Erat quidam, cui crus graviter læsum fuerat ab ictu, & dolorum propterea cruciabatur acerbitate. Pharmacis sopito, & dormienti jam, medici vt vitæ consulerent, ulneratum resecarunt crus. Experrectus postea ęgrotus de pedis maximè conquestus est dolore; & medicos rogauit, vt extremè dolenti pedi, & pedis digitis succurrere dignarentur.

An hic medicos, & adstantes ludificabatur, & cum revera non doleret, de dolore conquerebatur? Ridicula hæc sunt. dolebat enim, & maximè; sed quæ fuit ipsius deceptio, digitis, & pede, quæ non aderant, dolere existimabat. Multa inquam reverè sentiuntur, & is, qui sentit, non ideò decipitur, quia sentit; Verùm, quia ineptè aliquid judicando concludit aut deducit ex ijs, quæ sentiuntur.

Non rarò autèm facilè corrigitur animus; & deceptiones, ac judicij errores tolluntur, si modus adsit, quo ad verum aliquod cognitum falsæ opiniones referantur; & via non desit, qua res meliùs notentur: vt hic idem, qu[i]

cum

cum reliquum integrum crus tum manibus ipse suis tangere, tum oculis perspicere posset; ademptum verò, & resectum neque tangere, neque cernere posset, majorem sibi fecit ex manibus, & ex oculis, quàm ex dolore fidem, & credidit hæc, quæ prius sibi dolere existimabat, nunquam in posterum dolitura; adempta enim, & sepulta erant. Et is, qui per morbos tempestates in Cœlo audit, & deciduas pluvias; si nihil his simile alijs sensibus observet in dio; neque pileum, neque vestes, neque calceamenta sentiat sibi humescere aquis; jam corrigi, & tempestatis, & pluviæ opinionem, quam habebat existimare posset falsam.

Is etiam, qui inter extrema contortorum digitorum globulum leniter affricans, duplices credit, se tangere globulos; corrigitur, vel restitutis digitis in naturalem situm, vel si sanis oculis obseruet unicum, non duplices se tangere globulos: sed si oculo etiam malè constituto id, quod simplex est, videatur duplum; neque ulla reliqua sit via, qua verum in his notari possit,

obſtinatè aliquando jurabit homo inſipiens ſe duplicem tangere, ſe duplicem videre globulum; obteſtabiturque ſuperos, & hominum implorabit fidem; & inſanus eos, qui ſecum non ſentiunt, exiſtimabit vel inſanos, vel infideles.

At non ſemel expedit deceptiones deceptionibus auferre; & in catinum, in quem evomunt inſani homines, callidè angues deijcere, vt illi curentur, qui angues credebant habere in ventre. operæ pretium fuit incendio parato rogare, vt urinarum flumine aliquo ignis extingueretur; qua deceptione curatus eſt is, qui telluris pietate motus urinas non emittebat, nè humorum diluvio tellus obrueretur. Si quis credit vitrea ſibi eſſe membra, & immotus permanet; ſibique cavet nimium nè diffringatur, verbere decipiendus, & plectendus eſt itèm: nam videns poſtea nequaquam ſibi fuſſe diſſiluiſſe membra, non exiſtimabit ex vitro ſibi eſſe compacta. Sed non eſt inſanientium ſtultitia minor inſania eorum, qui omnes, qui in-

fa-

faniunt loris malè habent : alii sunt vinciendi;alii in flumen deiiciendi; alii musica ; alii divitiis capiendi ; alii aliter sunt habendi.

Et equidem sæpissimè propter adstantium inscitiam,& imprudentiam, & non semel propter scelus , qui non insaniunt , aut vix insaniunt , quàm maximè insanire coguntur.

Non pauci tamen ingeniosi nimis sunt in suis deceptionibus: vt neque admonitionibus, neque aliis deceptionibus revocari patiantur ; & vix una superfit illis salutis spes constitutionis partium corporis mutatio: qua aliud, atque aliud sentiant diversum ab eo, quo insaniunt.

Quod si aliquando consequantur, certò certius sanabuntur. Mulier quædam sæpè valetudinaria, & hypochondriaca puerum peperit: postmodum credidit,alterum in utero puerum se gestare. Venter enim tensus erat,& durus haud dissimiliter, ac cum revera utero plena fuerat ; & quid rotundum, & durum figurâ infantis capiti simile; & multa alia percipiebat, quæ sibi de

puero fidem facerent. Cum hac animi sui sententia vixit 14. menses: tandem fato cessit. Dissecto cadavere repertum est hepar tumidum, atque durum, usque ad sinistrum latus excrevisse. Lien erat etiam immanis magnitudinis ad ilium rotundus, & parte quadam hepatis lobo coalitus. His quidem decipiebatur mulier: Et hæc viscera restituenda fuerant; mutata enim in melius hepatis, & lienis constitutione, sublato tumore, & duritie viscerum rectiùs de semetipsa existimasset, & à multis morbis vindicata fuisset.

Alius graphicè locum designabat in ventre; ubi viventem ranam se habere affirmabat, cuius vocem aliquando sentiret; quamvè in aquis, si quas potasset natare, & allio debilitari, & conquiescere, & in vomendi conatu ad gulam ferè ascendere perciperet! Rationes addebat physicas, quibus à medicis quoque fidem extorquebat. Ajebat enim id facilè sibi contingere potuisse potu aquarum, in quibus ranarum sperma fuerit permistum: & vomitu se aliquid spermati ranarum simil-

simillimum ejecisse dicebat. Post duos annos mortuo homine tabe confecto pro rana repertus est scirrhus varicibus insignitus pyloro adnatus; quam regionem vivens ostendebat, cum de hospite rana philosophabatur. Quæ pylori constitutio si natura, vel medica ope sublata fuisset, fortè non desisset homo credere se ranam habuisse; sed certò desijsset in posterum affirmare, se ranam alere, nec fuisset tabe extinctus.

Sic alia atque alia timent ægrotantes; & ob alias corporis constitutiones, eorum animus facilè ex quacunque occasione sive visi, sive concepti objecti determinatur ad ea, quæ dicuntur præter rationem: Et nunc mœrent; nunc ad iram concitantur; nunc in desperationes conijciuntur; nunc vanas fovent spes; nunc anxietates, & difficultates plerasque percipiunt. Qui nisi aliquid supersit, quo de erroribus admoneantur non curantur, nisi mutata corporis, aut alicuius particulæ constitutione; propter quam illa, aut necessariò, aut facilè quidem,

& ex leviſſima occaſione fiunt.

Conſtitutiones autem corporis, & partium eiuſdem conſiderandæ ſunt, vel in fluidis ſubſtantijs, vel in ſolidioribus; & nonnunquam in his omnibus; ſed potiſſimùm in ſolidis; quæ ſi omninò integræ ſint, haud quidem diu perdurabunt vitia fluidarum ſubſtantiarum: Fluidas ſubſtantias appello non modo ſanguinem, bilem, lympham, cæteroſque humores corporis, verùm etiam eas, quæ ſenſus, & omnem humanorum oculorum aciem effugiunt. Prò quibus argumenta quidem non deſunt, quod dentur, & quod tum ſolidis particulis, per quas fluunt, tum humoribus permiſtæ reperiantur; ſed quales ſint mente tantùm, & ad eorum, quæ ſenſibus ſubijciuntur ſimilitudinem, concipere poſſumus. Atque ideò licèt, & ipſæ revera corpora ſint, & omnes ſuſcipere poſſint corporum affectiones; ſpiritus tamen, & ſpirituoſæ ſubſtantiæ à pleriſque dicuntur; Omne enim, quod ſenſus latet ſpiritus ipſis appellatur; ſed his nominibus corpora intelligunt tenuia, & ocu-

oculorum aciem effugientia ; vt nos etiam intelligimus. Sunt tamen, qui spiritus quosdam admittunt omninò incorporeos non solum in sanguine, sed etiam in lapide, à quibus multa fiant in corporibus: quos nunc non placet seriò refellere, illorum tamen sententiam omninò improbamus.

Spirituum autem non minus, ac sanguinis, & aliorum corporum, non est semper unius modi natura, & propterea non sunt semper æquè apti ad quodcunque naturæ opus ; etsi nisi etiã peccent solidiora corpora non diù existimem, illos in vitio durare; fluunt enim. Aliquandò particulas asperiores, aliquando læviores; & huius, vel alterius figuræ magis, minusvè accomodatæ ad functiones habent. Nonnunquam concitatiorem motum habent, & multa movent sine hominis arbitrio; nonnunquam torpent, & ignari sunt ; & homo ad pleraque fit ineptus. Non rarò vias reperiunt magis patulas, quàm conveniat; vel eas sibi parant, vel ampliores reddunt, vt maiore cum impetu aliquo ferantur;

& non rarò vel deficiunt, vel permeare nequeunt pororum, & meatuum angustias; & alicubi ipsorum fit indigentia, atque defectus. Et infinitis planè aliis modis ipsorum constitutio alterari, & mutari potest.

Spiritibus filamenta, ex quibus constant nervi, & fibræ corporis sæpè contrahuntur, aut diversimodè convelluntur; & aliud, atque aliud fit præter eorum consuetudinem, quæ in sanitate fieri solent: vt sunt difficultates in organis respirationis; cordis, aut alterius partis tremores, palpitationes, & motus extrà morem, & deliquia, & inhibitiones excursus humorum per aliquam partem, in qua tumores aliquandò apparent citò evanescentes, aut color immutatur; vt eum rubore genæ per intervalla suffunduntur; & post breve tempus mortis pallore fœda videntur. His iisdem caufis sæpè oculi distorquentur, aut caligant, aut obiecta videntur circumagi. His aliquandò colla tument usque ad miraculum; mox redeunt ad consuetam constitutionem. His membrum aliud stu-

ſtupet, aliud veluti formicarum morſibus laceſſitur. Et infinita ſanè alia his fieri poſſunt; quibus haud mirum eſt, pleraſque vanas, aut præter rectam rationem, & ſine hominis arbitrio in animo excitari opiniones.

Itèm, mutata humorum conſtitutione, & partium ſolidarum, tùm ſpiritus ſepè vitiari poſſunt, tùm vaſa alicubi dilatari, & ampliari, ut in aneuriſmate tùm diſrumpi, tùm obſtrui, & excurſus impediri, & alia infinita fieri poſſunt; quibus homo malè habeat, & ad aliud, atque aliud opus ſit impotens, vel poclivis, & moleſtiæ ſentiantur, & vanæ naſcantur plerarumque rerum perceptiones.

Et in his quidem omnibus, tùm ſingulatim ſumptis, tùm variè permixtis, & combinatis cauſæ potiſſimùm quærendæ ſunt, & ſanitatis, & ægritudinum. Ac ſi quis noverit morbi alicujus cauſas, cognoſcet, quid potiſſimùm deſiderare, ac nobis procurare debeamus, vt ſanitatem conſequamur. Et ſi quis eas cognoverit conſtitutiones corporis, aut partium eius, pro-

pter quas benè habemus, & integri ſumus; facilè cognoſcet, vt his mutatis, in morbos incidamus. Extrinſecæ autem cauſæ, vt aer, cibus, & potus; & alia multa ideò nocent, aut proſunt, quoniam hæc, quæ intrinſeca nobis ſunt, illis ſæpè mutantur, aut alterantur.

Operæ pretium igitur fuerit perpetuò integra corpora morboſis comparare; & hæc illis; vt faciliùs, qua parte fuerit opus, ægroti reſtituantur.

Le-

Lectio habita à Doctore

LUCA ANTONIO PORTIO.

Die 27. Octobris in Concursu ad Cathedram Primariam Medicinæ; quæ vacat per obitum Caroli Pignatari.

CVm primùm animum ad id exoptandum appuli dignari vos audire me loquentem; ficuti quæ maxima vestra humanitas est nunc dignamini, Illustriss; & Reverendiss. Præsul hujus gymnasii Moderator oculatissime; Senatores amplissimi; Judices æquissimi; vosque omnes Auditores ornatissimi, illud sum certò ratus nequaquam vos exposcere, vestras ex me nunc audire laudes, ad quas referendas sum planè impar: & ad illas pro dignitate exornandas

das fortè vel quivis; etsi magnus orator impar esset. Sed benignè consedentes, intentique ad audiendum, maximum hoc de me periculum nunc facere vultis, quo dignoscatis; an juvenes, tyronesque clarè quidem, sed breviter; atque honestè simul, & piè ipse valeam edocere? Quam ob rem servatis patriæ legibus publico edicto me, atque alios ex omni, & si remotissima regione huc advocastis; propositoque præmio illexistis: tantæ molis visum fuit, doctorem eligere, qui ritè juventutem docere possit!

Patria quidem quantum in vobis est serventur jura; serventur leges: quas ego quòque quantum à Deo summo Patre luminum hucusque mihi datum fuit, servavi; divinaque favente gratia, quæ vestrum etiam omnium interiòrem tangat aurem, non egenus servabo in posterum. Non vobis externus ego non alienus: sed in hoc ipso regio gymnasio olim educatus omnes audivi, qui in illis temporibus docebant. Neque illud vertendum in dedecus, quod paucorum haud leve de-

cus.

cus est,alias vidisse urbes; aliorum cognovisse mores : nam fama pervenit ad vos, quod ubicunque fuerim, divino semper adjutus auxilio, nunquam inglorius Patriæ, verendus meis nunquam fuerim. Neque quicquam de me dixi; nisi quæ prosunt. Et ut vos omnes optimè nostis, & testes esse potestis veracissimi : illud etiam ego servavi in legibus, quod nullis sum usus astutiis : nullis calliditatibus;non adulationibus;non versutiis; non dolo ullo vestram tentavi perstringere mentem.

Hæc tamen magna de me esse debet apud vos commendatio ; magnaque de me recordatio : vestraque fide, quam etiam edicto veluti professi estis; vestroque sub patrocinio, quod maxima cum vestra laude non ærusca-toris pecuniæ avidi, sed humilis, & egeni concivis vestri suscepistis ab omni injuria existimo me esse tutum.

Quæve magna etiam esse debet de me apud vos commendatio,omissis multis, quæ de vobis,æquitate, & justitia vestra, & de me dicere possem, nam

nam ego sum, qui quondam multa præstiti, & non pauca præstabo in posterum sine mora protinus ad textum, qui mihi de more hesterna die ex lib. exceptus de diff. febrium Galeni exponendus tyronibus, sub vestro tamen acri judicio, datus fuit. Quem verbis simplicioribus, nullo fuco, nullave dicendi ostentatione, Virginis æternæ sapientiæ Genitricis invocato Nomine, dilucidè explicabo: sermone, inquam, quo familiaritèr vtor, dùm peripateticorum more inambulans puerorum aliquem doceo. Ac confessionibus monitus nunquam satis laudati disertissimi Divi Augustini, qui inter cætera fatetur Deo, quod in iuventute sua plùs curaverit vitare barbarismum, quam vitia morum; ego sanè multò graviorum pœnitens, plus nunc curabo vitare obscuritatem sermonis, quàm inelegantiam; mimusque probandum auribus vestris dicendi ornatum.

Pro textu autem ex iis locis, quæ signata fuere, accepi hesterna die, ut audivistis, titulum capitis decimi primi

mi libri de differentiis febrium Galeni: qui titulus est *de dignoscendo hectica febre, cui putrida adjungatur*. Ac operæ pretium erit pro majori tyronum intelligentia principio totius capitis paraphrasim quandam vobis offerre.

Capite octavo hujus libri primi de ortu febrium hecticarũ differuerat Galenus. Et capite nono de indiciis egerat febrium hecticarum. Hoc verò decimo capite ęgritudinem narrat cujusdam fœminæ; quæ non solum hectica,& hectica quidem tabida laborabat; sed insuper laborabat alia febre, quæ duas faciebat manifestas accessiones, unam in die ante noctem; alteram noctis tempore. Ac quidem hecticæ, & hecticæ, quæ etiam ad tabem provecta est, associari potest alia quæpiam febris ex iis, quæ putridæ dicuntur à Galeno. Qui conqueritur nonnunquam latere Medicos, imperitos tamen: ut imperiti sunt, quos describserat capite secundo hujus libri. Qui cum sciant neque principium, neque incrementum, neque consistentiam,

fi-

similem illi, quæ observari solet in accessionibus putridarum, in hectica reperiri; si quandò hæc in ægritudinibus perspiciantur, tanquam si putrida non possit hecticæ conjungi, nullam habent, de hectica suspicionem. Quod ipse observavit in jam dicta muliere, cujus curatio aliis Medicis demandata fuerat: quos latebat hectica; quoniam manifestas videbant putridæ dictæ febris accessiones. Id autem neque primis diebus latuit Galenum: quomodò autem latuisset virum tam eximium! Qui statim cognovit duas fieri illi mulieri ex putrida accessiones unam interdiu, alteram noctu. *Utraque autem annotatio*, ideft accessio, sunt verba Galeni, *& quæ interdiu, & quæ noctè fiebat, partes quidem breves accessionis faciebat, & sæpiùs cum rore aliquo, aut perspiratione vaporosa, ita manifestè solvebatur; ut corpus in temperie positum tangentibus appareret*. Ac proindè accessiones istas binas ex putrida esse decrevit. Tempora istarum binarum accessionum erant brevia; & declinatio cum rore, aut vaporosa perspi-

ſpiratione terminabatur; *ut corpus in temperie poſitum tangentibus appareret*. Verùm cum ipſe exploratis arteriis ſigna accepiſſet; obſervavit id, quod in præcedenti capite nono, cujus titulus eſt *de indiciis febrium hecticarum*, dixerat: nimirùm quod arteriæ non quidem *ſimiliter, ut cæteræ partes refrigerarentur; neque celeritatem, aut frequentiam motus amitterent*. Statuerat enim circa finem præcedentis capitis hecticarum febrium magnum indicium eſſe, ſi cum arteriarum pulſus explorantur ſuper incumbentes arteriis partes calidiores videantur; quàm reliquæ partes circumſtantes. Quo percepto ſigno in fœmina prædicta; ut etiam percepto altero ſigno pulſus arteriarum remanere celeres, & frequentes, decernere potuit hecticæ febri putridam etiam conjunctam eſſe. Poſtremò monet febres per proprias ideas, formaſque cognoſcendas; non mimis, ac homines ex propria cognoſcuntur figura. Quamobrem cum ipſe febrium omnium formas; ideaſque haberet perceptas; ſæpè ſæpiùs non expectata tri-

triduana, aut quartana, aut quotidiana reversione prima die febris speciem cognovit.

Quo sic accepto statim è longinguo quędam visa sunt in declivi nimis, & lubrico situ posita; & non pauca quædā omninò in pręcipiti esse. (a) Atque ideò eumdem S. Doctorem Augustinum in patronum, Custodem, & Rectorem assumere decrevi; à quo ubi esset opus consilium, auxiliumque caperem. Continuò postmodum mecum ipse excogitare cępi, quæ potiora dicerem vobis; & an prò faciliori, & aperta magis textus expositione, licitum fortasis quandoque esset mihi ad infima quæque descendere. Quod tandèm licitum visum fuit: & si sciam plerosque vestrum, & vos maximè judices æquissimi, esse sapientissimos; quibus altiora quæque, & abstrusiora disciplinarum omnium magis conveniant. Sed non vos, qui alios docere po-

(a) Quod semper suspicandum est, dum res aliqua per verba minus clara exponitur: calor nativus; calor insitus; calor secundùm; calor præternaturam.

poteſtis, docendi eſtis: judicium quidem vos acre ferre debetis; aptus nè ego, atque utilis ſim tyronibus! quibus fortè nonnunquam quæ vobis, & mihi levia, & tenuia viderentur; videri poſſent gravia, & magna; quævè meritò juniorum menti difficultatem haud levem parere poſſint. Ac profectò rectè Galenus cauſas exquirens, propter quas non pauci, ut ipſe ait, ſivè Philoſophorum, ſivè Medicorum, quorum ſæpe numero par ratio eſt, ſemper acriter altercentur; turpes ſemper moveant, foveantque rixas; nunquam amicè veritatis ſtudio incumbant; & quæſtio ſemper apud ipſos, remaneat quæſtio, liberè, & candidè ſuo more inquit: id accidere, quoniam aliud alii pro alio accipiunt, & vox una apud iſtos aliud, atque aliud ſignificet, quàm apud illos: Ex quo tanquam in Babilonicæ turris extructione, quoniam veluti variis utuntur linguis, nonniſi confuſiones, rixæ, & animorum tumultus naſci poſſunt. Omnia quidèm contra morem eorum, qui paci ſimùl, veritati, & benevolentiæ ſtudent, & contra

mor-

morem eorum, qui demonstrandi artes habent; *apud quos discere ab ipso statim initio licet* (sunt verba Galeni) *quid quoque nomine, quo usuri sunt significetur; quas præterea propositiones indemonstrabiles, quæ axiomata vocantur, in disceptationem sint sumpturi*: deindè rem, quam proposuerunt ritè procedunt, & admirabilia sanè inveniunt. Ego igitur, qui hæc, atque alia multa à Galeno ritè accepta in dissertationem logicam transtuli meam, quæ Romæ edita est; non dicam, ut altercationum, vanarumque disceptationum radices evellantur; sed ut dubitandi, & hæsitandi, quantum fieri potest, occasiones præcidantur, nomina, siquæ sunt, verbaque exponam difficiliora textus mei: eaque tantùm assumens, quæ ab omnibus admittuntur ad ulteriora procedam; aureamq; planè, & [a] incocussam demonstrandi methodum nobis à Galeno in his libris indicatam, pro

(a) In dissertatione de difficultate medicinæ venetiis edita, satis cum Galeno docui quibus constet disciplinis demonstrativa rationalis methodus.

pro virili imitabor; & re ipsa opere, & exercitio, quantum potero, eandem illustrabo.

Ac quia omnia quæcunque dicta ab aliis; vel dicentur à me, vel post me dici poterunt, doctè, & ornatè relata sunt ad febres, & ad febres referri debent: quoniam de febribus agimus, quæ res in præcipiti ne dum in lubrico est, ego consilio, & exemplo S. Doctoris Augustini iis tantum rejectis, quorum falsitas me, proximumque meum possit offendere conabor verba mea resonare id omne, quod veri quisque de his rebus capere potest. Et demonstrativæ Galeni methodi inhærens ex omnibus, quæ de febribus quomodolibet traduntur, unum tantùm assumam, *febres cordis esse affectiones*. Enim verò ex omnibus, quæ de febribus quomodolibet dicuntur, unum tantum ritè admissum, & merito jure assumptum à Galeno, ab omnibus, & quibuscunque aliis, quos mihi cognoscere datum fuit, maxima cum sententiarum uniformitate, consentione, & concordia clarissimè, & libentèr

admitti video: *febres cordis esse affectiones*. Quod mihi demonstrativa Galeni methodo instructo, atque munito pro primo, maximoque principio est:de quo non liceat dubitare, vel hæsitare; quoniam verum est; quoniam Galeni est quoniam ab omnibus etiam à desertoribus demonstrativæ Galeni methodi plenissimè, & omnibus calculis admittitur. Qui omnes quicquid universo corpori accidat, nunquam febrem adesse dicunt,nisi cum cor certo modo fuerit affectū: quod illud ipsum est, quod Galenus assumpsit, *febres cordis esse affectiones*: Quod nos semper tenaci memoria retinere debemus. Nam cæteræ partes omnes, idcircò febre laborare dicuntur, quoniam cum illis cor communicat; arteriæque à corde protenduntur; palpitantque partes ad palpitantis cordis, palpitantiumque arteriarum motum: necnon etiam quicquid movetur in partibus, motu cordis movetur, aut saltem promovetur. Quod si pars aliqua fuerit, quacum cor non communicet,pessimum illud est; ut in gangræ-
na

na consummata: expers quidem febris gangrena est, doloris etiam est expers: & si mali quiduis, caloris cuiuscunque præter naturam, frigoris, putredinis, corruptionis, aut si quod est aliud malum, de ea dici possit. Sed cõsũmata gangræna re vera pars non est: mortuum enim quid est. At febris cordis tantùm, & earum partium affectio est, quibuscum cor communicat, & adhùc vivunt.

Cum autem omnia, quæ in capitis paraphrasi continentur simùl expediri, & declarari minimè possint; cunque explicaverim quid prò nomine febris prò nunc hìc accipere valeamus, revertar ad alia nomina exponenda, quæ sunt reliqua in titulo textu meo; (*a*) Sunt autem duo: videndum igitur quid vox, hectica; quid vox putrida, sive putredo significet.

Ad primum respondeo rectè à Galeno hecticas dici *ab habitu*; vel

E *quia*

(*a*) Titulus est de dignoscenda hectica febre, cui putrida coniungatur.

quia (*a*) quædam (non omnes, & in principio) *veluti habitus difficultèr tolluntur*, *vel quia habitum corporis comprehendunt*. Vtrunque verum est, etiam si vox habitus accipiatur, prout à Philosophis accipi solet: nam multi acquiruntur habitus in membris propter membrorum usum, & exercitium; ut musculi, manus, pedes, aliaque membra fiunt aptiora exercitio. Sed nihil tam antiquius, nihil tam perpetuò factum est, & fieri debet in toto vitæ cursu; ac est vegetavisse membra omnia, & vegetare debere. Ac quidem vegetatio, nutritioque partium offenditur in hectica. (*b*) Multæ partes non suum exercebant munus in principio generationis; Hoc unum præstabant partes omnes, vegetabant: hoc maximè læditur in hectica vegetatio, nutritioque partium. Hecticæ autem ... di-

(a) Hac occasione multa dici possent de quibusdam motibus acceleratis, qui postea fiunt æquabiles; & necessitas mortis probari posset.
(b) Oculi non videbant in principio; pedes non ambulabat respiratio non absolvebatur, &c.

dicuntur habituales, quia universum corporis habitum comprehendunt: quicquid scilicet in corpore habetur, comprehendunt. An fortassis habituales dicuntur; quia proprium cuiusque singularis partis munus offenditur? Respondeo negativè. Id offenditur, quod commune est partibus omnibus; id offenditur, in quo conveniunt partes omnes: vegetare, nutriri, ut æquum est. Id autem accidit triplici potissimùm de causa; vel quia deest id, quo partes aptè vegetare valeant, vel quia hoc ipsum, etiam si non desit, vitiosum est; vel demùm vitio organorum partis cuiusque quibus pars quælibet vegetare potest. Rarò accidit causas istas omnes simul concurrere in principio hecticæ: frequentiùs vitio alimenti læditur vegetatio corporis habitus. Sed quæcunque in principiò fuerit causa progressu temporis semper organa vegetandi offenduntur magis: ut postmodùm etiam si non deesset optimi alimenti copia, tamen recta vegetatio fieri nequiret: vitio scilicet organorum; quibus partes corporis

habitus vegetant, nutriunturque. (a) Quercus malè vegetet defectu humoris, si antequam corrumpantur organa vegetandi fiant pluviæ, iterùm benè vegetabit. (b) Si Quercui pro dulcibus aquis affundantur maris salsæ, malè vegetabit, & progressu temporis corrumpentur etiam in ipsa vegetandi organa. (c) Et de Cælo tacta quercus malè vegetat, corruptis, citò in ipsa vegetandi organis. Omnia similiter fiunt homini. Sic in uno tantùm quercus ramo aut læditur, aut perit vegetandi vis, & observamus in homine non semel in uno crure, vel in uno digito lædi, aut perire vegetandi vim organorum illius partis vitio. Cæterum in universo corpore mala nutritio, sive mala vegetatio, quæ tandem desinit in exquisitum marasmum, sive tabem, in quacunque ætate potest acci-

(a) Defectu alimenti.
(b) Vitioso alimento.
(c) Vitiatis organis ab initio fieri potest hectica. Fin qui s'era detto; quando fecero tumulto di finto terremoto,

accidere sine febre: sic ulcus potest esse sine febre. Vel mala vegetatio potest, ipsa ortum ducere a febre, sic febres non rarò desinunt in tumores, & indè in ulcera. Vel tandem ipsa mala vegetatio per ea, quæ fluunt per habitum corporis, & feruntur ad cor potest cordis motum irritare, & perturbare: hoc est febrem facere, quæ re vera hectica ab habitu, sive habitualis ab habitu corporis dici potest.

Prolixiùs circa vocem *hectica* tituli textus mei. (*a*) Circa vocem *putrida*, sive potiùs de putredine breviùs. Affert quidem Galenus in his libris definitionem Aristotelis circa putredinem. Sed in plerisque descivit ab Aristotele. Nam Galenus pro calore nativo, & pro temperamento absurda intellexit. (*b*) Quod nunquam fecit Aristoteles. Et ut nunc quantum pos-

 sum

(*a*) De putridis fusiùs agit Galenus lib. secundo horum librorum.
(*b*) Neque pro calore innato; neque pro calore præter naturam intellexit Galenus quid simile ignis calori.

ſum mitiùs loquar pro calore extraneo, ſive præter naturam in corde intellexit Galenus quicquid poteſt cordis motum irritare, & perturbare: hoc eſt febrem facere. Ac ſemper Galenus in febribus pulſus arteriarum, hoc eſt, motum cordis accuſat. Quod ſi febres fierent vitio bilis utriuſque, aut pituitæ, eas febres in his libris putridas, ſive à putredine appellavit. (a)

(b) Supponenda in his dicet aliquis, febris definitio fuerat, quam Galenus ſtatim in principio horum librorum habet. Febris ſubſtantia in genere caloris, qui eſt præter naturam conſiſtit, quamvè in aliis voluminibus pluries confirmare conatus eſt.

Ty-

(a) Perche molte coſe ſin quì ſcritte brevemente furono à voce ſpiegate più diffuſamente ſini il tempo dell' ora, prima che di quelche ſiegue ſi foſſe potuto dir' altro: ma così come ſiegue fù all' ora, all'ora data la ſcrittura continuata, come ſi vede a Monſig. Illuſtriſs.

(b) Non fuit neceſſum hoc ſupponere: quoniam ex doctrina eiuſdem ſcriptoris poſſumus de eadem re plures habere definitiones, quarum una ſanior ſit alia.

Tyrones, & juniores honesta, & pia hæc accipite. Vosque Judices judicate an rectè factum fuerit? ex industria etenim definitione illa non sum usus. Nam *caloris* acceptio ne dum apud plerosque cuiuscunque ævi tum antiquiorum, tum recentiorum multiplex etiam est apud ipsum Galenum, qui sæpè sæpius multa toto cælo differentia per vocem illam significavit, quorum quædam sunt in præcipiti, quædam sunt absurda adeò, ut facilè, sed latenter per vocem illam *calor* deceptio aliqua, & error gravis in juniorum animos intrare possit. Quod satis ipsemet monet Galenus, qui in libris de simp.med.facul.lib.2.cap.3.expressè de se professus est., non ea quærere in illis libris, & quæ calida essent in se, & ex propria cuiusque natura, quod ipsi scitu difficillimum visum fuit, sed tantùm, quæ calefacerent. Et expressè monuit, nè quis varia acceptione caloris decipiatur. *Denuò ergo*, inquit, *hallucinantur in homonymia haud distinctis nominum significatis, tanquam si quis de cane terrestri differens, ad*

marinum se oratione transferat, existimans, vt animantis vtriusque nomen, ità & naturam quoque ipsorum unam esse.

Hoc monitum Galeni est. Exemplum de terrestri, marinoque cane est Galeni existimantis non minùs differre naturam terrestris canis à marini canis natura, quàm calor à calore differat.

Atque equidem ea video nonnullos celebratos sanè scriptores, ut fortuna in his quoquè est de calore etiam quodam cælesti dicere, quem adstruunt, ut Galeni ego usus exemplo non dubitem ea, quæ de celesti calore metaphoricè sumpto, ipsi dicunt, plus differre à terrestri nostro, & proximi Vesevi calore, quàm Procyon cœleste sydus canis dictum in cælo à tricipite, trifauce, triplici ore pestes omnes evomente cerbero differat.

Scio apud sacros etiam scriptores nonnunquam metaphorarum magnum esse usum, quoniam ea, de quibus agunt fæpissimè humanis vocibus satis explicari nequeunt, sed cum de re agitur medica metaphoris utendum mini-

minimè eſt, vel ſaltem qui metaphoris utuntur, aliquandò liberè Deo, & parvulis, qui Dei ſunt, fateri debeat, ſe rem penitus ignorare, ne fortaſſis pueri metaphoris decipiantur, ut in noſtro caſu facilè, & gravitèr decipi poſſent.

Ac quia triſaucis cerberi mentio incidit non ideò,inquam,inſultandum, & exprobādum pleriſque antiquorum eſt; quod fidei deſtituti lumine, aliquando male lapſi fuerint, ſed potiùs agendæ Deo gratiæ ſunt, quod immerito mihi plus fidei luminis, quàm dederit Galeno naturalis ſcientiæ, quod omnes admittere debent, plus enim valet radius divinæ gratiæ, quàm omnis humana ſcientia. Phyſica tamen ratio nequaquam levis adeò eſt,ut malè ſentientes ethnicos ſemper excuſare debeamus.

Cujus quidem Galeni definitionem febris per *ſubſtantiam calorem*, ipſi dictam *præter naturam* ſi ſuppoſuiſſem; omninò directè aliquid enorme,& grave feciſſem contra ipſius Galeni demōſtrativam methodum, quam

in his libris, & in aliis voluminibus si non lucidè (nam perierunt libri de demonstratione, quos scripsit Galenus) satis tamen explicavit, & veluti digito nobis omnibus indicavit.

Sub prætextu verbi defendendi in Galeno rectissima demonstrandi ejusdem methodus nobis indicata, non sic facilè lacerandа, non sic facilè deserenda, & rejicienda est. Demonstrativam etenim Galeni methodum deserere nihil aliud est, quàm omnem regulam, normamque omnem inveniendæ veritatis delerere! quod ipse Galenus in his libris ipsis de diff. febrium clarè monuit. Neque satis Galenum cognoverunt, qui copiosum, & optimum triticum per demonstrativam Galeni methodum reperiendum, omittunt; & levissima quædam verba, veluti supervolitantes quasdam paleas, ubique reperibiles, exultantes colligunt, & indè Galenicos se prædicant! Nequaquam tam facilè Galenicus quis dicendus est! neque Galenicus ille est, cui optimè conveniunt, quæ adversus Thessalum à Galeno dicta sunt.

Cum

Cum artem medicos docet Galenus, qua faciliùs veritatem inveniamus, & verum à falso distinguere valeamus, ea tantùm supponenda in sermonibus, & assumenda præcipit, quæ evidentia sunt, quæve minimè disceptantur. Atque ego Galenum imitatus illud unum admisi, illud unum ex iis omnibus, quæ de febribus traduntur, assumpsi, *febris cordis affectio est.* Superest autem videndum, quænam sit affectio ista cordis, quæ febris dicitur? Quod præstabo si tempus id dabit: nunc autem videamus, quæ meliora pro textus mei expositione dici potuissent, si definitionem illam supposuissem.

Fortè meliora dixissem si divisione partium corporis ab Hippocrate tradita (quam ego etiam admitto) postea sine ulla demonstratione, tantùm ex Galeni authoritate dixissem febrium primarias differentias fieri ex materiæ varietate; in qua calor præter naturam insidet: videlicet cum insidet spiritibus; sive aereæ substantiæ ephemeras fieri febres; cum verò in humori-

bus accenditur, tunc febres fieri humorales, sive putridas appellatas; tertiò demum cum calor præter naturam in ipsius cordis solidis partibus accenditur, tunc febres constare hecticas, solutu difficiles ab habitu, & habituales à corporis habitu appellatas. Hinc pugnas describere potuissem, dicet aliquis inter *calorem nativum*; sive inter *nativam humiditatem* (hæc enim in idem incidunt,) *& calorem præter naturam*. Quibus sine laboriosa illa, & ad tædium usque repetita Galeni arte demonstrativa meliùs potuissem caput decimum lib. primi de differentiis febrium tum amplificare, tum illustrare.

At hoc non quidem docere, sed pueros fuisset decipere: qui blandis vocibus capti, facilè propter illas voces potuissent credere se doctiores factos; cum re vera in nihilo doctiores fuissent: utinam non fierent imperitiores, & mente pravi. Nam vocis illius multiplicior sanè est acceptio, quã sit canis acceptio: differuntque calores apud Galenum, & apud plerosque alios

alios non minùs, ac natura uniuscujusquè rei singularis ab alterius rei singularis natura differat; & quidèm naturam rei cujusque singularis non pauci in aliquo calore ponunt: & absurdissima quandoque per vocem illam *calor* significantur, vel saltem, ut idem Galenus ait, homonymia auditores decipi possunt.

Iidemque pueri sic decepti vocibus illis, adulti ores facti cum facilè videre possint Medicos, & adstantes omnes circa ægrotum nunquam certos esse calidi ne, an frigidi pedes ægroto sint; nisi postquam propriis manibus pedes tetigerint, & palpaverint ægrotantis; quicquid tandem prò calore secundum naturam, & præter naturam accipiatur, dicere poterunt, ut quæso Magister ille noster affirmavit cor calidius esse in febribus: cum nullus mortalium sublatis integumentis costarum cordi manus apponere potuerit; ut experiretur, sicuti in pedibus facimus, calidius ne, an frigidius sit cor! Motum quidem cordis, & arteriarum observantis mani-

bus

bus se manifestantem cognoscere possumus: calores autem, ut & frigora cordis, polypi; vermes, tubercula; adiposa substātia super excedēs; aliaq; similia, quæ cordi in vitæ cursu accidere possunt, ante mortem cognosci nequeunt. Excepto uno motu cordis de reliquis omnibus, quæ cordi accidere possunt, ante mortem levis tantùm conjectura est: non minùs, ac quicquid de calidis, aut frigidis pedibus dicatur, antequam res probetur manibus, tactuque levis tantùm conjectura est.

Iidemque pueri cum cognoscere possint interdum ægrotantes alteram genarum habere calidam, frigidā altera cū sit: & nasū aliquandò parte dextera calidum esse, sinistrā frigidum: idque manibus tantùm facto periculo dignosci posse: facilè dicere secum poterunt, de quo calore intellexit magister ille noster: cum cor dixerit calidius in febribus nullo rei periculo facto! Quod si non aliquid simile huic nostro Calori, quem nos manibus percipimus intellexerit, semper illud

me-

metaphoricè dictum, & cognitu difficilius fuit, ac noster hic est terrestris calor, quem manibus tantùm, tactuq; facto periculo dignoscimus.

Iidemque tyrones adultiores facti legentes apud Hippocratem verba, illa *Curatio ostendit*: hoc est curatio ostendit hypothesis veritatem, aùt falsitatem: eventus rei ostendit hypothesis veritatem, aut falsitatem: quæ verba in his ipsis libris de differentiis febrium adducuntur lib. primo, capite illo, in quo agit de febre pestilentiali: & legentes apud Galenum nequaquam febres semper iis, quæ refrigerant; sed frequentissimè iis potiùs, quæ calefaciunt curari: ut est absinthium apud Galenum: hyssopus: aqua mulsa: piperis tria genera: aqua cum pipere: theriaca: succus cyrenaicus, ut legere est in libris Galeni ad Glauconem: centaurium minus apud eundem Galenū:(a)& nostris temporibus cor-

(a) Nonnunquā calefacientia tum extrinsecùs, tum intrinsecùs applicata sanant plerasque febres ex Galeno, & experientia.

cortex peruvianus: myrrha: gentiana, & alia similia *Curatio ostendit* clamare poterunt: nos deceptos fuisse à Magistro. Qui sub prætextu verbi defendendi in Galeno, quod verbum in perniciem etiam erat ægrotantium, & animam etiam nostram offendere poterat, demonstrativam Galeni auream methodum, & quæ magis vera: & quæ meliora: & quæ utiliora: & quæ tutiora in Galeno essent, deseruit. Id non fuit Galenum fuisse imitatum! Id fuit veluti demortuas circa pellem Elephantis muscas cum admiratione collegisse, Elephantem ipsum turres, cohortesque, dorso vehentem, neque fuisse contemplatum, neque fuisse admiratum. Ac fertur quidem Elephas panniculum carnosum cuti habere subjectum, ut nos habemus in fronte: & vi musculosi panniculi cutem corrugare, & muscas perdere. Demonstrativa autem Galeni methodus est veluti turris inconcussa, quam, qui custodiunt, vinci, & expugnari nequeunt: iique re vera Galenici dicendi sunt,

que

qui turrim illam custodire norunt.

Iidemque pueri si fortè audivissent ex pulsu, motuque arteriarum dignosci cor *calore* aliquo *præter naturam* laborare: dicere poterunt motum cordis, & arteriarum omnium localem esse motum, ac nisi fortè pro calore omne id intelligatur, quo aliquid moveri potest,quæ acceptio aliena est à communi hominum sensu, ipsi dicere poterunt cor etiam corpus esse, & corpus quidem unum ex iis, quæ in mundo sunt,ac proindè non minùs cor, & arteriæ ejus sive velociùs, sive tardiùs, sive æqualiter, sive inæqualiter moveri poterunt independenter ab omni hoc nostro calore, quem manibus percipimus. Siquidem corpora omnia toto cœlo, terrâque marique petita sive velociùs, sive tardiùs, sive æqualiter, sive inæqualiter independenter ab omni eo, quod simile est huic nostro calori, moveri possint. Cordis motus multiplici planè de causa, & ea ipsa pituita frigida, qua nonnunqnam in febribus, ut ait Galenus membra omnia concutiuntur, & tremunt

mune, concuti, irritari, & perturbari potest.

Quod si cœlestem aliquem metaphoricè locutus adstruxissem calorem Vesevi, vel Phlegetontis caloris oppositum, adultiores facti tyrones me, vel mortuum cum Apostolo increpare possent: Apostolus enim raptus in cœlum, satis clarè indicavit, non licere homini de iis loqui, quæ in cœlis sunt; & illa, quæ in cœlis sunt, humanis vocibus, quibus neque terrestria ritè, & clarè semper explicantur; explicari minimè posse, ac metaphoram, cum de rebus medicis, aut physicis agitur non est sine doli, aut inscitiæ suspicione.

Quæ omnia, & alia multa ego dum textum exponerem, mente revolvens omisi definitionem illam *febris substantia in genere caloris, qui est præter naturam consistit*; quoniam definitio illa difficulter nimis in recto sensu sumi, & explicari potest; & quoniam illa eadem definitio facillimè in pessimum, & absurdissimum sensum trahi potest: ut à non nemine in pessi-

mum

mum, & absurdissimum sensum trahitur, explicatur, & recipitur. Atque ideò, ut mitiùs loquar, saltem tanquam aliquid in præcipiti positum, quod vel ægrotos, vel honestas, piasque aures offendere possit, omninò vitanda visa fuit.

Dixi autem re vera dari nonnunquam hecticam febrem ab habitu corporis: vitiatis scilicet organis, instrumentisque vegetandi: quoniam ea, quæ quandoque fluunt per organa vitiosa vegetandi, vitia concipiunt, & delata ad cor possunt ipsius motum irritare, & perturbare, quod idem est, ac febrem facere. Et quidem, ut monui semper Galenus, aliique Scriptores febribus in omnibus pulsus arteriarum, & consequenter cordis motum accusant.

Quibus id quod ab omnibus admittitur de una, cademque re plures nos habere posse definitiones, satis admonui tyrones, cujus rei exempla non deficiunt apud Aristotelem, Divii Thomam, Euclidem, Platonem, Galenum, & apud plerosque alios varia-

rum

rum disciplinarum scriptores, apud quos non est difficile de una, eademque re plures reperire definitiones.

Definitio autem febris, quæ re ipsa ab omnibus admittitur, & non minus ab assertoribus, quàm à desertoribus demonstrativæ methodi Galeni, & ab ipso Galeno si non verbo re, opere, & exercitio admissa est, hujusmodi est. *Febris cordis affectio est, in qua motus, quo sanguis in circulum propellitur, irritatur, & perturbatur.* Ex qua definitione, quæ opere, & exercitio admissa est ab omnibus, nullus error nasci potest, ut postea ostendam, nam priùs animus mihi est patefacere, sive expressè, & clarissimè, sive minus expressè, & minùs clarè eandem definitionem opere, & exercitio admitti ab omnibus, etiam à Galeno. Ut proindè facilè ego videri possum, nihil vobis attulisse, quod meum sit, sed quod ego humilis servus vester, qui non nisi in humilitate, & infirmitate mea gloriari possum, ab aliis omnia acceperim, quæcunque dixerim, admiserim tantùm, quæ in ore omnium

nium de febrium sonant natura; veritatem scilicet, quæ ut ait S. Doct. Augustinus, à quocunque dicatur, recipienda est. Ac demum veluti is videri possum, qui digitulum secat, ut manum, ut brachium, ut totum servet hominem, verbum unum minimum, malorum tamen omnium origo, damnavi in Galeno, ut secundum regias constitutiones quicquid boni in Galeno est, ipsumque Galeoum vobis, & mihi servarem.

Principio sine hæsitatione dicendum est similiter febrem definitam fuisse ab Erasistrato, quem refert Galenus. Qui multa quidem scripsit adversùs Erasistratum, & multò plura adversùs Erasistrateos, sed quicquid sit de sectatoribus omnibus, quos planè spernit, & passim irridet, idem Galenus in multis, atque multis Erasistratum laudat, facitque illum autorem legitimæ gymnasticæ, quæ pars est medicinæ non ignobilis; cujus nunc vix nomen superest apud Medicos. Demonstrativa etiam utentis methodo rationalis sectæ Erasistratum Gale-

nus

mus Hippocratem, & paucos alios facit autores. Erasistrati autem doctrina ab Avi Aristotelis temporibus usque ad tempora, & post tempora Galeni tota Europa, & Romæ, maximè floruit.

Similis fuit Chrysippi de febribus definitio, ac clarissimus etiam Chrysippus fuit ex ejusdem Galeni relatu.

Hepiala, in qua ægrotantes uno, eodemque tempore calores, & rigores in universo corpore percipiunt, febris etiam vocanda est, ut ex Archigene, quem multi sequuntur, refert Galenus. Atticorum autem plerique eum etiam rigorem, qui febrem antecedit, sic videntur nominare, inquit Galenus, neque contemnendi fuerant Athenienses. Febres etiam complures apud plerasque gentes, quas ex parte refert Galenicus quidam, demonstrativæ tamen Galeni methodi desertor egregius à frigore dicuntur das Kalte dicunt febrem, hoc est frigus. Quorum omnium sententiæ quantum decet, admittuntur per illam

de-

definitionem, quæ per cordis motum irritatum, & perturbatum fit, & rectiùs, & faciliùs explicantur per illam definitionem, qua non prohibetur febre correptis nunc frigora, nunc calores esse molestos, nunc eosdem utrunque simul pati, nunc alterum ipsorum.

Omnes Medici Romani aliique omnes communiter M. T. Ciceronis temporibus similiter sentiebant: ut res vulgaris esset, & admissa ab omnibus. Inquit enim M. T. *si cui venæ sic moventur, is habet febrem*: videlicet non aliud quidpiam requirebatur, ut pronunciaretur homo febre laborare; quàm hoc unum: *si venæ illi sic moverentur*. Pro venis autem, quæ moventur in animalibus more latinorum pulsantes arterias intelligit M.T. Et Ovidius de Medico febrem exploraturo canit,

Dumque suo tentat salientem pollice venam:

Videlicet satis est ad determinandum hominem febrire, si pulsantium arteriarum motus, qui à corde est, con-

stan-

ſtanter irritatus, & perturbatus fit. Proximius rem eandem tetigit Virgilius, qui arteriam dixit *ſalientem ſanguine venam*:& ſanguis quidem à corde propulſus : ipſaque cordis perpetua agitatio motus arteriarum cauſa potiſſima eſt.

Hæc eadem definitio per irritatum, & perturbatum cordis motum Galeni eſt : five, quod idem eſt, ex Galeni doctrina elicitur: & Galeni doctrinæ ſummopere conſentanea eſt. Enim verò quicquid pluribus voluminibus de arteriarum motu ſcripſit Galenus hoc eſt de pulſibus ſcripſit Galenus, in febrium gratiam pòtiſſimùm ſcriptum eſt : videlicet motus arteriarum, qui à corde eſt : motus ipſe cordis in febribus ſpectandus potiſſimùm eſt: Et in his ipſis libris de differentiis febrium meminit quidem Galenus caloris præter naturam, ſed multò pluribus, atque pluribus tum verbis, tum vicibus manifeſtò in omnibus febribus motus, & pulſus accuſat arteriarum; qui certo certiùs à corde ſunt ; quæcunque verò de calore ſecundum, &

præter

præter naturam dicuntur, incerta omnia ambigua maximè suspecta, vel saltem in præcipiti sunt. Insuper omnia alia sudor, vomitus, dejectio, vrinæ variæ parciores, vel copiosiores, respirandi difficultas, dolor, obstructio, cutis densitas, vel lassitas, abscessus, aliaque similia ex Galeno nunc reperiuntur, nunc non reperiuntur in febribus. Motus tantùm arteriarum, qui cordis motum sequuntur semper à Galeno accusantur in febribus. Febris igitur definitio, quæcunque tandem illa fuerit, motum cordis admittere debet, qui semper in febribus irritatus, & perturbatus est. Et è converso sivè convertendo, vt dicere solent illi, qui demonstrandi artes habent, nunquam à febre immunis dicitur homo (quicquid de alijs omnibus observetur, vel non observetur, dicatur, vel non dicatur) nisi postquam pulsus tales sint, quales esse debent in illo virium statu, in quo æger reperitur: hoc est nunquam homo sinè febre dicendus est; nisi postquam certi fuerimus conquievisse cor ab omni irritatione, & perturbatione. F Defi-

Definitio (*a*) igitur febris, quæ cordis motum admittit irritatum, & perturbatum, tum vera est; tum Galeni est; tum ab omnibus admittitur; tum nominibus omnibus tutior est.

Si quid demùm juvit aliorum cognovisse mores, omnes quot quot ego novi, quicquid ab ægroto, & adstantibus dictum, vel non fuerit dictum, relatum, vel non fuerit relatum, nunquam quicquam de febre decernunt, quod adsit, vel nõ adsit, nisi postquam arteriarum motum exploraverint, & peritiores quidam medici in morbis quibusdam malignis si pulsus majores sint, quàm pro virium imbecillitate, etiam si non sint majores ijs, qui esse solent in statu naturali, tanquam excedentes in illo statu virium pro indiciis habent irritati cordis, & jure merito hominem febre laborare pronunciant.

No-

(a) Ac quidem definitio mea detractis verbis calor præter naturam congruit cum Avicennæ definitione; quam omnes à Galeno dicti admittunt.

Nostra non sunt hæc, quæcunque diximus: neque quicquam est, in quo ego gloriari debeam: nisi in infirmitate mea: sunt vera: sunt Galeni methodo demonstrativæ consona: sunt communia omnibus; ac resonant quicquid veri ab alijs, quibuscunque dictum est. In his propterea mihi videor imitatus S. Doctorem Augustinum difficillima quædam in confessionibus explicantem: ad cujus exemplum ea tantùm non probavi, quæ me, atque alios possent offendere: id omne retinui, quod retinendum fuerat, & demonstrativam Galeni methodum omninò servavi.

Intelligamus quæso, dicet aliquis, prò calore nativo cordis generalem, vniversalemque aliquam principem causam bonorum omnium, quæ à corde benè, ritèque constituto absolvuntur. Prò calore verò præter naturam illi oppositam, inimicamque quandam principem causam intelligamus: quæ cordis motus irritetur, & perturbetur; & id omne procedat ab illa, quod noxij, pravique in febribus observatur.

Quibus sic positis definitio febris per *calorem præter naturam* erit bona definitio.

Sed S. Doct. Augustinus locutus ad internam aurem, non esse permittendos principes istos calores, apertè monuit: quorum alter bonorum omnium, alter malorum, & pravorum omnium esset effector.

Tyrones petitio illa saltem junonium aliquid habet; victa enim, & superata Juno virtute, & patientia Æneę fertur tandem rogasse virum.

Neù Troas fieri jubeas; teucrosque vocari.

Retineamus voces illas *calor secundum naturam; & calor præter naturam*; monitione tamen, cautione, & protestatione adhibita illi perquàm simillima, qua vti debemus cum de canibus sermo est. Nam si sermo fit de cane terrestri; monere debemus terrestrem canem domino (a) fidelem: si sermo fit de marino cane: monere debe-

(a) Gal. de simpl. med. facul.

bemus ejus quidem carnes nullis diebus in toto anno vetitas, attamen non esse valde bonas. *Si sermo sit de Procyone in lumine illius syderis admirari, & contemplari debemus summi Factoris Dei Omnipotentiam. Si sermo sit de trifauci cerbero triplici crucis signo in fronte, in ore, & in pectore muniemur.*

Cor musculus est, ut docet Illustriss. & Reverendiss. Nicolaus Stenonis Episcopus S. R. E. Anatomicus peritissimus, & demonstrativæ Galeni methodi excultor eximius, quem ego cognovi Romę, & ante ipsum cor musculum esse; docuit Hippocrates, qui valvulas etiam cognovit in orificiis vasorum cordis positas. Valvularum etiam memini scripsisse Galenum, sed profectò is Hippocrates, qui librum de corde conscripsit, cognovit etiam valvularum usum. Ac sicuti musculi cuiusvis motus multiplici de causa perturbari, & irritari potest à calore, à frigore, ab acu, & ab omni eo, quod pungere, & lancinare aptum est, ab obstructionibus, & à solutionibus

continuitatum, & ab aliis plerisque, ita etiam cordis motus multiplici de causa irritari, & perturbari potest, quod satis his verbis significatur, absque eo, quod nomē aliquod universale assumatur, & persingatur, maximè si nomen illud absurdi aliquid significare possit, ut est calor prœter naturam, quo nomine quis dicere potest, intelligere Galenum causas quascunque cor irritare, & perturbare valentes.

Febres sunt cordis affectiones, quarum intantùm participant aliæ partes, in quantùm cor communicat cum illis, verùm hæc una est cordis affectio rectè, vel non rectè moveri cor, quo vnico motu concussis arteriis, & sanguine per easdem arterias propulso cor cum partibus omnibus communicare potest. Igitur in hac vnica cordis affectione, qua motus, quo sanguis in circulum propellitur, irritatur, & perturbatur, febris consistet.

Quæcunque aliæ affectiones non sunt propriæ cordis, sed communes aliis partibus.

Quod si quamcunque aliam cor patia-

patiatur affectionem, nunquam per illam communicabit cor cum aliis partibus, nisi forte cum ex quacunque alia affectione cordis, hæc alia nascatur, qua ejusdem motus irritetur, & perturbetur.

Calores, & frigora nequaquam propriè ad cor, ſpectant enim ad partes omnes corporis.

Polypi, aliæque liquidarum ſubſtantiarum concretiones non ſunt propriæ cordis affectiones, nam contingere poſſunt, ubicunque vaſa ſunt coagulabile, & concreſcibile aliquid continentia, & multò frequentiùs accidunt aliis partibus, in quibus propterea fiunt apoſtemata, polypi autem minus conſpicui ſunt in aliis partibus, quoniam nullibi tàm magna ſunt vaſa, ac propè cor.

Vermes, tubercula, excreſcentiæ, ſive pinguedinis, ſive aliarum ſubſtantiarum non ſunt propriæ cordis affectiones, nam poſſunt contingere partibus omnibus vniverſi corporis.

Hoc unum proprium cordis munus eſt rectè moveri, ſanguinemque

propellere: hæc una cordis propria affectio est, minùs rectè moveri, & minùs rectè sanguinem in circulum propellere. In his igitur, quæ propriè cor spectant, febris consistet.

Exemplaria dabo istorum, quæ hactenùs dixi, & hæc, & alia multa vestro nutu evulgabuntur. Vos autem judices æquissimi pro majori justitia, pietateque vestra erga Deum rem omnem decernite.

Secondo l'Originale dato all' ora all'ora à Monf. Illustriss. Cappellano Maggiore.

Quid

QUID PUTREDO GALENO SIT.

Si omnia, quæ à Medicis tantùm de putredine, vel etiam ſparsìm à ſolo Galeno ſcripta ſunt, colligere, & examinare velim neque facilem, neque brevem, neque utilem laborem aſſumerem. Satius viſum eſt ex his ſolummodo, quæ in his libris de diff. febrium de putredine affirmantur, Galeni mentem veluti divinare: quod profectò ſatis quoque erit in re præſenti.

Capite nono ſecundi libri Ariſtoteli putredinem definienti adhærere videtur Galenus: qui poſtquam dixiſſet ſanguinem aliquando putreſcere, *Rectè*, inquit, *ſentire videtur Ariſtoteles ab aliena caliditate oriri putredinem. Vocat autem alienam externam, non inſitam, neque nativam,*

in quocunque genere rerum; nam hæc coquere apta eſt; externa autem corrumpere; quod eſt putrefacere. At Ariſtoteles ſinè diſcrimine putredinem corruptionem appellavit; & pro nativa caliditate, quicquid diſpoſitionum in materia eſſet pro re, naturaque rei conſervanda intellexiſſe videtur. Galenus verò ſępenumero perfectas, abſolutaſque rerum plerarumque corruptiones, modò utiles eſſent homini, neque corruptiones, neque putrefactiones dixit: & pro nativa, ſive inſita caliditate ipſam rei cujuſque naturam; ipſam formam ſubſtantialem; & quod peſſimum eſt, in homine ipſam animam intellexit hominis: ut alibi ſinè diſſimulatione, ſicuti æquum fuit, palàm feci, & reprobavi.

Primum autem, quod à me nuper affirmatum fuit, evidenter patet ex his iiſdem Galeni verbis ſupra allatis: quibus habet inſitam, ſive nativam caliditatem in unoquoque genere rerum non quidem corrumpere, hoc eſt putrefacere; ſed tantùm coquere aptam eſſe. Illud corrumpere, &

putre-

putrefacere externæ tantùm præternaturalique caliditati à Galeno datum est: quippe sæpe sæpiùs imò fere semper hæc omnia, atque alia similia ad hominem, & respectivè ad hominem consideravit: ut quæcunque contingerent in homine si proficua essent, secundum naturam, & à nativa caliditate fieri diceret; si damnosa essent, pręter naturam appellaret: hoc est præter naturam hominis, & comparata ad hujus hominis naturam; nonquidem ad totam naturam comparata, ut ipsemet dicere solitus est. Qui propterea in homine sano, & benè valente quascunque optimorum ciborum, potuumque in ore, ventriculo; & in intestinis transmutationes in humorem alendo corpori aptum: & in alvi superfluitates, quamvis malè olidas non quidem corruptiones, aut putrefactiones dixit; sed coctiones appellavit: quia scilicet ab homine sano sunt; naturæ conveniunt sani hominis: & sunt ad conservandum hominem. Verùm eædem istæ transmutationes ciborum in sani hominis ventriculo à

quovis in Aristotelis doctrina mediocriter versato, rigorosè loquendo veræ corruptiones dicendæ sunt à caliditate ventriculi; quæ extranea est pani, aliisque cibis; quibus vescimur: qui quidem secundum Aristotelis doctrinam re vera corrumpuntur; & ex ipsorum corruptione humor alendo corpori aptus, & superfluitates alvi generantur.

Tantus autem in his, similibusque Galenus fuit; ut neque pus perfectum, *la marcia*, neque pus perfectum, absolutumque, quod in tumoribus, & in ulceribus fit, putredinem re vera appellare dignatus fuerit. Is enim libro primo librorum de diff. feb; a quibus non discedo, cap. 6. cum putredinis sive in tumoribus, abscessibus, aliisque collectionibus genitæ, sive genitæ in vasis duo posuisset genera; unum quod est superante natura; alterum, quod est eadem natura superata; quod idem est, ac dicere secundum Galenum calore nativo vincente calorem præter naturam; & calore nativo devicto, & superato à calore

lore præter naturam, de putredine primi generis inquit: *At talis quidem putredo non ſimpliciter putredo exiſtit; ſed aliquid in ſe continet coctionis: nam adhuc vi coquendi vaſorum remanente; qui interim putreſit humor ad talem pervenit alterationem.* Quod idem eſt, ac dicere pus perfectum, abſolutumque, quod fit vincente calore nativo ſimpliciter, & omnino putredo non eſt: nam coctionis nonnihil in ſe continet. Secundi igitur generis putredo, quæ contingit omnino ſuperata, & devicta natura ſimpliciter putredo appellanda eſt: quæ, neſcio an præterquā in conſummata abſolutaque gangræna, vel in aliis malis gangrænę ſimilibus, unquam contingere poſſit. Quamobrem tertium ex duobus generibus compoſuit putredinis genus in quo, quæ fierent ex parte eſſent ſuperata; ex parte fierent ſuperante natura.

De his autem, aliiſque multis, quæ addi poſſent, unuſquiſque peritus facilè videt infinitas eſſe poſſe quæſtiones; ægrotis tamen minimè profuturas. Cæte-

Cæterum tyronibus, & junioribus normam tradam; qua non decipiantur in judicio ferendo; & ægrotis quamplurimùm prodesse valeant. Sed priùs operæ pretium erit monuisse, humores quoscunque in vasis, & extra vasa; in fluxu, motuque circulari ductos vel alicubi consistentes; item tumores quoscunque oculis, tactuque observabiles; vel in profundioribus locis latentes vitia magna nonnunquam concipere posse; item & partes quascunque solidas lethalia sæpe sepius vitia concipere.

Norma autem est hujusmodi in febribus si symptomata, & accidentia sint gravia: ut virium dejectio; parvitas pulsuum cum irritatione eorundem, quę non respondeat viribus; inęqualitas magna in iisdem, vel etiam repetiti insoliti defectus; lypothimia, vel etiam syncope; motus convulsivi musculorum; inter quos ictications tendinum; oculorumque inversiones, aliique similes; mentis alienatio; vel etiam stupiditas; sensuum, sentiendique virtutis magna deperditio; dissimili-

militudo magna, & gravis eorum, quę observantur in ægroto, & eorum quę observabantur tempore salutis, audacter pronunciandum vitium esse magnum: quod si cum Galeno loqui velint, audacter pronuncient putredinem sive in tumoribus, sive in humoribus, qui vasis continentur, esse etiam magnam. Quæ omnia, atque alia similia prout mitiora erunt, & minus gravia; prout minus dissimilia erunt iis, quæ observabantur tempore salutis, audacter cum Galeno, & cum Hippocrate pronunciandum vitium, sive vitia, putredinemque esse minorem, sive minus malignam, sive etiam benigniorem. Atque hoc illud idem est, quod Hippocrates paucis verbis monebat. *An similia; an dissimilia; principio à maximis, à facillimis; à quibuscunque, & quomodocunque cognitis; quæ & videre, & contingere, atque audire licet; quæ item oculis, tactu, auribus, odoratu, gustatu, & mente sentiuntur; quæ item omnibus, quibus cognoscimus, intelligi possunt.*

Quid

QUID PESTIS GALENO SIT.

NEque major, neque minor, quàm cum de putredine quærebamus, est difficultas in decernendo quid Galeno pestis fuerit. Is enim *lib. primo de diff. feb. cap.* 4. quod inscribitur de pestilentis febris generatione, etiam ex remotissima Æthiopia Athenas usque putavit. *Putredinis fluere potuisse contagia iis, quorum corpora erant ad patiendum parata, febrium causæ futura*. Et multis aliis in locis putredinem maximè accusat in pestilentibus febribus: quarum calor inquit (*a*) *ab aliis per putredinis excellentiam differt*. Omnia igitur, quæ secundum Galeni mentem de peste dici possunt, coin-

(a) In lib. 3. Hipp. de morbis vulg. com. 3. fol. 140. l. G. fol. 159. l. D. F.

coincidunt cum iis, quæ ab eodem de putredine dicta sunt. Qui Pestem *Epidemiam perniciosam* apellavit. Et alibi sic pronūciavit.(a) *Quicunque morbus uno in loco multos simul invaserit, vulgaris hic vocatur*, sive Epidemus; *Qui simul hoc habeat, ut multos perimat, pestis fit*.

Ex quibus manifestum est nequaquam uni tantùm morbo nomen hoc Pestis tribui à Galeno: sed quicunque morbus vulgaris, sive epidemus, & multos invadens in uno loco; qui simul multos perimat, pestis secundum Galenum dicendus est. Quamobrem multæ numerantur ab eodem pestis species; alia in qua hecticæ febres perniciosę erant vulgares; alia in qua carbunculi, bubonesque erant frequentes; alia in qua alvi dejectionibus mortales è medio tollebantur; alia in qua aliud atque aliud fiebat.

Quæ quidem omnia, & alia similia nunquam rectè explicari possunt

per

(a) Eod. loco. l. 142. l. B.

pejus mortem inducat.

Cumque ea, quæ per suos meatus in corporibus animalium fluere debent non sint uniusmodi; & non parum differant inter se, contingere potest ab una, eademque causa coagulari unum, aliud minimè; vel unum efficaciùs cogi, quàm aliud: ut tumores faciliùs, & frequentiùs in una constitutione pestilenti fiant in gutture, & circà guttur, quàm in inguine, vel in aliis locis; quoniam glandulæ, aliæque partes circa guttur, nequaquam prorsùs similes sint iis, quæ in inguinibus, vel in aliis locis sint; neque omnibus numeris similia sunt, quæ separantur, & quæ fiunt in gutture iis, quæ separantur, vel fiunt aliis in locis. Qua ratione haud nimis difficulter explicatur, ut quandoque omnia, rectè quantum decet, fluant per vasa sanguifera; cum per ossa, ossiumque poros; per membranulas ossium amicula; per ligamenta articulorum: perque alias similes partes multa, præterquam fieri solitum est in statu sanitatis, non fluant; vel minus liberè fluant, & dolores

aliaf-

aliasque molestias pariant : & pro ut hæc, atque alia similis graviora, vel leviora fuerint ; ita cum majori , aut minori fiant vitæ discrimine .

In quorum quidem confirmationem non deficiunt exempla ab iis omnibus petita, quę extra corpus animalium, & in ipsis animalibus observari solent. Enim verò cum multa coagulo hædino coguntur ; alia multa non solùm non coagulãtur, sed etiam solvuntur : item & aceto : quo insuper efficaciter solvitur ferrum ; cum non pauca ferro teneriora eodem aceto minimè solvi valeant. Similia prorsùs de succo limonum, deque aliis multis dicere possumus . Oleum autem facilè solvit picem, & pici similia : quæ quidem vel omnino non solvuntur vel minima tantùm parte solvuntur in aquis. Sal verò quo utimur in cibis, & ea, quæ huic sali similia sunt in aquis facillimè, & in magna quantitate ; in oleo difficulter , & in minima quantitate liquescunt . Cantharides etsi extrinsecùs applicatæ cutem potiùs, quàm cuticulam exedunt, & venenum

habent;

habent; quod in urinarum viis potissimùm manifestatur: quoniam iis potissimùm permiscetur, quæ in renibus separantur: alia sunt, quæ semen, potius tangunt, ut sic dicam, quàm urinas; alia aliud. Ac de viperę subflavo venenoso liquore cōpertum est, quod ore sumptum nihil nocet; vulneri autem viperæ dentibus majoribus inflicto in exigua quantitate inditum, vel robustissimum enecat bovem: sic alia multa sunt, quæ uno modo applicata neque prosunt neque obsunt; aliæ modo enecant; alio forrassis modo profutura.

Demonstrativa autem rationalis methodus, ut Galenus docet, [a] admittit ea, quæ sensibus, & experimento comperta sunt; & ex iis, quæ utcunque comperta sunt aliud, atque aliud quærit, & investigat. Estque ejusdem methodi præceptum non ignobile ab omnibus, qui ea uti solent, admissum; ad similitudinem eorum, quæ

(a) De diff. feb. lib. 1. cap. 3.

quę sensibus manifestantur ; multa explicare eorum , quæ sensibus minimè percipiuntur : si quidem exempligratia sphærarum majorum , minorumve; ut & pyramidum , & conorum aliorumque corporum similium eędem, similesve sunt proprietates.

Sic aliis usi claris verbis solvo, solvere , solvens, solutivum, vt cuique facilè patet febres nonnullæ pestilentiales meliùs intelligi , & exponi possunt ; quàm per verba scandali , *calor præter naturam* . Quandoquidem in corporibus animalium liquidæ substantiæ , nequaquam sic omnes fluere debent , ut nihil in unaquaque die coagulari possit ; nihil coaguletur nihil apponatur solidioribus partibus. Nam multa quotidiè è solidioribus partibus dissolvuntur ; multaque quotidie decedunt : quod vel in ungue manifestum est, qui non est nunc idem, ac fuerit ante menses aliquot ; neque post paucos menses idem erit unguis, ac nunc est : semper aliquid promovetur in ungue , deceditque ; ut nisi quotidiè etiam aliquid apponatur , ada-

da-

daturque ungui, brevi lapsu temporis nullus esset unguis. Sic similiter de aliis partibus omnibus dicendum est. Ac ut de homine potissimùm loquar, quæcunque corporea sunt in homine continuo in fluxu sunt, & reparatione indigent: quod nisi fieret, brevi periret homo. Corporea quæcunque, & qualitates quæcunque corporum continuo in fluxu sunt. Calor quicunque utcunque acceptus; humiditas quæcunque, utcunque accepta, continuo in fluxu est: ut stupiditas sit in homine jam adulto calidum quærere insitum sive nativum; stupiditas sit humiditatem aliquam quærere nativam, sive radicalem, aut alio quocunque nomine condecoratam. Omnia fluunt in homine: unaque tantùm anima est ab his omnibus maximè differens, intelligendi enim vi prædita cum sit, arbitrioque utatur omnino incorporea sit oportet; quæ à principio creationis ejus semper eadem est; æternumque duratura. Ac meritò laudaverim Erasistratum, Praxagoram, Philotimum, Asclepiadem medicos cla-

clarissimos, qui calidum innatum, sive insitum negabant; caloremque quencunque ascititium esse docebant. Meritò damnaverim Galenum, qui heū nimium his delectatus vocibus, intelligendi etiam vim calido suo tribuat innato!

Sed reversus ad pestem dico iis etiam, quibus fluidæ magis, quàm conveniat, fiunt quædam substantiæ in homine; iis, quibus quotidiana appositio, nutritioque partium solidarum ex causa majoris liquiditatis impeditur; iis, quibus efficaciùs, & nimio plus, quam æquum est solvuntur solidæ corporis partes, febres pestilentiales fieri posse. Et jam pestis meminit Galenus, (*a*) in qua hecticæ febres erant frequentes: sed ego existimo quavis hectica multò breviores febres pestilentiales fieri posse ex majori partium dissolutione; & ex eo, quod substantiæ pleræque fluidiores quàm conveniat, & minus, quàm conve-

(*a*) In lib. meth.

veniat, coagulabiles sint.

Operæ pretium autem erit hic demum breviter enarrare; quæ nos observaverimus in peste; & quis modus reliquus sit homini sibi cavere ab ea, quam nos observavimus. Qua occasione etiam docebo quid profuturum, vel potiùs non profuturum sit cadavera inspicere medicos eorum, qui hac peste a nobis observata surripiuntur.

In peste autem, quam ego observavi, fuerunt quidem homines, qui cum versati familiariter essent cum iis, qui peste erant affecti, peste tamen non laboraverunt: verùm hi perpauci sanè, & per quàm rari fuerunt Neque quicquam notatum est, quo præservati a tam dira lue fuerint: estque hujus rei tam obscura ratio; ut obscura, & occulta ratio propter quam allium, & rosa paucis quibusdam pro veneno fuerint; & ut obscura ratio est propter quam, qui semel variolis prehensi fuerint ut plurimùm a variolis in posterum immunitatem habeant. Cujus quidem morbi, ut & pestis, & aliorum

multorum non dubitaret Galenus causas appellare calorem præter naturam. Sed stultus omnino est, & in Galeni doctrina parùm versatus, qui existimat credidisse Galenum id, quod calor præter naturam ab ipso vocatum est aliquod esse perceptu, & explicatu facile: ac multò stultiores sunt, qui per verba illa calor præter naturam existimant se doctiores esse. Item eorum, qui peste laborarunt, perpauci rarique admodum servati sunt: neque quicquam notatum est propter, quod servati essent. Dira lues facillimè communicabatur integris, cujuscunque sexus, cujuscunque ætatis; cujuscunque gradus. Satis erat leviter tetigisse morbo affectum; satis erat tetigisse lintea, tetigisse pannos, quorum ægroto usus fuerat; vel prope ægrotum fuerunt, vel in eodem cubili fuerant; ad contrahendum morbum satis fuit aerem hausisse, qui circa corpus peste affectum erat. Lintea, panniculi præsertim laneï, quorum usus, aliaque similia ægrotis peste laborantibus longissimè translata ad alias urbes, vel pagos

pagos pestis semina secum transportabant aliosque populos, aliasque quascunque gentes inficiebant.

In his autem similibusque statim medicus pietate, & prudentia, quæ ex usu esse potest, domesticos monere debet de rei periculo; de his similibusque monere debet magistratus, ut commercia prohibeantur; ac ipse vitandus, vitare debet alios. Neque enim, tentando arterias pesti occurritur. Alio prudenti sanoque consilio opus est: de qua re non pauca scripsi *in lib. de militis in castris sanitate tuenda*; & fortassis aliquando integrum de his dabo tractatum. Et ex iis tantùm, quæ occasione pestis Cupersanensis facta, vel dicta sunt librum integrum possem conficere.

Omittam stultorum, & ineptissimorum, quos ego novi, in similibus casibus stultitias, & errores, ne quenquam videar, injuria me velle afficere.

Illustriss., & Reverendiss. Dom.

D. DIDACO VINCENTIO A VIDANIA,

Regii Gymnasii Neapolitani moderatori strenuo, & integerrimo.

L. A. P. s. p. d.

MVlta eorum, quæ tibi narro Illustriss.; & Reverendiss. Domine, iis etiam dicta existimo, qui in Cathedra primaria concedenda vota, ut nuncupant, habent; & non arrosas fabas dare solent. Ac nunc, ut ea confirmentur, quæ vel oretenus, vel etiam scripto dixi, primus tibi, aliisque evidenter ostendam sententiam de febribus, quam Galenus tradidit in libris de differentiis febrium à Christianis damnandam esse.

Enim

Enim verò Galenus (*a*) febrium differentias primarias sumendas esse ab earum substantia opinatur: inquit autem *febris substantia in genere caloris, qui est præter naturam consistit*. Qui quidem calor præter naturam dictus Galeno sæpè sæpius non naturalis, extraneus, acquisitus, ascititius aliisque similibus epithetis ab eodem appellatur. Quamobrem ut ea intelligantur, quæ sibi velit Galenus per verba illa: *Febris substantia in genere caloris, qui est præter naturam consistit*, necessum est examinare, quid sit Galeno calor secundùm naturam; quid sit calor naturalis, vel intraneus; calor non acquisitus; ingenitus; primitivus; primigenius; nativus, & non posteriorem animalis generatione: his enim similibusque nominibus calorem naturalem, sive nativum insignire solet Galenus. Qui etiam frequenter in suis operibus substantiæ, quam nuncupat calorem nativum inimicam, (*b*) con-

(*a*) Lib. 1. de differ. feb. cap. 1.
(*b*) De diff. feb. lib. 1. cap. 6. & lib. 2. cap. 9.

trariam, adversantemque facit substantiam, quam calorem præter naturalem, & extraneum appellat.

At Galenus pro calore naturali, sive nativo Naturam intelligit hominis; Animam intelligit hominis: ut videre est in libro de tremore, convulsione, & rigore. Sententia igitur, quam de febribus Galenus tradidit in libris de differentiis febrium à Christianis damnanda est.

Non autem corpuscula (sunt eius verba) (*a*), *& meatus statuemus corporis nostri elementa; neque calorem motus, aut attritus, aut alterius cujusdam causæ sobolem pronunciamus. Sed corpus quidem totum conspirabile, & confluxile censemus: calorem autem non acquisitum; neque animalis generatione posteriorem; verùm ipsum primum, primogenitum, & insitum. Ac natura sanè, & anima nihil aliud, quàm hic existit. Quare si substantiam per se mobilem, & semper mobilem ipsum*

(*a*) De trem. palp. convulf. & rigore cap. 6.

ipsum intelligas, haud errabis.

Cui quidem calori nativo (animæ scilicet secundùm ejus sententiam) hostem facit, & inimicum calorem præter naturam, sivè extraneum. Ac si quando calorem nativum superari inquit, vincique in pugna cum calore externo; animam intelligit superari, vincique. Si quando inquit calorem nativum languescere propter robustiorem in pugna calorem externum; animam intelligit languescere. Si quando inquit omnino vincente calore externo nativum calorem extingui, & mori; animam intelligit extingui, & mori.

Sententia igitur, quam de febribus Galenus retulit in libris de differentiis febrium à christianis damnanda est.

Neque pro substantia, quam calorem nativum nuncupat intelligit Galenus animam aliquam inferiorem humana: siquidem facit calorem nativum intelligentem majorique sapientia, & providentia præditum, quàm cujusvis hominis adulti anima sit: inquit enim pluribus in locis calorem nativum gu-

bernare, & regere materiam, & quæcunque sunt in homine; dicit calorem nativum sibi corpus sapienter effingere; multaque meliùs machinari ut corpus tueatur, quàm quivis unquam architectus, aut sapiens artifex opus suum machinetur, & moliatur. sunt autem ejus verba: (a) *animalia verò non sic innatum ab eo, qui ea effinxit sortita esse calorem; sed ut ab illo augenda, & gubernanda. Nec ullum dari tempus, quo innatus noster calor per universam materiam ipsam non sit extensus: non eas solùm facultates, quibus fugit obtinens; sed, & plerasque etiam alias: nam & nutrimentum ad se ipsum trahit; materiamque gubernat; apponit; agglutinat; assimilat; & ut semel dicam omnia secùs, ac flamma, innatam sibi materiam efficit. Nam quæ unquam materiam, cui indita est, auget? quæ materiæ potiùs alimentum assimilat, quàm sibi ipsi materiam? quæ denique tot machinationes, ut materiam*

(a) Lib. de marcore cap. 3.

riam tueatur invenit? nonnullas quidem partes circumvestiens, & claudēs, ut nihil ipsis extrinsecùs adhæreat; nonnullas verò perforans, dilatansque; canales præterea inserens, hos quidem, ut per ipsos nutrimentum attrahatur; illos verò ad refrigerium, & respirationem; simulque excrementa per alios quidem crassa, per alios verò tenuia excernens! Omnem hùc imprudens de particularum usu tractationem transferam, si singula naturæ opera enarrare voluero, Quamvis hujus opinionis principes idem esse calorem innatum, & naturam dicant. Haud igitur eum rectè igni assimilant, comparantque; ac corpora ab ipso corrumpi putant.

Atque ex his iterùm licet concludere sententiam de febribus à Galeno traditam in libris de differentiis febrium à Christianis damnãdam esse.

Quibus addere possumus servata vocum *Calor*, & *calidum* usitata significatione nulla arte ad rectum sensum doctrinam Galeni trahi posse. Quod fortè, & ipse vidit Galenus: qui proinde aliud pro calore, & calido

G 5 intel-

intellexit, quàm vulgo vocibus illis significetur. In sermonibus autem quibuscunque ad humana, & terrena negotia spectantibus, usitatas nominum, & verborum significationes non servare ridiculum est: quod etiam non vacat suspicione doli, aut inscitiæ.

Qui Principes, qui minores. Calores Galeno sint.

DUo Principes Galeno calores sunt in universa medicina, Calor Nativus, & Extraneus; inimici inter se, bellaque gerentes. Reliqui autem minores calores motus, aut attritus, ignis, piperis, cinnamomi, aut rerum aliarum *soboles* sunt veluti Nervii, Ambanique; sunt veluti Suessiones, aut Bellovaci, qui nunc erant ex partibus Cæsaris romanique exercitus; nunc deficiebant à Cæsare, pugnabantque adversus Romanum Imperium. Sic calor ignis nunc est pro partibus substantiæ, quam calorem nativum appellat Galenus; nunc pro partibus est caloris præter naturam sive extranei. Sic calor piperis *soboles* nunc est pro parti-

tibus coloris nativi,pugnatque adversus præter naturalem calorem quartanæ febris, aliarumque non paucarum; nunc rebellans est pro substantia caloris extranei, pugnatque adversus calorem nativũ,favetque febribus.

ARISTOTELEM.

In gravioribus, & solidioribus deseruit Galenus: qui leviora damnans, Epicuri pessima omnium admisit.

NOn minùs ac intelligi, & explicari nequit, quid non sint tenebræ; nisi simul intelligatur, & explicetur,quid sit lux ità profectò intelligi, & explicari nequit; quid sit, vel non sit Galeno calor præter naturam, sive extraneus aut alienus; nisi quid eidem Galeno calor sit secundùm naturam, sivè intraneus aut proprius, simul intelligatur, & explicetur. Qua consideratione omissa, Galeni de febribus doctrina intelligi nequit siquidem per calorem præter naturam febrem, sive, ut ipsemet ait, febris substantiam definivit,

Videri autem Galenus voluit imitatus Aristotelis placita ; (*a*) quibus habet ; *putrefactionem esse proprii , naturalisque caloris in unoquoque humido existentis ab extranea caliditate corruptionem*. Sed postea in eo, quod maximè intererat non servavit Aristotelis sententiam . Quandoquidem nusquam , & nunquam id docuit Aristoteles , quod Galenus pluribus in locis malè asserit hominis calorem naturalem consilio, prudentia , & providentia præditum animam , naturamque esse hominis ! Quin potiùs Aristoteles in libris de anima pluribus clarè docuit hominis animam esse separabilem, & immortalem ; quam dixit habere proprium ; possibilemque voluit resurrectionem hominis . Aristoteles quicquid corporeum esset in homine , organum physicum ; instrumentum physicum animæ appellavit . Vt proindè certò crediderim, non ab Aristotele, cujus videri voluit discipulus; sed ab

(*a*) Meteorolog. lib. 4. cap. 2.

ab Epicureo magiſtro accepiſſe Galenum ea, quæ mutatis vocibus de calido ſecundùm naturam tradidit. Ac quidem, ut ipſemet refert magiſtrum quendam habuit Epicureum: paternamque uſque ad ſydera tollit diligentiam, ut rectè ab Epicureo magiſtro (*a*) ipſe filius inſtitueretur. Malè ſanus, qui non cognoverit abſolutè corporibus, quibuſcunque, utcunque diſpoſitis, & conſtructis quæcunque fiunt neceſſariò fieri. Cumque vel ipſo naturæ lumine manifeſtum ſit multa fieri in homine liberè, & ſummo arbitratu; apertè deducitur aliquod aliud incorporeum principium eſſe in homine, animam nempè, à quo ea dependent, quæ liberè fiunt: ut ego ſuſiùs tum aliis pleriſque; tum iis theologis, & philoſophis, qui hic Neapoli in ſeminario Archiepiſcopatus me quondam audiverunt, phyſicis tantùm rationibus publicè demonſtravi. Ac profectò

(*a*) Lib. de dignoſcentis, curandiſque animi morbis cap. 8.

fectò iis, qui in demonstrandi methodis sunt versati, ut versatos in iisdem debere esse medicos Galenus jubet, ea, quæ breviter adduxi, demonstrationis Geometricæ vim habere facilè videbuntur.

Sed quoniam jam satis indicavi, ut Aristotelis in his sententiam non servaverit Galenus, non abs re fuerit aliquanto clariùs ostendere, ut in his, quæ de caloribus præter naturam, & secundùm naturam tradidit, Aristotelem se fuisse imitatum videri voluerit. Verba ejus sunt: *rectè sentire videtur Aristoteles ab aliena* (a) *caliditate oriri putredinem. Vocat autem alienam externam non insitam, neque nativam in quocunque genere rerum: nam hæc coquere apta est; externa autem corrumpere: quod est putrefacere.* At quoniam Aristoteles non semel asseruit generationem unius alterius esse corruptionem; & è converso unius corruptionem esse alterius generationem; liqui-

(a) De differ. feb. lib. 2. cap. 9.

liquidò deducitur calorem (quidcunque id fuerit) uni substantiæ non naturalem alteri substantiæ naturalem esse : quippe principium corruptionis unius (hoc est calor præter naturam, quo aliquid corrumpitur) generationis alterius principium est ; & è converso calor huic substantiæ naturalis alteri non naturalis est : siquidem non quicquam sinè alterius corruptione constitit , aut constare potest . Quæ omnia non sunt aliena a Galeni documentis; quibus sæpe docuit , & præcipuè in libris de arte medicinali hæc omnia , & alia similia ad aliquid esse ; hoc est respectivè, & secundùm habitudinem quandam esse consideranda : ut quicquid de salubribus , insalubribus , & de neutris dixerit ad aliquid esse , & pro varia habitudine , variaque ratione unum , idemque salubre , insalubre , aut neutrum dici posse non semel asseruerit .

Atque his omnibus facilè cum Aristotele cōvenire videri potest. Cæterùm ubi calidum innatum , sive calorem naturalem essentiam , naturam, ani-

animamque facit hominis, omnino ab Aristotele descivit. Aristotelem in gravioribus, & quæ magis vera essent, deseruit Galenus; qui leviora damnans Epicuri, mutatis nominibus mutuatus ab eodem omnium pessima est: ut quæcunque illius deteriora, & magis pestifera essent imprudenter admiserit. Sic iis accidit, qui in magno rerum discrimine nequaquam omnia circumspiciunt; neque satis omnia vident; & semper curtæ, deficientique in multis, humanæ fidunt sapientiæ. Qui sæpe cupientes evitare Caribdim, non tantùm in scyllam, sed in vortices incidunt aquarum, & procellarum; quibus quælibet magna navis in profundum abisli trahi possit. Nonnullos autem Galeni sectatores eorum, quæ per voces istas, *calor naturalis, & non naturalis*, a Galeno significarentur, hactenus excusavit ignorantia, & incuria indagandi quid calor sive naturalis, sive non naturalis Galeno esset. Nam rerum difficultas meliora, & saniora de febribus quærendi, & inveniendi non potest quenquam excusare: & quam-

& quamvis febrium natura inventu, & explicatu difficilis sit, accusandus tamen in his, & damnandus sinè dissimulatione ab omnibus Galenus est.

QUID SIT FEBRIS.

IN rerum omnium sedula inquisitione de hominum placitis, ea potissimùm vera esse existimavi, in quibus cuncti convenirent. De febribus autem video omnes una mente, & uno ore credere, atque fateri eas cordis esse affectiones. Quò circa restè mihi videor hoc ipsum assumere, in quo omnes conveniunt: febres cordis esse affectiones. In corde autem præcipuè considerandus motus est: quo quædam manifestò in circulum aguntur; quædam etsi non agantur in circulum, attamen moventur, & promoventur; nec non eodem motu cuncta palpitant. Ac profectò eas partes palpitare, quæ majoribus arteriis ad cordis motum motis proximæ adjacent, omnino manifestum est, & vel oculis etiam patet: alias verò partes mino-

minoribus, & obscurioribus arteriis contiguas similiter sed obscuriùs palpitare necessum est.

Neque quicquam sanè effatu dignum vivente animali, & pectore non perfosso de corde, & affectionibus cordis medici, aut philosophi quicunque dicere norunt; nisi per ea, & secundùm ea, & propter ea, quę in motu ejusdem percipiuntur: cujus motus cessatio mors est; vel saltem lypothimia, aut syncope est: malum morti proximum. Ac si quid aliud excepto motu de corde dicunt, illud totum, fictum est, & ut plurimùm omnino fabulosum. Nam nullis indiciis vivente adhuc homine, & pectore non perfosso de corde quicquam certò affirmare possumus; nisi quod moveatur; recte, vel malè moveatur. Neque quod cesset (ut per breve tempus accidere potest) certò dicere possumus: nam dari possunt, & quandoque sunt cordis quidam motus, qui non communicantur ad partes exteriores.

Multa quidem in animalium, corde, & circa cor reperta fuisse retulit

lit Galenus : & in simiæ pericardio tumor ab eo est observatus humorem in se continens qualem pustulæ (græci hydatidas vocant) emittere solent; & in gallo vidit eandem cordis tunicam scirrhoso tumore affectam . Sunt qui adiposam substantiam intra cordis ventriculum ; & adipis majorem, minoremve quantitatem circa cor repererint; carunculas præter solitum, polypos , pituitosasque concretiones; carnes glandulosas; vermes; calculos sunt, qui repererint. Verùm hæc omnia dissectis corporibus post hominis mortem observata fuere . Ac priusquã claustra pectoris aperirentur , licèt multis malis , afflicti ægrotantes in laboriosa vita fuerint ; de his, similibusque , quæ cordi accidunt, physici , atque medici quacunque industria , & diligentia usi certi nihil , exploratique nihil pronunciare potuerunt . Illud unum superest : rectè , vel non rectè moveri cor ! Ex quo , ut multa prætercam , quæ magis , minusve rectè conjectant homines, illud profectò minùs rectè , & minus certè deducitur calidius,

dius, vel frigidius cor esse. Enim verò cum quicquid, est cœlo, terraque, marique celeriùs, vel tardiùs, & æqualiter, vel inæqualiter moveri possit independenter ab eo, quo aliquid calidum, vel frigidum dicitur; vel, si aliter placeat dicere, independenter ab eo, quod calor, vel frigus vocatur; Nulla prorsùs ratio est, propter quam cor similiter velociùs vel tardiùs, & æqualiter, vel inæqualiter independenter ab eo, quo aliquid calidum, vel frigidum appellatur, moveri non possit.

Cõceptus motus separabilis omnino est ab omni conceptu ejus, quod calor, vel frigus nuncupatur; & separabilis omnino est ab omni conceptu ejus, quo aliquid calidum, vel frigidum appellatur. Ac proinde corpus quodlibet sive velociùs, sivè tardiùs, & æqualiter, vel inæqualiter independenter ab eo, quod calor, vel frigus dicitur; & independenter ab eo, quo quicquam calidum, vel frigidum nuncupatur moveri poterit. Quamobrem etiam cor sivè velociùs, sivè tardiùs,

& æqua-

& æqualiter, vel inæqualiter moveri poterit independenter a calore, vel frigore; & independenter ab omni eo, quo aliquid calidum, vel frigidum vocatur.

Quod si Deus Omnipotens nobis propitius auferat è medio id, quod calor, vel frigus dicitur; & auferat è medio id, propter, quod corpus (quodcunque illud sit) calidum, vel frigidum appellatur; nulla omnino ratio est propter quam his etiam sublatis corpus quodlibet, & consequenter Cor rectè, vel non rectè; velociùs, vel tardiùs; æqualiter, vel inæqualiter moveri non possit.

Ac quidem etiam in extrinsecis viventium corporum partibus Medici, adstantes, aliique omnes nisi re manibus probata, & explorata omnino ignorant calidi ne, an frigidi pedes, vel manus ægroto sint. Qui quandoque facto manu periculo genarum alteram frigidam esse dignoscunt, alteram calidam; & altera parte nasum calidum esse, altera frigidum: ac nonnunquam neque ęgroto, neque adstantibus

tibus omnibus hæ partes similiter videntur. Quomodo quæso de corde unquam ullis indiciis dicere potuere, vel poterunt, quod calidius, frigidiusve sit!

Scio nonnullos cum Galeno (a) dicere posse hæc, atque similia quæ dicuntur de calore, & de frigido, aut de calefacientibus, & de refrigerantibus non esse intelligenda secundùm sensum, neque secundùm imaginationem; sed secundùm potentiam: ac scio ea, quæ dixerit expositorum aliquis in istorum excusationem de iis, quæ per accidens, vel per se calida, vel frigida dicuntur. Sed hæc atque similia omnia sunt atramentum effundere, ut meliùs latitent sepiæ. Atque sublato sensu, & imaginatione; & sublatis iis, quæ sub sensum, & imaginationem cadere possunt, omnis è medio tollitur calor; omnis è medio tollitur frigus: vel saltem omnis istorum è medio tollitur scientia. Nec non his iisdem quondam non

(a) De arte medicinali lib. 3.

non sunt secundùm sensum, & secundùm imaginationem, confirmatur nihil omnino certi, exploratique de cordis, aut calore, aut frigore ante obitum, & non persosso pectore homines posse pronunciare! Vel dicendum est complures cum Galeno omnino aliud his, similibusque vocibus intelligere, ac communi, & idcirco rectiori virorum, fœminarumque, & Christianorum omnium usu intelligatur.

Cum igitur tam physici quàm medici, & ægroto peritiores adstare consueti nedum alii levioribus titulis appellati certò, & manifestò sæpe sæpiùs pronuncient hominem febre laborare, & hominem habere febrem frequentissimè certò cognoscant; & unanimi sapientum omnium consensu omnes affirment febres cordis esse affectiones, omnino dicendum est febres in eo consistere, quod homini datum est de corde cognoscere: nimirum in cordis motu vitioso consistere febres. Quoniam ex omnibus, quę vivente animali, & non perfosso pectore cordi accidere possunt; medicis,

homi-

hominibusque omnibus cognoscere tantùm datur, quod rectè, vel non rectè moveatur Cor.

Quæ eò faciliùs admittenda, quò plerique acerrimè inter se pugnantes, singuli in propria sententia defendenda ferventes animo neque pauca quidem verba de febrium natura dicere queunt, absque eo, quod aliquem motum vitiosum in febribus accusent. Ac omnes cum febres quærunt, sint ne, an non sint? semper perturbati, & irritati aliquid sit ne, an non sit? in arteriarum, & in cordis motu inquirunt.

Confirmantur etiam, quod ex his, quæ dicta sunt, nullus ante diem ad orcum dimitti potest. Cum contra audientes homines in calore febres omnes consistere præter naturam, facilè decepti vocibus refrigerium quærentes in febribus omnibus, maximè in gravioribus se se poterunt enecare.

Cor-

CORDIS

motus quandoque videri potest rectus, cum rectus non sit.

ID assumens, quod omnes fatentur febres cordis esse affectiones; cum ostenderim febres in vitioso, & irritato cordis motu consistere; de hoc eodem cordis motu animadvertendum est, quod aliquando videatur rectus, & ut sanis esse solet; cum rectus non sit. Quod instrumentis motuum omnibus accidit: quæ aliquando videntur rectè moveri, cũ minus rectè moveantur. Fit autẽ id irritatione, irritationiq; similibus motibus: quod exemplis illustrabitur.

Sunt qui podagra impediuntur, qui imminente periculo ambulant. Sũt, qui ægrotantem manum languidè moveant; Sed acu puncti celeritate, quasi solent sani, manum retrahant, amoveantque ab acu. Sunt æqui laxi ab itinere, qui calcaribus stimulati currant. Lucertulę cauda abscissa movetur longiusculo tempore, postea quiescit; Sed si pungatur, iterum volvitur, & revolvitur. Viperæ etiam decorticatæ na-

tant in frigida; irritatur enim aliquid adhuc latens in musculis. Ità inquam, accidere potest, ut irritatione ejus, quo cor movetur, cor quod languidè moveretur, assurgens aliquantulum validiùs moveatur; faciatque speciem ejus motus, qui solet esse sanis.

Prudens autem hæc dico; quoniam scio quandoque Medicos (rarò tamen) febrem dicere adesse, eamque malignam; cum pulsus, motusque arteriarum, & consequenter cordis rectè videantur procedere; & tactus etiam non sit malus. Verùm alii secuti fortè Cornelium Celsum possunt negare tunc febrem adesse; etsi homo brevi postmodum moriatur: vel quia homo sinè febre perire potest; vel quia aliis morbis paulò ante mortem potest febris supervenire. At ego admissis febribus rarioribus, in quibus cor rectè moveri videatur, dico quod re vera in illis cor haud rectè moveatur. Enim verò interrogo in his vires languidæ ne, an validæ sunt; & an tam validæ sunt, ac sanis esse solent? Si cor rectè moveri videatur, & vires corporis tam vali-

validæ sint, ut sanis esse solent; quantum spectat ad cor, & ad ea, quibus cor movetur, animal sanum est. Si cor ita moveatur, ut sanis moveri solet; verùm vires corporis languidæ sint; tunc credendum est irritatione aliqua cor moveri similiter, ac sanis moveri solet; & proinde febrem adesse. Et Medici in his similibusque dicunt pulsum esse mendacem, esse fallacem: quod hoc ipsum est, quod dixi pulsum non esse rectum, & hominem habere febrem: nam qui mendax, & fallax est, rectus non sit oportet.

Sunt seniores, quibus motus cordis, & pulsus intermittat, deficiatque vibratione aliqua; & in cæteris se habeant, ut reliqui homines: quos non semel vidi malè se habuisse, cum nulla in pulsibus esset intermissio: irritatione scilicet aliqua cordis, & arteriarum motus non intermittebat. Nobilem novi Neapoli degentem, & Romę puerum; quibus ex ortu pulsus intermittit; cum in omnibus benè se habeant. His accidere potest in febribus, ut pulsus non intermittat. Avulsum vidimus,

diffectumque cor irritatione aliqua, iterùm palpitaffe: quod quantum nunc memini Galenus etiam obfervavit. Ac proinde credendum eft, multò faciliùs accidere poffe viventi cordi, quod præ virium languore languidè,& minùs rectè moveretur; nifi irritatione aliqua, vel alicujus caufæ effectu, quem irritationem appello, validiùs moveatur; ut rectè moveri videatur; faciatque fpeciem pulfus fanorum.

R E V E R A

Neque de allio, exempli gratia, aufus eft Galenus dicere, quod calidum in fe ipfo; aut frigidum in fe ipfo fit.

Is,qui in Galeni libris aliquo modo verfati funt,cum frequenter legant hoc, vel illud calidum, vel frigidum, effe, facilè videbitur falfa propofitio noftra. At in fcriptoribus non debemus ea femper attendere,quæ fcribuntur, cum de re quapiam non agunt ex profeffo. Ac fi mille in locis cum de

re aliqua non agunt ex professo, verba usurpent, quæ sensum quendam faciant; sed uno tantùm in loco, in quo de re illa ex professo agunt, explicent verba in alio sensu; existimo plus valere locum unum ad indicandam Scriptoris mentem, quàm mille valeant sententiunculæ ex aliis locis excerptæ, & simul contextæ.

Visus autem mihi est Galenus in libris potiùs de simplicium medicamentorum facultatibus de calido, & de frigido ex professo pertractasse. (*a*) In quibus *cæterum*, inquit, *logicas methodos ignorantes opinor, Medici primùm in hoc maximè peccant, quod propriis finibus excedant: nimirùm cum sufficiens sit experientia, junctis saltem paucis quibusdam epilogismis, medicamium vires exquirere; deinde tàm fœdè in rationibus hallucinantur, quàm pueri modò speculationem logicam ingressi. Eisdem erroribus tenentur, qui ex odoribus medicaminum facultates conjiciunt. Nec enim quicquid benè redo-*

H 3 *let*

(*a*) De simpl.medicament.facult.lib.2.cap.3.

*ut calidum est (quod quidam dictitant, haud intelligentes, quo pacto inaudire oporteat, quæ ab Aristotele, & Theophrasto super hac re sunt prodita, ea, quæ nos in quarto harum commentationum definiemus) neque quicquid calidum est bene olet. Quin etiam neque si quid grave olens est (*allium nempe*) calidum etiam fuerit: neque si calidum, etiam grave olens. Sic nec si quis quicquid graviter oleat, frigidum dicat: nec si quicquid frigidum sit, graviter olere verum dixerit. Siquidem calidorum innumera sunt partim benè olentia, partim graviter olentia, partim neutra: Similiter quoque frigidorum. Quanquam quid calida dico, aut frigida? cum debeam dicere calefacientia nos, ac refrigerantia; quæ utique etiam exquirimus. Nec enim quod absolutè calidum est, aut quod ad hoc expenditur, nunc considerare propositum est; sed quod corpus humanum excalefaciat: nec sanè etiam, quod absolutè frigidum; sed quod hominem refrigeret. Denuò ergo hic hallucinantur in homonymia haud distinctis nominum significatis: tanquam*

quam si quis de cane terrestri differens, ad marinum se oratione transferat; existimans, ut animantis utriusque nomen, ita & naturam quoque ipsorum unam esse.

Similiaque his dixerat (a) *libro primo cap. ultimo*, ne dum frigida, & calida; sed ficca, & humida etiam comprehendens: ubi voluit ficcatoria potiùs, quàm ficca dicenda esse ea, quæ hominem ficcant; & calefactoria potiùs, quàm calida ea, quæ calefaciunt. *Quippe non quale ex se sit*, sunt ejus verba, *& ad totam naturam consideramus: nam hoc pacto neque acetum, neque marinam aquam nos exiccare posse, aut ficca esse facultate dici manifestum est; siquidem utramque illorum actu est humidum. Verùm si nos exiccare appareāt ficca dicentur; ad nos videlicet, & nostram naturam; quod perinde est, atque ficcatoria esse. Quin etiam & calida, & frigida, & humida eodem dicentur modo; ubi nos scilicet*

(a) De fimplic. med. facult. lib. 1. cap. 38.

calefaciant, refrigerent, atque humectent: eaque ad nos non ad nostram substantiam, nec ex se. Quæ autem calefactoria sint, quæ refrigeratoria sola experientia constare inquit: (*a*) *quam, qui relinquunt, & aliunde ratiocinantur; non solùm falsa pro veris ducunt, sed etiam tractationis utilitatem subvertunt*.

Cæterùm cum totius naturæ, temperamenti, calidique innati meminit; & cum alias similes voces usurpat, quas sæpe confundit, & unum, idemque pro illis intelligit; sæpe disjungit, & aliud, atque aliud pro iisdem intelligere videtur Galenus, cautè legendus idem est: & semper in magna esse debemus suspicione, ne aliud indicet, quàm mens humana vel capere possit; vel Christianorum pietas admittere debeat. Et satis ille ipse nos monuit, dum ejus meminit, (*b*) *qui de cane terrestri differens, ad marinum se oratione transferat*. RE

(*a*) De simpl. medic. facult. lib. 1. cap. 36.
(*b*) De simpl. medic. facult. lib. 2. cap. 3.

REVERA

Nullus unquam hominum motum exclusit à febrium essentia; ac veluti naturæ lumine notum est, febres in vitioso cordis motu consistere.

ANtiquorum sententia fuit febres omnes in vitioso cordis motu consistere: quam antiquiores Romani ab Erasistrato fortè acceptam tenebant, & tuebantur: eratque communis inter Romanos Medicos Marci Tullii Ciceronis temporibus. Qui libro de fato inquit: *Si cui venæ sic moventur, is habet febrem*: videlicet in tali, atque tali febres consistunt venarum motu; nam *si cui venæ sic moventur is habet febrem*. Pro jis autem, quæ moventur venis latinorum omnium, & Cornelii Celsi Medici clarissimi, & disertissimi more arterias intelligit: at arteriæ omnes in motibus cordis sequuntur motum. Arterias salientes venas appellavit Ovidius, *Dumque suo ten-*

tat ſalientem pollice venam. Et credibile eſt, quod tunc temporis Medici pollice tantùm tangebant ſalientes venas, pulſantes ſcilicet arterias, ut febres explorarent. Ac Virgilius magis accedẽs ad veritatem. *Salientem ſanguine venam*, dixit; arteriam ſcilicet ſanguine ſalientem. Medici, aliique omnes, ut res vulgaris eſſet, ex percepta tantùm in ſalientibus venis motus variatione, & perturbatione, alterati motus cordis indicium, hominem febrem habere pronunciabant.

Hujus ſententiæ (*a*) fuit Eraſiſtratus Hippocrate non inferior, Ariſtotelis ex filia nepos: primùm ex Galeno; ſecundùm ex Plinio habemus. Ac Eraſiſtrati Romæ pluribus ſeculis ſecta viguit: ut etiam à Galeno accepimus. Quibus veriſimile nimiš ſit ab Eraſiſtrato accepiſſe Romanos Medicos in motu arteriarum febrium eſſentiam

tiam

(*a*) Galenus in 6. Hipp. librum de morbis vulgar. comm. primo tex. 29. lib. med. ſive introductio cap. 13.

tiam contineri: quod idem est, ac dicere in vitioso cordis motu (irritato scilicet) febris consistere; nam à corde potissimùm moventur arteriæ.

Chrysippus etiam magni nominis Medicus eandem habuit de febribus sententiam; ut habemus ex eodem Galeno.

At Erasistratum, & Chrysippum etsi clarissimos viros, hac de re hallucinatos appellat Galenus. Videamus igitur, an vi quadam veritatis, quæ sæpe nolentibus natura ipsa docente, manifestatur hominibus, hoc ipsum admittat, quod negat Galenus. Hic unum, aut aliud; vel plura, aut pauciora concedens, aut negans febribus particularibus; constanter tamen omnibus, nulla prorsùs excepta, pulsuum concedit variationem, & alterationem, perturbationemque à statu naturali: omnibus scilicet motus cordis variationem, alterationem, perturbationemque à statu naturali concedit. Febrium igitur omnium essentia in eo consistet, in quo febres omnes secundùm Galenum conveniunt: in motu scilicet cor-

dis vitioso, sive alterato, sive perturbato. Quod illud ipsum est concedere, quod negabat Galenus.

Non in omnibus febribus urinæ coctæ, aut non coctæ sunt Galeno.

Non in omnibus febribus calor suavis, vel insuavis est Galeno. Suntque febres in quibus frigus potiùs, quàm calor molestus sit: quod etiam Hippocrates cognovit; & Germanis febris quædam das Kalte, frigus nempè nominatur. Suntque complures, eæque graviores, quæ calefacientibus potiùs, quàm refrigerantibus sanentur: quarum non paucæ Galeno innotuere. (a) Qui affectum in quo calorem, & frigus simul sentiunt ægrotantes, febrem cum Archigene appellavit: refertque Atticos omnes, qui etiam rigorem, febres plerasque antecedere solitum, hepialam febrem dicebant.

Non febribus omnibus inflammatio, aut tumor alius, aut ulcus, aut alvi profluvium, lienteria, aut dysenteria,

(a) De differ. feb. lib. 2. cap. 6.

teria, aut vomitus associatur secundùm Galenum.

Non omnibus marcor adest corporis, sivè marasmus secundùm Galenum.

Non omnibus, qui febrem patiuntur, oculi concavi sunt, foveisque reconditi; non omnibus (hæc omnia secundùm Galenum) ossa prominent orbitarum oculorũ; non omnibus squalor; non omnibus somnus immodicus, aut vigilia; non omnibus in febribus carnes contabuere; non omnibus præcordia contracta.

Non eos solùm apprehendunt febres, qui ficciores; aut eos solùm, qui humidiores sunt.

Non omnibus summa cutis, aut linguæ superficies densa, vel adstricta, vel aspera, vel mollis, vel dura, vel arida, livida, flava aut alia præter solitum est.

Non in omnibus aliqua peculiaris visceris obstructio adest.

Non in omnibus oculi rubicundi, aut pallidi, aut alii; aut sordes in ipsis siccæ, aut humidæ sunt.

Non

Non in omnibus adest plenitudo, aut quam dicunt cacochymiam; vel gravedines, aut destillationes adsunt; aut amplissimæ significationis catharrus adest.

Unus motus cordis, pulsusque arteriarum diversimode aut variatus, aut alteratus, aut perturbatus, aut aliquo modo vitiosus; sive in principio fuerint febres, sive in ascensu, sive in statu, sive in declinatione, febribus in omnibus non contradicente Galeno reperitur. In hoc uno igitur motu cordis aut variato, aut perturbato, aut alterato, sive (& fortè meliùs uno verbo rem significantes) irritato, ut dignoscitur ex motu arteriarum, febres omnes secundùm Galenum consistunt: etsi Erasistratum, & Chrysippum Medicos etiam secundùm Galenum clarissimos in his hallucinatos idem Galenus dixerit.

Nostratibus, atque alienigenis licèt capite, vel renibus, vel pedibus homo doleat; vel pus per nares, aures, oculos, os, aut infernè excernatur; licèt plus, minusve impuritatum urinis, aut alvo;

alvo; vel etiam aliena, & insolita ejiciantur; licet spiritus facilè, aut difficulter ducatur; nunquam febris est; nunquam hominem febris molestare dicitur: nisi cum cor dignoscunt, explorato motu arteriarum, aliter moveri; ac cum sanus homo est, moveri solet.

Tedet me jam rei Medicæ Scriptores omnes huc adducere; & eorum sententias de febrium natura examinare. De omnibus autem contraria sentientibus liberè ausim pronunciare; quod etsi alias, atque alias tradant febrium definitiones; doctrina tamen ipsorum meliùs considerata, facilè deprehenditur, eos non excludere motum à febrium essentia: natura videlicet multa docet homines; qui non rarò idipsum opere, & exercitio concedunt, quod studio vincendi, & ambitione in disputationibus negant.

HE-

HECTICÆ FEBRIS

IDEA.

FEbris est species quædam, quæ hectica, sive habitualis ab omnibus appellatur. (*a*) Cujus nominis duplicem rationem reddit Galenus; vel quoniam firma, ac solutu difficilis est, quemadmodum habitus; vel quoniam ipsum corporis habitum comprehendit. At fortè; ut ex iis colligere datur, quæ retulit Galenus, Erasistratus, & Chrysippus dicerent febrē hecticam, sive habitualem dici; vel quia in ea, si non est ablatus, saltem est imminutus, & lęsus antiquior semper vegetantis corporis habitus; qui est vegetandi; vel quoniam per ea suscitatur in corde, quæ malæ fiunt in vegetantis corporis habitu. Quæ binæ ex utraq; parte rationes, fortassis in unam ex utraque parte coincidunt: utramque ta-

(*a*) De diff. feb. lib. 1. cap. 7.

tamen exponemus, veluti diversæ essent; ac postmodum facilè cognoscemus, si quid ipsæ habeant, in quo conveniant: atque itèm facilè dignoscetur; quid Galeni, & Erasistrati, sivè Chrysippi sententiæ differant.

Cum autem vox habitus multipliciter accipiatur; consultò omittens multa, quæ dici possent, minùs spectantia àd rem præsentem, ea considerabo, quæ magis, è re medica sunt. Ac quidem ex iis, quæ communiter admittuntur, retineo habitus ex frequenti ejusdem, similisve actus repetitione acquiri. Ut si quis rudis, & imperitus digitis fatigare cymbala; qui tamen ineptas manus habeat, ut dum unam chordam movere velit, moveat pulsetque aliam; vel plures, aut pauciores, quàm conveniat eodem tempore agitet: hic paulatim, atque paulatim sese corrigendo, manusque exercendo, frequentioribus actibus fit minùs, atque minùs rudis. (a) Cui tandem sol-

(a) Ferreis etiam instrumentis artificum accidit, exercitio fieri magis apta.

solvuntur manus, solvunturque digiti; ut vel nutui motu obediant celeri; & postmodum non minùs in manuum, digitorumque motu harmonia quædam observetur, ac agitatæ cymbali chordæ dulcem reddant melodiam. Exercendo manus impedimenta auferuntur ab organis manuum; musculi, tendinesque fiunt homini faciliùs,celeriùsque mobiles; ligamenta musculorum faciliùs cedunt motibus; dactili, capitulaq; ossium circa aliorum ossium foveas fiunt magis volubiles; omnia, non minùs ac ferrum, exercitio fiunt minus rudia, magis obsequentia, & apta ad opus: ut nonnunquam his quibus habitus acquisitus est, etiam si nihil ipsi cogitent de cymbalis, manus digitique harmonicè moveantur; veluti si cymbala, aut citharas tangerent. Qui quidem habitus, similesque semel acquisiti difficulter longa inertia, longave desuetudine deperduntur: possunt tamen vel vulnere, exempli gratia, manibus inflicto, vel nodosa chiragra momento temporis extingui. Non pauci alii sunt habitus in hominis cor-

corpore confiderandi; qui fæpè adveniunt abfque eo,quod mortalium ullus de illorum acquifitione quicquam cogitet. Indè fit puellulos,neq; manibus, neq; pedibus,neq; oculis,neq; auribus, aliifq;inftrumentis corporum rectè uti: qui inevuntibus annis paulatim, atque paulatim habitum acquirunt; quo iifdem organis rectiùs poftea, & faciliùs utantur; impedimentaque etiam, & imperfectiones, quæ priùs erant in membris auferantur.

Sed,quod magis fpectat ad hecticas hoc eft habituales febres,illud confiderationem dignū eft:nullum opus, nullum actū,nullamve actionum omnium, non inquā tantùm frequentiùs,verùm conftanter adeò,& perpetuò toto vitæ decurfu exerceri in homine; ac partium nutritio. Vno excepto indeficienti motu cordis, reliqui actus, five actiones omnes, reliquæ operationes, quæcunque illæ fuerint, vel noctu, vel diu ex pluribus caufis intermittunt: ut verum omnino fit dicere, hominem in vitæ decurfu neque femper ambulare; neque femper fpeculari; neque femper

videre: neque semper audire, neque ex aliis omnibus quicquam esse, quod perpetuò, & sinè intermissione fiat. Verùm supposito cordis motu, sinè quo animal mortuum est; nna nutritio, aut aliquid eorum, quæ ad nutritionem, & vegetationem pertinent, constanter, perpetuò, & sinè intermissione magis, minusvè peraguntur. Atque hæc hujusmodi sunt, ut ab ipso primo conceptionis momento, si nihil morbi accedat, quo illa turbentur, nutriatur ad certum tempus, & augumenti terminum; & augescat corpus hominis: quo tempore præterito usque ad extremum senium nutriatur quidem homo; sed minùs, atque minùs, & tabidus, ut Galenus ait, sinè morbo fiat; ac tandem marcore confectus naturaliter, & sinè morbo extinguatur. Verùm & virilem ætatem agentibus, & juvenibus, & pueris etiã marcor, sivè tabida senectus ex ægritudine fieri potest: quod docuit Philippus antiquus planè Medicus; (a) con-

(a) Gal. de diff. feb. lib. 1. cap. 8.

confirmatumq; à Galeno est, qui Philippum refert. Videlicet multa accidere possunt in vitæ decursu, quibus ratio, nutritionisque modus pueris etiam perturbetur; & plus quotidie decedat partium corporis, ac dietim addatur: & proindè marcore demum sive virilis ætatis homo, sive juvenis, aut puer conficiatur; properetque his senectus, ut Philippo, & Galeno placuit. Quod malum grave sit oportet, & solutu difficile. An quoniam id turbat, atque impedit, quod ab ipso conceptionis exordio institutum maximè fuit; quodve sinè ulla intermissione toto vitę tẽpore peragitur? Sed prętereundum nõ est paucis diebus contra antiquum novum induci habitum, quo fiat nutritio difficilior. Sic assueti pleniori cibo, quem ritè concoquant; si minùs, atque minùs assumant, paucis diebus semper magis, atque magis inepti fiunt ad pleniorem cibum ritè concoquendum. In quibus non tàm eorum, quæ fluunt motus; quàm in minorum partium minoribus organis mala structura, & mala conformatio;

po-

pororum, aut rerum aliarum figura mala; magnitudo mala; numerus malus; aliaque, quæ ad ſtructuram, conformationeınque pertinent, mala conſideranda ſunt. Quæ omnia difficulter reſtituuntur; maximè ſi plures, & plures partes, aut etiam totum corporis habitum occupaverint.

Virilis autem ætatis hominibus, junioribus, atque pueris marcor rariùs fit ſinè motus cordis alteratione, perturbatione, ſivè irritatione: hoc eſt ſinè febre. Quæ maraſmodes proinde dicetur, atque hectica: videlicet habitualis; quoniam ſecundùm Galenum veluti habitus difficulter ſolvitur. Et re vera ſecundùm Eraſiſtratum, atque Chryſippum cum jungatur eo, quod contra habitum eſt; ſivè ex eo pendeat, quod contra eam conſuetudinem partium eſt ſeſe benè, rectèque nutriendi, non leve malum ſit, oportet. Febris autem nequaquam ſemper marcori conjuncta eſt: nam id, quo marcor, & mala partium nutritio fit, non ſemper hujuſmodi eſt, ut cordis motum alterare, perturbare, ſive irritare valeat.

Sic

Sic neque ſemper ab apoſtemate, ſivè ulcere, aut vulnere fit febris: neque cruditas; neque icteritia, quod notavit Galenus; neque catharrus; neque ira; neque triſtitia; neque ebrietates; neque alia hujuſmodi ſemper febrem faciunt.

Altera ratio, quam affert Galenus, quare febres quædam hecticæ, ſive habituales nuncupentur; eſt quia ipſum corporis habitum comprehendunt: hoc eſt univerſum corpus, & partes potiſſimùm ſolidas; quæ habitus corporis nomine veniunt. Cum autem univerſus corporis habitus varias habeat partes in pleriſque ſanè nimium, atque nimium differentes: aliquid reperire neceſſum eſt, in quo omnes cõveniant, ſimileſque quodammodo ſint: quod in febre quæ hectica, hoc eſt habitualis dicitur, maximè lædatur. Id autem eſt nutritionis opus. Multa quidem fiunt viſus organis, quæ non fiunt organis auditus; multa fiunt pedibus, quæ non fiunt manibus; ſic cujuſcunque partis aliquod eſt peculiare munus: verùm omnes conveniunt in eo, quod

quod omnes perpetuò vegetent, & continuò nutriantur, vel aliquid præſtent ad nutritionem coordinatum. Nutritionis igitur opus ſecundùm Galenum in febre habituali læditur. Quod ipſa conſtat experientia: & in hujus rei confirmationem ſatis eſſet antè oculos ponere hectica febre laborantem hominem, & non quidem in principio cum res minùs ſenſibilis eſt, & propterea difficulter cognoſcitur; ſed cum malum altiùs increvit. Qualem deſcripſit idem Galenus, qui confirmatam, provectamq; hecticā tabidam etiam appellavit; & diſertiſſimè hecticum tabidum poſuit antè oculos(*a*) Cui oculi concavi, foveiſque reconditi; prominentiaque oſſa orbitarum, quibus palpebræ annectuntur; ſordes circa oculos ſiccæ; ſqualor in tota facie; qui cum non dormiat, vigilare nequeat. Cui carnes contabuere; tempora concava, & collapſa ſunt; qui nihil aliud eſt, quàm oſſa, & cutis. Quæ

(*a*) Gal. de differ. feb. lib. 1. cap. 9.

Quæ omnia, atque alia similia nihil aliud significant, quàm præter pulsum, motusque cordis mutationem, alterationemque sive potiùs irritationem, hoc sibi proprium febrem hecticam, sive habitualem vindicare corporis habitum emungi, emaciari, ac tandem marcore confici. Ac quidem in febre hectica corporis habitus læditur: nam propterea dicitur hectica. At oculi ex corporis habitu sunt: igitur oculi læduntur in febre hectica. An quia non vident, aut malè vident oculi; aut quia calidiores, aut frigidiores sunt, læsi dicuntur in febre hectica? Nequaquam: vident siquidem; neque nimis calidi, aut frigidi sunt, calidioresque sæpe sunt iis, qui ophthalmia laborant; ac si in hoc malum consisteret secundùm Hippocratem facilè levarentur ægroti! Sed concavi apparent, foveisque reconditi: extenuantur scilicet, & diminutè sive multò minùs, quàm conveniat, nutriuntur. Aures ex corporis habitu sunt: igitur aures læduntur iis, quos habitualis febris habet. An non audiût aures; vel calidiores, aut frigidiores

 sunt?

funt? Nequaquam: siquidem audiunt; neque calidiores, aut frigidiores sunt, quàm in aliquo abscessu exempli gratia, qui in auribus consistat! Verùm emacientur, & contabescunt partes omnes, quæ aurium constituunt organa: hoc est nutritio, & restauratio partium utriusque auris potissimùm lęditur in febre hectica. Sic inquam de musculis omnibus, de visceribus, de manibus, aliisque partibus, quæ ex habitu sunt corporis: non deperit proprius, cujusque usus, quo distinguuntur invicem; sed nutritio paulatim, atque paulatim deperit omnibus; nutritio deperit, quæ communis est omnibus. Quid aliud sunt hectica febre prehensi, inquit Galenus, cum ultra manifestum jam omnibus malū proveĉtum est; quàm ossa, & cutis! Videlicet id ex Galeno sibi vindicat hectica febris; quod in ea universi corporis habitus continuò quidem, ut fieri solet, & fortè largiùs, quàm fieri soleat, dissipetur, & dissolvatur; verùm nutritio, repositio, five restauratio ejusdem habitus per nutritionem aut non

fiat,

fiat, aut diminutè nimis fiat: ut properante per ægritudinem senio, ut Philippus à Galeno relatus ajebat, pereundum, fatifque ante diem cedendum fit.

Pulfus autem inquit Galenus iis, qui febre hectica, & maximè tabida laborant, effe tenues, duros, debiles, & frequentes. Quod fi hujufmodi non fint, modo continuò febriles fint, & ex eo tales fint, quo habitus corporis extenuatur, & contabefcit, hectica, ut patet ex ipfo nomine, five habitualis febris dicenda eft.

Placet autem nonnulla his addere ad naturalis marafmi majorem intelligentiam: ac multa quidem ex univerfa corporum natura, neque iis exceptis, quæ non vegetant, adduci poffunt exempla; quibus explicetur augmentum ufque ad certum terminum fieri in plerifque, quæ demùm neceffariò pereunt. Hujufmodi eft exemplum non vegetantis campanæ, quæ vi pueri juftis temporum intervallis funem trahentis moveatur. Hæc primùm lento, languidove movetur motu po-

ſtea validiori, atq; validiori, ut poſtmodũ malleo etiam validè pulſetur. Hæc eadẽ cãpana primis, ſecũdis, tertiis manus pueri funi applicatæ motibus habitũ, vel quaſi habitũ acquirit ad faciliorẽ motum. Sed perſeverante puero repetitis vicibus funem manubrio campanæ illigatũ trahere motus in cãpana tandem redditur æquabilis ferè, & uniformis; neq; creſcit in infinitum. Nam motu illo gravitatis centrum campanæ attollitur; exercetque majus, atq; majus viriũ momentũ; cui vis motus à puero impreſſi non ſit æquivalens. At quoniã campana, & ea omnia, quæ ad ipsã pertinent æs, ferramẽta, ligna, funis, manubriũ diſſolubilia ſunt; primùm hæc omnia, aut aliqua ex his ineptiora fient ad motum; demũ ceſſabit motus ille: etiam ſi ipſe non deficiat puer. Simile exemplum eſt non vegetantis navis, quæ remis impellitur. Primo impulſu remorum lento motu, & vix movetur navis: poſtea repetitis per juſta tempo-rum intervalla remorum impulſibus velociùs, & velociùs movebitur: quæ proinde aliquo modo dici poteſt ac-

quirere

quireret quendam habitum ad facilio-rem motum. Sed non crescet motus ille in navi usque in infinitum: nam dum æqualibus temporibus majus itineris spatium traiicitur, major etiam vis resistentium aquarum superanda est; quâ nunquam crescens, aut decrescens determinata remigii vis fit tandem inferior: motus igitur velocitas in navi non crescet in infinitum; sed necessariò reddetur æquabilis, & uniformis; nisi quod singulis impulsibus remorum aliquid additur motus, cum tantundem inter unum, aliumque impulsum eiusdem amittatur. Verùm quia quæcunque in navi sunt, dissolubilia sunt, ineptior primùm ad motum fiet; postea, & ipsa peribit navis: etsi fortè in illa non primò cesset remigium; quod postea etiam cessabit; nam mortua navi nullum esse potest remigium. His inquam, similibusque aliquo modo explicari potest ratio, qua animalium corpora crescant; postea consistant; demum decrescant, & estinguantur.

At ab ipso Galeno exemplum

eruere possumus malæ constructionis, & malæ conformationis partium in hectica febre; & res facilè applicari potest ad naturalis marasmi intelligentiam. Hecticas febres posuit ille alias, quæ post nonnullos morbos: alias quæ statim ab initio invadunt: & vel propter aliquem animi affectum, iram, tristitiamve, aut alium; vel propter lassitudinem nimiam; aut solis fervorem; aut etiam, sicuti sum expertus, cum quis in frigida tempestate diutiùs, & pluribus vicibus inclementiori cœlo est usus; vel ob alias similes causas fieri consuevere. Has dicit non esse nimis curatu difficiles, si statim occurratur; neque permittatur eas transire ad marasmum: idest tabem. Nam istæ in quibus marasmus adest, difficile nimis curantur, vel etiam sunt curatu impossibiles. (a) *Earum siquidem* sunt ejus verba *natura calida est, & sicca: cum tale aliquid cor patiatur, quale lucernæ fomes cum fuit plurimum exustus. Nam qui*

(a) De differ. feb. lib. 1. cap. 8.

qui ita torrefactus est, frangitur, atque dissolvitur : atque ex ariditate continuitatem amittit : adeò ut neque si magnam olei copiam superinfundas flamma abundantior possit accendi : semper enim parva, & debilis in ipso palpitat flamma ; ac continuò fit minor, donec extinguatur. Talis quidem est febris, quæ omninò marasmodes : idest tabida existit. Quæ non est idem morbus, ac passio, quæ marasmus : idest tabes appellatur : nam & hæc absque febre in decrepita ætate solet accidere extincto nativo calore : quod nihil aliud existit, quàm mors ; quæ sinè sensu doloris, ac secundùm naturam ex siccitate contingit. Sicuti iis, qui præternaturam tabescunt, altera advenit species ; quæ à Philippo ex ægritudine senectus vocatur ; in quam multos non solùm senes ; sed etiam pueros vidimus incidisse. Omitto ponderare singula verba Galeni : sed illud, quod addit he&icarum siccam etiam naturam esse, manifestò declarat, Galenum saltem ex parte posuisse istarum febrium essentiam in eo, quod siccantur, extenuantur, sive ema-

ciantur, & marcescunt corporis partes. Ac verba illa *fomes: torrefactus frangitur, atque dissolvitur, atque ex ariditate continuitatem amittit*: manifestò malam structuram, malamque partium indicant conformationem. Non tamen penitus acquiesco in his, quæ dicit frangi, dissolvique; continuitatemque amittere fomitem: nam alia vitia structuræ minorum organorum existimo consideranda esse in partibus, quæ malè nutriuntur; sivè malè vegetant.

Cæterum illud quærendum est in febre hectica, an ipsa febris primarius sit affectus? Magna parte Medici dicût alias febres esse symptomaticas; alias verò primarias, sive assentiales, ut appellant. Erasistrato, atque Chrysippo, iisque, (*a*) qui ab his dicti sunt febres omnes consectarii, sivè consequentes affectus erant. Ac quidem si in corde semper omnia sint, ut prius in salutis statu erant; nunquam cordis motus aut alterabitur, aut perturbabitur, aut va-

(*a*) Galenus, qui non semel eosdem refert.

variabit. In ægritudinibus autem omnibus causæ, ut plurimùm evacuandæ, expugnandæ, aut corrigendæ sunt: symptomata tamen nonnunquam sibi trahunt curationem; & sæpe numero omissa causa sibi exposcunt medicinam, sive delinimentum.

Demùm ad majorem prædictorum confirmationem breviter indicabo, quid Medici celebriores potissimùm studeant consequi in febris hecticæ curatione: qui non rarò etiam nolentes ex iis, quæ omnes natura docente satis norunt, normas accipiunt; ut quid potiùs faciendum, vel non faciendum sit, determinent. (*a*) *Nimirum* inquit *quicquid humidi, & solidarum partium absumptum, & exiccatum est id, quantum fieri potest humectantibus restituere oportet*: videlicet omni majori studio habitus corporis nutritio rectè promovēda, & adjuvanda est. Alii aliis verbis, sed omnes idē concludunt: neq; sunt nimis solliciti de cordis refrigeratione; (*b*) quā facile cōsequi possent, ut Hippocrates ait. I 5 *Non*

(*a*) Sennertus. (*b*) In lib. de veteri medicina.

Non omnia observavit Galenus. Qui in libris de differentiis febrium si multa non finxit, saltem occasionem facultatemque dedit aliis multa ritè confingendi.

AB omni prorsus vacat injuria asserere Galenum non omnia observasse, quæ in re medica, vel etiam in aliis disciplinis observari possunt: id enim de omnibus hominibus, quibus semper aliquid deest, dici potest. Ac ipsemet Galenus cum dicit se non vidisse febrium circuitum, (a) *qui ultra quatriduanum protenderetur*, non negat quintanum, vel sextanum, vel alium magis minusve his longiorem; neque negat quotidiano magis, minusve breviores, vel medios inter jam notos circuitus dari posse: prout dantur; & illorum non pauci meminerunt. Præstitit id, quod potuit vir planè diser-tis-

(a) De differ. feb. lib. 1. cap. 5.

tissimus: qui tamen quantum constat ex libris de differentiis febrium, non observavit excrementa jumentorum, aliorumque animalium in stabulo, & in umbra sine ullo Solis aspectu sæpe sæpiùs incalescere: nam tantùm refert se vidisse *excrementa jumentorum simul, & columbarum quadam ex parte à Sole adeò vehementer calefacta*, ut instar fumi multam in sublime, mordacemque, ferientemque nares, & oculos evaporationem emitterent. Visumque ipsi est hujusmodi excrementa sic à Sole calefacta quotidianæ febris continuæ, id est amphimerinæ, exemplum exhibuisse: quoniam *quicquid superiori die ad summum ferveris pervenerat, refrigerabatur*: (a) *quod autem huic continuum erat, dum prima pars, quæ calorem conceperat, in summo esset fervore, ipsum interim paulatim succensum, mox priori se fervore remittente, iterum incalescebat, atque effervescebat: Hic autem circuitus in unius se-*

(a) De differ. febr. lib. 1. cap. 5.

rè diei, ac noctis spatio peragebatur: Quod si duobus diebus, ac noctibus idē circuitus factus fuisset, tunc febris tertianæ eo modo fuisset exemplum; & si tribus quartanæ; & quatuor quintanæ, si tamen, & quintana febris existat. Quibus etiam manifestum fit Galenum absque ulla pituitæ, bilis flavæ, aut atræ mentione in unico jumentorum excremento, Solis radiis, ut ipse credidit calefacto, quotidianæ, tertianæ, quartanæ, quintanæq; febris reperisse exemplum: videlicet sæpenumero febres istæ non nisi temporis tantummodo inter circuitus intervallo differunt; & sæpenumero uno remedio ex chinachina; sive ex centaurio; sive ex gentiana, aut pipere sanantur.

Sic vidit ille non difflata in corporibus, & extra corpus animalium quædam putrescere: (a) sed non vidit quædam alia, & ea ipsa, quorum meminit, fructus, semina, vestes non difflata meliùs conservari. Credo, quod ejus

(a) De differ. febr. lib. 2. cap. 9.

ejus tempore non erat consuetudo, quæ nunc est, oleum addendi amphoris; ut minùs difflatum meliùs conservaretur vinum. Credo, quod non erat consuetudo castaneas, aliosque fructus terra ferè arida sepeliendi; & poma cera oblinire, & circumdare, ad hoc ut minùs difflata diutiùs conserventur. Sic pariter ex aliis multis, quæ passim occurrunt in Galeno dicere possumus ipsum non vidisse, neque observasse omnia: quod de quocunque mortalium sinè injuria dici potest.

Quod demùm in his jisdem libris Galenus occasionem, facultatemque dederit aliis multa confingendi, manifestum est ex jis, quæ habet *lib.2. de differ.febr.cap.*8. postquam de hemitritæo disseruisset: *nam per hæc*, inquit, *quæ de biliosa, & pituitosa febre conscripsimus, licet ad melancholicam febrem transferendo ejus cum utraque illarum complexionem, ac confusionem pariter conjectari. Voco autem complexionem, quando horis differentibus invaserunt: confusionem verò, quando eodem tempore inceperint, Sic, & tres simul*

sic & tres simul febres complecti per se quispiã, & cõfundere poterit ex jis, quæ nuper diximus motus. Quod tamen absurdum non est: imo ea, quæ possibilia sunt, etsi nunquam acciderint, cogitatione licet effingere, & contemplari; modò inutiles quasdam nulliusque pretii computationes evitemus.

Ridiculus etiam in eo videri potest Galenus, (a) quod pestis, quæ Athenienses afflixit, causas scrutatus. *Fortè inquit ab Æthiopia mali fluxere contagia.* At nos scimus per tot terras, totque maria pestis semina nunquam delata fuisse, &c.

Rectè monuit Galenus febres, quæ circuitus habent, ex vitio dependere alicujus partis solidæ.

JUre quidem mihi videor sub Galeni nomine in Erasistrato scripsisse eorum potissimùm, qui soliti sunt jurare in verba magistri, culpa, & crimine

(a) De differ. feb. lib. 1. cap. 4.

ne factum esse; quod alii aliis addicti, vel proprio fidentes ingenio nomini, famæque nonnunquam detrahant principum, qui disciplinas utcunque tradiderunt. Nam dum illi, ut plurimùm mercaturæ gratia, omnia cognovisse, & nihil errasse eum, quem ipsi sequuntur, ostendere nituntur; hi contrà in plerisque eundem manifestò fuisse deceptum, & multa ignorasse indicare conantur. Quod ex utraque parte iniquè factum censeo: sed magis meo judicio illi peccant, qui mortalem hominem omnia cognovisse, vel credunt; vel alios debere credere volunt. Qui libros legit primùm id debet animo determinato credere, quicquid tandem ab aliis scriptum fuerit, ea vera sinè dubitatione esse, quæ à sacris docentur scripturis; & quæ mater tenet Ecclesia: & falsa esse existimare debet ea omnia, quæ à quocunque contra hæc scripta fuerint. Secundùm de aliis, quæ quomodolibet leguntur, videbit an consona jis sint, quæ in libro naturæ Dei manu scripto notata fuere: nam si his, quæ notata sunt in libro naturæ,

con-

consona non sint, quæ in libris hominum manu scriptis leguntur, falsa hæc sint oportet; vel saltem eadem erroris, & fallaciæ aliquid continere, credendum est. Ego, quantum mihi hucusque à Deo datum fuit, hanc normam tenui: quam etiam divina favente gratia in posterum tenebo.

Ac quidem cum mihi non levis occasio data sit legendi libros Galeni de differentiis febrium in fine secundi libri hæc lego verba: (a) *Quæcunque per circuitus aliquos ægritudinum accessiones fiunt, ex membrorum dispositionibus, ortum habent*; Quæ mihi paucis tantùm exceptis verissima adeò videntur; ut ex his multò magis laudandus sit Galenus, quàm à quibusdam laudetur Fernelius; qui hoc ipsum, sed restrictiùs dixit.

Ponamus enim cunctas partes solidas hominis integras esse, nihil vitii habere, & nihil interim in ipsis mutari; ponamus & eumdem hominem febre labo-

(a) De differ.feb.lib.2.cap.ult.circa fine.

aborare. Liquidarum inquam substantiarum vitio constabit hæc febris; & continens erit. Nam præter hæc duo genera partium solidarum, & liquidarum, nihil aliud habet corpus hominis! ut si solidæ integræ, & sanæ sint; & nihil in ipsis mutetur, ut supponimus, & febris adsit; liquidæ tantùm superfint partes, quarum vitio motus cordis irritari, & perturbari possit: in quo febris consistit. Quæ continens erit: & quæcunque mutationes in ipsa accident, sive in melius, sive in pejus, ex mutationibus dependebunt, quæ liquidis substantiis accidere possunt: nam partes solidæ omnes integræ supponuntur;& posuimus nihil in ipsis mutari. Mutationes autem, quæ liquidis substantiis independenter ab omni vitio solidarum accidere possunt, nisi in paucis tantùm casibus, quos postea dicam, non sic remittunt desinuntque; ut iterùm postea fiant, & iterùm crescant. Atque ideò, nisi aliquid aliunde fiat, febris ex his non potest esse periodica: quæ scilicet novos accessus, & novos insultus habeat. Secretiones,

con-

confusionesque liquidarum substantiarum in integritate solidarum naturæ sunt certæ, ordine certo, & certa mensura fiunt. Nam cum in circulum perpetuò agantur; & per certos canales non alteratos, ut supponimus, & nihil vitii habentes transcolentur; aliæque iterum per certos canales iis addantur, è quibus secretæ fuerant; ut lympha, quæ secernitur è sanguine, & sanguini iterùm additur: aliæ secedant & extra corpus pellantur; ut urinæ, & ea, quæ per habitum corporis protruduntur, aut aliter emittuntur; & hæc fiant perpetuò paulatim, atque paulatim, & certo ordine; si quid mali præstant in liquidis hujusmodi secretiones, permixtionesque, perpetuò præstabunt; si in meliùs vergant hoc ipsum perpetuò fiet usque ad morbi finem. Neque ulla ratio excogitari potest propter quam in data hypothesi (nisi aliquid aliunde fiet) quicquid est sive boni, sive mali consideratione dignum nunc fiat, nunc non fiat; nam nunc, priùs, & posteà quæ secernuntur, & quæ confunduntur, haud multò dissimiliter sive secernuntur,

tur, five confunduntur: & mutationes in his, & per hæc fiunt paulatim, atque paulatim; prout guttatim, atque guttatim, ut fit dicam, five fecretiones, five confufiones fiunt liquidarum fubftantiarum. Ut proinde continens vitio tantùm liquidarum fubftantiarum febris fi oportet: hoc eft finè novo acceffu, finè novo infultu. Cujus rei alias rationes affertGalenus explicans,ut vitio peculiaris membri perjodicæ fiant febres, quas rationes nunc non tangam.

Difficile autem admodum, & ferè impoffibile eft longiufculo tempore vitium in liquidis fubftantiis confiftere, & vitii interim folidas partes nihil contrahere.

Sed nos magna ex parte in hypothefi permanentes videamus, an cum aliquid aliunde fiat, in aliquo cafu aliter accidere poffit. Ac primùm omitto ea, quæ de novo extrinfecùs advenientia cibo, potuque liquidis fubftantiis, quæ in corpore animalis reperiuntur, accidere poffunt: quibus novus infultus, vel veluti novus infultus fieri

pof-

possit. Omitto ut divisa in plures, atque plures partes justa singulis diebus cibi, potusq; quãtitate, nõ affatim, sed paulatim, atq; paulatim; & pluribus, atq; pluribus vicibus illa assumi possit; ut nulla detur novo accessui sensibilis occasio. Omitto item mutationes, quæ accidere possunt ex somno, & vigilia; & ex vehementioribus animi affectibus; qui non fiunt sinè mutatione in partibus solidis: ut manifestum in verecundia est; in qua mutatione aliqua in fibris, tunicisque vasorum, & orificiis eorundem, retardato per quasdam venas sanguine, genæ rubescunt; & ingenuo sanguinis tinguntur colore. Illud referam, quod est inevitabile, semper reperiri animal aliqua circumfusã substãtia: quæ saltem per eas mutationes, quæ vigintiquatuor horarum tempore in Cælo fiunt, haud leviter variat, & variare potest. Ac hujusmodi ambientis substantiæ alteratio in aliqua aut noctis, aut diei hora mutationem aliquam facere potest in liquidis animalium partibus antecedenter ad id dispositis; ex qua novus insultus, sive

novus

novus accessus febris fiat. Communiter omnes agnoscunt ex horarum diei tantùm mutatione in catarrhis fluxionibusque, ut dicunt, à capite, aliisque partibus sensibiles fieri mutationes: quibus meliùs, vel pejùs animantes se habeant. Ac regularis Gallorum certis nocturnis horis cantus ex mutationibus dependet, quæ lapsu horarum ambienti substantiæ accidunt; & jam dispositis ad eas percipiendas gallis communicantur. Flores ad diurnam lampadem sese convertentes; & noctu fibras, florumque folia contrahentes mutationem aliquam certis horis fieri ostendunt in ambienti substantia. Ut omnino verum sit similibus planè mutationibus, quæ necessariò accidunt ambienti substantiæ, liquidas animalium partes certis horis alterari, & mutari posse: ut præviis dispositionibus in ipsis; quas vitia etiam appellare possumus, novi accessus, novique febrilis insultus causa habeatur.

Libet autem hìc loci addere exemplum aliquod à Galeno mutuatum, ex quo pateat ut vitio alicujus

par-

partis solidæ periodica febris fieri possit. *Ita sanè*, inquit, *in mulieribus quoq; accidit: nam & in his donec æquales*, (a) *ac similes menstruorum causæ fuerint, idem quoque eorum servatur circuitus*. Quæ differendi ratio sapientum omnium rectè sentientium digna videtur: ac quantum memini Plato, Aristoteles, Hippocrates, aliique in hanc aut similem formam non semel locuti sunt; neque quicquam contra dici posse apparet. Necessitas enim semper inest corporibus omnibus: ut in iisdem, aut omninò similibus; & ex iisdem, aut omninò similibus; eosdem, aut omninò similes effectus tum sperare, tum promittere debeamus. Non abs re autem fuerit observationes quasdam narrando rem illustrare, quam Galenus docuit.

Sunt Mulieres, quibus exactè singulis triginta diebus fluit uterus. Sunt quibus celeriùs id fiat; & singulis 28. aut 25. aut 20. vel etiam breviori circuitu

(a) De diff. 3. cap. 11. prope finem.

cuitu fluat. Sunt item quibus tardiùs id fiat; & fingulis 35. aut, 40. aut 50., aut 60. aut etiam longioribus circuitibus fluat uterus. Nec non funt fœminæ non unius fpeciei tantùm animaliū, quibus femel bis, aut ter, aut quater tantùm fingulis annis movetur uterus.

Item funt mulieres, quibus vehemens dolor fit, cum fluit aut jam jam luxurus eft uterus.

Item funt mulieres, quibus febres funt, cum fluit, vel jam jam fluxurus eft uterus: idque aliis celeriùs, aliis tardiùs ut dictum eft.

Quamobrem illo uno exemplo Galeni fluentis uteri mulieribus manifeftò conftat, per ea tantùm quæ moventur in uteris febres nonnunquam fiari vigefimanas, menftruas, quadragefimanas, annuas, & alias, atque alias fub variis celerioribus, aut tardioribus circuitibus redeuntes.

Ratio autem, qua fœminis fluat uterus alibi tradita eft.

Sed illud etiam his addendum à folo utero fieri nonnunquam febres continentes; quæ pluribus, paucioribufvè

ribusvè diebus durent; & restitutis integrè, vel cum morte fœminarum finiantur. Ac nulla quidem ratione Galenum censeo, addidisse verba illa: (*a*) *Sed quæ circuitum non habent in his nulla est corporis pars, quæ præcipuè sit offensa: sed qui in venis, & arteriis omnibus continentur humores; atque hi præsertim, qui in maximis, atque plurimo calore abundantibus sunt; aut ob aliam quamvis causam quemadmodum in ephemeris; aut ob putrefactionem ferventes, febrem unam accendunt synocham appellatam: quæ à principio usque ad finem nullam habet intermissionem: ac tandiu perseverat, hominemque deurit, donec qui, ei causam afferunt humores, aut ex toto absumantur, aut concoquantur, aut utrumque patiantur*. Ac nescio cur Galenus ad Praxagoram voluerit accedere; cujus sententiam his verbis refert: (*b*) *reliquum est id febrium genus, quæ synochæ*

(*a*) De differ. feb. lib. 2. cap. 11. in calce.
(*b*) Eodem loco.

chæ vocantur, quarum universum tempus una accessio est: quæ vel semper in eodem vigore persistit, vel minuitur. vel augetur; donec judicetur. Hæ verò ex tali causa ortum habent, qualem omnium febrium Praxagoras supposuit: humorum videlicet in vena cava putrefactionem. At non adhuc Galeni temporibus sanguinis innotuerat motus; quo tam Praxagoras, quàm Galenus, aliique multa meliùs potuissent explicare. Ac quidem tum ex ipso Galeno; tum ab aliis; tum ab iis, quæ observantur, facilè multa exempla synocharum habere possumus; in quibus pars aliqua determinata est præcipuè offensa. Hujusmodi enim aliquid ex determinata corporis particula (ut ex digito, quem abscessus occupat, vel dens viperæ pupugerit) sanguini addi potest, quod continentem: hoc est Synocham faciat febrem. Et ex bubone tàm ephemeras, quàm periodicas, quàm continentes nonnunquam fieri febres, tum passim observatur; tum ab Hippocrate, & à Galeno non semel notatum est: *Et quæ ex bu-*

bonibus febres oriuntur, omnes sun mala exceptis ephemeris; est Hippocratis aphorismus; quem refert Galenus lib. 1. de differ. febr. cap. 5.

DATA FEBRIS PERIODICA

Frequenter breviori, vel longiori tempore recurrit.

NOn quicquam magni iis omnibus fortè dicere videbor, qui sæpe numero unam, vel aliam datam febrem facilè mutare periodos observaverunt. Sed fortè non minimi aliquid dicere videbor iis, qui causas sanè longè dissimiles quærunt; ut febres explicent sub brevioribus, vel longioribus periodis recurrentes: Qui Galenum adducere possunt dicentem quotidianam à pituita putrescente; tertianam à bile flava putrescente; quartanam verò ab atra bile similiter putrescente excitari.

At ego admittens vidisse Galenum quotidianam aliquam, tertianam aliquam, quartanam aliquam, a causis

fieri, quæ sic rectè potuerint nominari, ut Galenus illas nominat; ac iterum sinè injuria repetens non omnia observasse Galenum; qui quoniam neque quintanam, neque sextanam vidit tres tantùm diebus integris numeratas intermittentium posuit differentias: attamen cum Galeno demonstrabo datam quamcunque febrem periodicam mutatione circumstantiarum breviori, vel longiori tempore recurrere posse. Verùm primò referam, quid periodica; quid intermittens; quid continua periodica febris sit Galeno: Qui pluribus in locis periodicas febres dicit eas, (*a*) *In quibus per circuitus fiunt, accessiones*. Intermittens verò dicitur, quando *prioris accessionis tempus adeò breve fuerit* (*b*) *, ut antequam secunda superveniat, jam prima quieverit, & omne id temporis spatium, quod secunda principium, & primæ finem interjacet, sinè febre est*. Si verò se-

cun-

(*a*) De different. feb. lib. 2. cap. 11.
(*b*) Eod. lib. eodemque capite.

cunda accessio invadat, priusquam præcedens fuerit soluta; quoniam nullum vacuum intervenit, & sinè febre tempus medium, periodica quidem febris dicetur, sed continua.

Neque, ut illud ostendam, prolixiori sermone rationes adducam a priori, ut dicunt; quas plurimas possem adducere tota fermè corporea clamante natura, id quod dato tempore fit, non mutata rei substantia, mutatis tantùm quibusdam circumstantiis breviori, vel longiori tempore fieri posse: ut si dicamus dari fontem, qui dato tempore siccetur, & spatio certi temporis siccus maneat, quo tempore absoluto iterùm recurret; sinè dubio concludere liceat, igitur dari potest fons, qui non mutatis aquis alio dato quocunque tempore bis, vel pluries siccus observetur, siccusque maneat certi temporis spatio, quo absoluto iterùm recurrat. Sed ego per ea tantùm, quæ a Galeno in lib. de differentiis febrium tradita sunt, ejus, quod posui veritatem demonstrabo. Galeno autem difficiliùs visum est expli-

care quibusdam in febribus per circuitus fieri accessiones; quàm febres esse, quæ unico tantùm accessu ad plures dies extendantur. Neque excrementorum jumenti à Sole calefactorum exemplum, quod ipse retulit, satis eidem visum est ad explicandas periodicas febres: quoniam in animalibus *ex omnibus ad omnia conspiratio, & confluxio existit*. Licet autem circa hæc eadem multa à nobis in præcedentibus dicta fuerint, placet tamen hic exempla alia examinare, quæ ipse Galenus affert: quibus tum ea confirmabuntur, quæ hùc usque dicta sunt; tum manifestum erit, nos minimè in omnibus à Galeno esse alienos.

(*a*) *Sunt lippitudines*, inquit *quædam, quarum nonnullæ quotidiè; nonnullæ verò tertio quoque die magis infestant*. Ac nos in memoriam revocare possumus esse lippitudines, quæ manè, & vesperi; & quæ antè prandium, & antè cœnam; & quæ post certum tem-

(*a*) Eodem libro eodemque cap.

temporis lapsum a prandio ; vel à cæna ; & quæ post lectionem ; post motum ; post animi affectum vehementiorem magis, vel minus infestantnon minus ac aliis lippientibus vino pejùs sit, aliis meliùs ; quod Galenus, & Hippocrates observaverunt. Rectè igitur Galenus ad lippitudinis similitudinem typos, & exacerbationes habentis, in febribus per circuitus fieri posse exacerbationes, novosque accessus ait. Ac quidem aliquando lippitudo cum febre est; quæ ad ipsius lippitudinis exacerbationes brevioribus, aut longioribus temporibus comprehensas exacerbatur.

Similiter & aurium dolores (a), *& capitis sive totius, sive medietatis, quem græci hemicraniam appellant; quibusdam verò & pedum, & articulorum dolores per circuitus exacerbari conspiciuntur. Quod igitur in hisce omnibus inspicere licet, venas quidem in his partibus, quæ exacerbantur in*

(a) Eodem lib. eodemque capite.

tumorem attolli; atque inflammationem augeri; ac dolores intendi; ac materiæ inutilis affluxum ad extrinseca fieri; ita & in interioribus, quæcunque non videntur, servare eandem proportionis similitudinem concipiendum est: adeo at in laterum, & pulmonis inflammationibus in accessionum quidem principiis tumores increscant; in declinationibus autem evaporent ac submittantur.

Modestissimus Pater Daniel Bartolus societatis Jesu cum non placeret liber, noluissem dicebat librum scripsisse: at ego quia maximè placent, quæ hoc loco scripsit Galenus; voluissem, inquam, ego illa scripsisse. Attamen cum non scripserim hæc, saltem paucis eadem illustrabo: quod neque faciam prorsus meo Marte, ut dicitur; sed ex eodem Galeno afferã etiam exemplum ejus, *cui extremam partem digiti acus pupugerit*; (a) *statim indoluit; postea verò inflammatur, atque in magnum tu-*

(a) Eodem libro eodemque capite.

tumorem pars omnis circumstans attollitur.

Acu videlicet quædam fit in digito continuarum partium solutio; qua statim indoluit homo. Ac eadem partium solutione viæ quædam etsi exiles disruptæ, & vitiosæ factæ sunt: ut eæ, quę sive per nervulorum, tendinum, arteriolarum, aut venularum, aliorumque minimorum ad glandulas propriè spectantium, cutemque contexentium vasorum cavitatem; vel per fibrillas musculorum, aut ossium poros, aut per ligamenta, vel alias quascunque partes, quæ in digito sunt liberè, & facilè fluebant, & refluebant; aut admittebantur, vel extra pellebantur; fluere, & refluere, admitti, aut expelli nequeant; vel minùs liberè, & minùs facilè fluant, refluantque admittantur, aut expellantur. Motu quòque cordis semper urgente, & cuncta perpetuò promovente ex iis, quæ liberè fluxissent, aut refluxissent; & hac, illac liberè admissa, vel dimissa fuissent, nonnihil manere necessum est in partibus circa punctum locum positis.

Hinc tumor, & inflammatio. Hinc difficultates ad sanguinis trajectionem in venas ex proximis arteriis. Hinc molestæ pulsantium arteriarum perceptiones. Hinc in aliis quibuscunque sive fibris, sive nervis, sive vasis, sive partibus aliis, quocunque peculiari nomine appellatis, per quorum porositates, aut inanitates aliquid meare, promoverique solitum erat, difficultates ad motum. Hinc ineptitudines fiunt ne dum digiti; sed quandoque totius manus, vel etiam totius brachii. Hinc multa, quæ priùs non abundabant, per unicam acus puncturam minus rectè, ac priùs fluentia abundare videntur. Quibus omnibus, quoniam totum corpus confluxile, & conspirabile est, ut Galenus ait, facilè febres fieri possunt: cordis videlicet ex his motus facilè turbari, & irritari potest; ut sæpe numero turbatur, & irritatur.

At ea, quę propter acus puncturam, ut jam dictum est, in digito consistunt, diversimodè putrescere apta sunt; & motu sanguinis, aliarumque sub-

substantiarum per vias quascunque variis nominibus nuncupandas; additioneque, aut detractione aliqua sive sensibili, sive insensibili; vel etiam permutatione in pus sæpè sæpius, vel in substantiam puri similem mutantur. Quibus in concluso factis febris tum facilius fit, tum major esse solet, quàm si in patenti ulcere fierent.

Ipsa autem febre non sinè magno rerum utilium dispendio multa multis modis eorum, quæ molesta erant, dissipantur. Vel etiam adaperto foramine (quod spontè, vel arte fit) manifestò hęc eadem, quæ molesta erant, evacuantur: & omnia conquiescunt; cessatque in corde irritatio; & consequenter motus perturbatio; ut homo videatur febre immunis.

Verùm vel quia iterùm foramen occluditur, ut frequenter fieri observamus in partibus visui subjectis; vel quia organa remanent adhuc vitiosa in digito; similibus modis celeriùs, aut tardiùs, similia, ac priùs facta sunt, fiunt in digito; similiter cordis motus irritatur, & febris fit; & similiter, ac priùs,

 omnia

omnia redeunt accidentia. Enim verò ut in exemplo menstruorum in fœminis dixit Galenus, donec æquales, ac similes causæ fuerint, idem quòque eventuum servatur circuitus. Qui rerum,& eventuum circuitus toties erit, quoties eædem, aut similes recurrent causæ.

Ità, & in interioribus (a), *quæcunque non videntur, servare eandem proportionis similitudinem concipiẽdum est: adeò ut in laterum, & pulmonis inflammationibus, in accessionum quidem principiis tumores increscant; in declinationibus autem evaporent, ac submittantur*. Ac quidem quæcunque fiunt digito, vel utero, vel aliis partibus omnibus sive in conspectum cadentibus, sive in occultis, & profundioribus corporis universi sedem habentibus similiter accidere possunt. Atque ideò non minus ac ex lippis oculis, ex inflammato digito, vel ex alia quacunque particula oculis subje-

ℭta,

(a) Gal. eod. lib. & eod. capite 12.

&a, ex glandulis quibuscunque, ubicunque positis, ex carnibus aliis quibuscunque ex membranis, ossibus, particulis cunctis in internis, & penitioribus locis collocatis febris; eaque gravior, aut levior; continens, aut periodica; & quæ tardioribus, aut celerioribus redeat circuitibus, fieri poterit.

Quædam possunt permutari, aut aliter commisceri, aut in aliquo dissimilia esse: ut proinde ordo, ratioque circuituum permutetur; & in uno vel alio, sive in paucioribus, aut pluribus febris febri ex digito, & accessio accessioni dissimilis sit (a). Has febres ordine carere inquit Galenus.

Quid autem est illud, quod ordine caret in universa corporea natura; in qua quæcunque fiunt necessariò fiunt? Magnus ordo sit oportet in iis, quæ necessariò fiunt; & magnus ordo sit oportet in iis, quæ necessariò agunt;

ex

(a) Eod. lib. eodemque cap. non nimis remotè à fine.

ex quibus non nisi certæ, & necessaria procedunt? At homini videntur quædam sinè ordine procedere, & sinè ordine fieri ob causarum necessariò agentium ignorantiam. Quod ex ipsis, quę ex Galeno deinceps tradremus melius explicabitur; ille enim hæc habet: (a) *Earum autem quæ ordine carent, nonnullæ ex transmutatione humoris ad talem dispositionem deveniunt*: videlicet tum unum, tum plura ex iis, quæ influunt in digitum, aliam, atque aliam in digito suscipere possunt transmutationem; & mutatis osculis, aut cavitatibus vasorum; sive contractis, aut laxatis fibris, sive ob aliam quamcunque causam, unum alio parcius, aut copiosius esse potest. *Nonnullæ ob victus errorem ad talem dispositionem deveniunt*. Victus autem ratio, ut etiam ambiens universum corpus, & sigillatim circumfusa digito exempli gratia substantia, ut unusquisque scit, infinitas suscipere potest mutationes: qui-

(a) Eodem lib. eodemque loco.

quibus laxentur, aperiantur, aut obstruantur pori, qui sunt in partibus digiti; aut alia fiat in iisdem mutatio. (a) *Maximè igitur transmutatur, atque in alteram naturam transit sanguis, cum putrescit: nam ut etiam antea expofuimus, pars una sanguinis fit flava bilis, alia nigra*. Nihil autem obest si hæc nomina retineamus *flava atraque* bilis: modo rectè aliquid illis significemus. At rei cujusque natura, ne dum sanguinis, non duas tantùm, sed infinitas suscipere potest mutationes; quæ vocibus illis nequaquam aptè explicentur: ut si sanguis simpliciter ex fluido fiat non fluidus in digito; in neutram dicetur bilem conversus; cum tamen multarum ægritudinum causa esse possit.

Quantum verò in ægrotantium corporibus humores mutantur (b), & pro ut variæ sunt in digito mutationes: *tantum etiam accessionum circuitus*, at-

(a) Eodem libro, eodemque capite.
(b) Gal. eod. lib. eodemque cap.

atque rationes mutantur. *Quare nihil etiam mirandum est, si hujusmodi mutationibus ordo accessionum evariet. Illa quoque non parùm est varietatis causa, quod qui putrescere incipit humor in aliquo membro alter existit; alter verò ex aliis defluit partibus. Sic & quæcunque circa victus rationem errata ab ægrotantibus fiunt, nihilominus hæc circuituum ordinem evertunt. Quemadmodum enim ipsis quoque sanis victus depravatus ægrotandi affert occasionem; eodem, ut arbitror modo, vel etiam magis in laborantibus ex erroribus admissis fiunt accessiones. Non solùm igitur cum jam ægrotant; sed eo etiam tempore, quo ex morbo referuntur, quacunque ex causa promptissimè offenduntur. Quodcunque igitur offensionis genus effatu dignum intervenerit, vel circuitus anticipare, vel alios diversæ naturæ a prioribus oriri est necessarium: a quibus accessionum ordo pervertitur*; & tantùm possunt anticipare, ut ex tertiana fiat quotidiana, vel alia tertiano circuitu brevior in accessu; & tantùm possunt participa-

re,

re, ut ex quotidiana, vel alia celeriori in accessu fiat tertiana, vel alia circuitum habens tardiorem. Quæ omnia mihi satis clara videntur, ut majori non indigeant explicatione. Sed placet alia exempla a Galeno proposita percurrere.

De inflammationum generatione meminit, & rheumaticas accusat dispositiones, & multa habet de potentiis partium viventis corporis naturalibus: quas nobis reliquit aliquo modo explicandas; nam ipse satis dilucidè pluribus in locis docuit, potentias, facultatesque dici rerum ignoratas agentium causarum substantias.(a) *Nihil igitur mirum*, inquit, *vel cerebrum*(b), *vel universum aliquando caput, acervatam in se superfluitatem ad partes imbecilliores expellere, veluti aures, oculos, tempora, labra, vel dentes, vel malas, vel palatum, vel gingivas, ad gargareona, & paristhmia,* aut

(a) Lib. de naturalibus facultatibus.
(b) De differ. febr. lib. 2. cap. 11. circa princip.

aut ad eos, qui sunt in hujusmodi partibus adenas : & cum nihil in istis imbecille consisterit ad thoracem, pulmonem, fauces, stomachum, ventriculum fluxionem transmittit. Videlicet viæ sunt à capite ad prædictas omnes partes, & ad alias multas : nam si non sint viæ, & donec non sunt viæ, nulla unquam à parte ad partem possibilis est transmissio. Determinatur autem malum à capite ad oculos potiùs, quàm ad aures; vel a capite ad ventriculum potiùs, quàm ad fauces propter causas non multò dissimiles iis, propter quas in fluminum decursu determinantur aquæ sive turbidę, sive sinceræ ad influẽdum in hunc potiùs hortum, quàm in alium. Atque sic, talique ratione, copia, vel inopia influere possũt aquę, ut pereat, vel non pereat hortus; fœcundior, vel infœcundior fit. Causæ hujusmodi non multò dissimiles iis sunt, propter quas determinantur aquę in montibus, exempli gratiâ, ad faciendum fontem ex hac potiùs parte, quàm ex alia; & ad faciendum fontem circuitus, & accessus, recessusque haben-

bentem, vel non habentem. Atque hujusmodi, similive ratione explicandæ potentiæ sunt partium corporis viventis: quas Galenus attractricem, expultricem, retentricem, & alteratricem appellat. Quod si quis est, cui nostra non placeat expositio; vel aliam afferat; vel donec meliora innotuerint, retineat verba illa, quibus potentias partium naturalis corporis nominavit Galenus.

Qui subdit: (a) *neque mirandum est similem eisdem contingere affectum, qualis in excretionibus excrementorum ventris conspicitur. Sicuti igitur quisque quantum quaque die excernitur intuens, si causam excretionis ignoret, ordinem miraretur: sic quencunque latet superfluitatum in capite generationis, atque excretionis causa; & qua ratione nonnullæ quidem ex ipsis ad exteriora, nonnullæ verò ad aliquem alium confluant locum, hæret, atque miratur hanc confluxus proportionem.*

Sic

(a) Eodem lib. eodemque capite.

Sic, & quicunque non novit, neque quæ partes materiam inutilem ad hepar transmittant; neque causam propter quam transmittant, intelligit, miratur in febribus quæ ex hepate accenduntur ordinis proportionem. Sed & alia consideranda sunt quæ in ipso hepate, exempli gratia, fiunt: pro ut alibi monet Galenus. Cujus nos rectè uti exemplo addere possumus non minus ac mutatione tantùm, parvarum circumstantiarum aliis tardiùs, aliis celeriùs exonerandi alvum, aut vesicam fit necessitas; in febribus parvarum circumstantiarum mutatione novi accessus necessitas fieri potest; atque ea sub alio, & alio circuitu non mutata rei substantia mutatis tantùm quibusdam circumstantiis pluries, atque pluries redire potest.

Thapsia, aliaque thapsiæ similia corrumpunt partem, cui applicantur; & multa vitia parti, iisque, quæ per partem fluere solent thapsia, aliisque thapsię similibus inducuntur: ex quibus tumores in parte, aliaque mala: ut non quicquam pro explicãdo exemplo

plo thapsię à Galeno adducțę, his, quę jam dicta sunt, addere debeamus.

Quod si nullam imbecillitatem pars inflammata contraxerit: (*a*) hoc est, si nihil vitii in parte sit reliquum; *neque iterùm superfluitates immittantur*: hoc est, & omnia, quę in partem utcunque perveniunt, sint bonę notę; *ægritudo finitur*; *nequæ deinceps*, *aut sequenti*, *aut tertia*, *aut quarta die homo febricitabit*. *Quod si denuò eandem ob causam ob quam primæ etiam missæ sunt aliæ immittantur superfluitates*: *aut si nec hæ quidem mittantur, sola autem remaneat potentiæ imbecillitas*: hoc est si ea, quę perveniunt in partem, qualiacunque fuerint ipsius vitio partis corrumpantur, *hominem secundò febricitare est necessarium*. Sic pluribus, atque pluribus vicibus idem homo febre tentari poterit. Quibus illud idem concludere licet; Ephemera, quotidiana, tertiana, quartana, alięque febres brevioribus, aut longio-

(*a*) Idem Gal. eodem lib. eodemque capite.

gioribus circuitibus molestę ex una, eademque similive causa repetente pluribus vicibus; vel non repetente ut in ephemera, vel in synocha fit, ortum habere possunt.

Ac cum ęquum non sit universos hic Galeni libellos exarare sententias tantùm quasdam ab eodem excerptas in horum confirmmationem adducam. (*a*) *Sicuti igitur in oculis*, inquit, *& auribus*, *& pedibus*, *multisque aliis hujusmodi partibus*, *quemadmodum ostensum est*, *per circuitum fieri exacerbatio manifestò deprehenditur*; *quid mirum est in laterum*, *pulmonis*, *& cerebri inflammationibus*, *atque aliis omnibus*, *quę oculis inspici nequeunt*, *eodem modo superfluitates defluere*, *eodemque etiam febrem accendere!* Similiter dicendum est de febribus, quę propterea, quę in parte jam priùs ægrotante corrumpuntur, excitari possunt.

(*b*) *Neque etiam illud mirandum*, *quod*

(*a*) Eodem lib. eodemque cap.
(*b*) Eodem lib. eodemque cap.

quod non iisdem statutis temporibus omnes superfluitates aggregentur: ut neque quod non iisdẽ statutis temporibus ea corrumpantur, quę in partem utcunque pervenerint. *Aliud alii sufficit tempus. . Sed neque quod non æqua sit accessionum longitudo, oportet admirari; nam si non eadem neque species, neque multitudo superfluitatum; neque etiam omnibus equaliter accendi, aut dissolvi convenit.* Prout cum neque species, neque multitudo excrementorum alvi, aut urinarum; neque omnibus ventriculus, & intestin aut vesica similiter sint affecta; neq etiam omnibus similiter fiet excr mentorum alvi, aut urinę eiiciendi n cessitas. Quę nonnunquam ex iis t tùm fit, quę in vesicę solidis partibu consistunt: ex quibus cum omne cor pus *confluxile*, *& conspirabile sit* febres, & convulsiones etiam fieri possunt. (*a*) *Nihil igitur mirum si absque eo,*

(*b*) Idem Gal. eodem lib. eodemque cap.

eo, quod alterum alteri mittat, quemadmodum oculis caput; ex iis, quæ in ipso membro remanserunt, ad eandem pervenit, ad quam id, quod recipit materiam, extraneam dispositionem: hoc est nil mirum si integris reliquis partibus vesicę tantùm, exempli gratia, vitio, ea, quę utcunque sunt, vel utcunque perveniunt in vesicam similiter molesta sint, & similiter corrumpantur,& extraneam acquirant dispositionem, videlicet sano statui inimicam; ac omnino corrumpuntur, & omnino extraneam, sanoque statui inimicam acquirunt dispositionem ea,quæ aliunde, & ex aliis causis mala in vesicam transmittuntur.

Sic multis concurrentibus, vel non concurrentibus; vel aliis concurrentibus, aliis minimè; accessio longissima, vel brevissima, vel media fiet. Illa autem sunt rerum frigiditas, tenacitas, & crassities; vel earundem, caliditas, subtilitas, & promptitudo ad motus, & resolutiones: *totius corporis fabrica*, quæ multipliciter variare potest; potentiarum robur; raritas,
aut

aut densitas partium; meatuum major, minorque angustia, vel etiam obstructio, vel excedens ampliatio; materiæ inutilis, vel etiam noxiæ major, minorve quantitas; aliaque hujusmodi. (a) *Eadem ratione neque cur nonnullę quidem accessiones infebricitatione terminentur, aliquæ verò non; est difficile inventu.*

Quibus quidem omnibus apertè mihi videor, etiam cum Galeno demonstrasse febrem periodicam datæ notæ, non mutata rerum substantia, mutatis tantùm quibusdam circumstätiis alias, atque alias periodos habere posse.

Ad hujus(b) *verò rei demonstrationem coacti sumus etiam curationis meminisse, non aliter affecti, quàm Hippocrates, qui quodam in loco per similem modum vulgatissimum illud dictum conscripsit: ostendit autem curatio.* Si quidem nostris temporibus vel

(a) Eodem libro eodemque capite.
(b) Gal. de differ. feb. lib. 1. cap. 4. prope finem.

lippis, & tonsoribus manifestum est multas, atq; multas esse febres sub variis typis, atque periodis invadentes; ut sunt quotidianæ dictæ, tertianæ, quartanæque cum horroripilatione incipientes; quæ sumptis iisdem, vel planè similibus medicamentis ut plurimùm cessare solent: ut plurimùm inquam; nam sunt quædam, quæ aliquid aliud adjunctum habent; quo non leve negotium facessant medico; vel etiam non sinè vitæ magno periculo sint.

LA-

LABOR IMMODICUS

potest facere febres; exercitiorum item omissio.

Evidentes, & communes febrium causas enarrans Galenus primo loco ponit labores. Qui item *illud quòque*, inquit, *longa experientia compertum*, (a) *quod qui consueta exercitia omiserint, & aliis morborum generibus, & febribus maximè corripiuntur*. Vtrumque verum est: nec non potest etiam labor; potest laboris, sive consueti exercitii omissio multas sedare febres, & omnino è medio tollere: quod natura non rarò docet; experientia testatur; & Hippocrates, Celsus, Galenus, aliique hoc idem mo- L 2 nue-

(a) De differ. feb. lib. 1. cap. 2.

nuere. Operę pretium autem erit horum omnium rationes tradere.

Videndo etiam, & audiendo, aut aliter longiori tempore, quàm conveniat, sentiendo; ne dum ambulando, & manibus, pedibusque, aliave parte corporis se exercendo homo laborare dici potest. Verùm in his, quæ nunc perquirimus, evidentiores tantùm labores corporis animus est examinare; qui manus, pedesque aliasque partes instrumentis motus manifestioribus, quę musculi appellantur, exercendo perficiuntur.

Ac primò supponimus in quocunque motu ex his vi structuræ, proprietatibusque ejusdem aliquid dissipari; & aliquid succedere debere his, quæ dissipantur. An quia post magnos tantùm labores manifestò sudore perfundimur, & evidenter cognoscimus non exigua nos refectione indigere; in levioribus laboribus, dicemus nihil dissolvi, nihil dissipari, substantiæque nihil nos amittere; & in hujus locum nil succedere, aut succedere debere? mihi non videtur sic affirmandum. Quin

Quin etiam cum post plures; atque plures lapidis jactus exempli gratia, vel post longam ambulationem brachium, crura, pedesque languescere videam; in unoquoque etiam lapidis jactu, & in unoquoque brevi passu aliquid solvi, sive dissolvi existimo. Ac credo his, quæ dissipantur in motibus moderatis aliquid succedere, quod non sit inferioris notæ: sed in motibus immoderatis, ut plurimùm id, quod iis succedit, quæ dissolvuntur, vitiosum est, & minus utile partibus.

Quæ non sunt sic intelligenda, quod quicquid in moto musculo solvitur, statim in auras abeat, & extra pellatur: nam in plerisque motibus musculorum non sic fit; & pleraque non omnino decedunt è corpore nisi post alias, atque alias mutationes, aliosque usus: de qua re nonnihil tetigi in Erasistrato.

Quæ neque de sanguine tantùm, sanguinisque partibus sunt intelligenda. Ac manifestò quidem ea membra, quæ plus moventur, majora sunt (ut dextra manus sinistra, ut plurimùm

major est) & vasa habent sanguifera dum moventur tumidiora, & magis conspicua; ut omnino credendum sit sanguinem tunc temporis per hæc vasa tum majori copia, tum velociùs tralici. Verùm etiam tum in fibris nerveis, aut tendineis, tum in membranis, quibus quique musculus involvitur, tum in aliis partibus multa aliter moveri, aut promoveri, aliter rarefieri, aliter solvi, & attenuari dicendum est; ac fiat in quiete earundem partium ab omni alio motu, excepto irrequieto cordis: quo cunctæ semper palpitant. Quin in ossibus, in articulis, connexionibusque aliis ossium ne dum multa liquari, & attenuari concipiendum est; sed capita ossium, cartilagines, ligamenta, tunicas, fibrillas partium earum, quæ maximè, & immoderatiùs moventur aliqua ratione atteri credendum etiam est. Ferrum ferro proximum; fila ęnea, sivè etiam chalybea, quæ se se tangant, non nè si moveantur, invicem conteruntur, & attenuantur? Quo pacto igitur fieri potest, ut ossa, cartilagines ligamenta, nervuli, membranulæ, fibrillæque

læque ære, & chalybe teneriores, & molliores in immoderatis, longiorique tempore perdurantibus motibus non offendantur invicem, & non invicem conterantur! Sed in attritis æneis, vel etiam chalybeis filis, quoniam æs, & ferrum nutriri nequeunt, non restituuntur partes deperditæ. In animalium verò corporum mediocribus motibus deperditæ partes rectâ nutritione restituuntur. Sed in motibus immoderatis haud quidem tam promptè, tamque facilè rectà restitutio illa fit: ac talis esse potest immoderatus alicujus partis motus; ut corrumpatur organizatio illius, & non postea unquam, quoquo pacto restitui possint deperditæ partes. Præter quam, quod non raro aliud dissipatur, aliud elicitur, admittitur, aut derivatur: quo organa vitiosa fiant; & omnis postea universi corporis turbetur œconomia.

Quibus omnibus ex immodicis, improboque labore passio quædam fit illi similis, quam in contusionibus accidere dignoscimus; percipiuntque demum immodicè laborantes non minus

membra veluti contusa, ac cum aliis causis exteriores partes re vera contusæ sunt. Ac sicuti in contusionibus conspicimus aliquid illapsum detineri in membris, quæ etiam livida non rarò propterea observantur; sic in membris immodicè exercitis aliquid postea illapsum, vel quia id minus aptum est, vel quia motu attritis partibus vitiosi sunt ductus, vel ob aliam similem causam minùs aptè satisfacere necessitatibus; minùs aptè moveri, aut promoveri posse; vel etiam quandoque omnino quiescere, & obstructiones facere concipiendum est. Quo illud fit, quod frequenter observatur, iis, qui immodicè se se exercuerunt nequaquam convenire omnimodam membrorum quietem: sed juvet partes immodicè exercitas fovere, tepida lavare, perungere, perfricare, aut aliter leniter movere; ad hoc ut his, similibusque auxiliis nihil, vel pauciora consistant in membro exercito; multa promoveantur; multa faciliùs restituantur in pristinum statum; & morbis plerisque, ac febribus præripiatur occasio.

Enim

Enim verò in his, similibusque facilè postea accidit minùs liberè motis iis, quæ illabuntur in partes attritas; plerunque in immodicis laboribus, ut dictum est, mala multa communicari nervis; & nonnihil afferri, aut vitii aliquid communicari cordi, organisque, quæ in corde sunt: quo hujus motus irritetur, & perturbetur; & febris proinde fiat.

Sed si quis est, cui hæc nostra utcunque gratiosè oblata non placeat sententia, non illi succensebimus, si in Galeni cōquiescet verbis: febris inquit, (a) *Quæ lassitudines sequitur, principium quidem, & ipsa habet multam musculorum, nervorum, copularum, & articulorum motionem; quæ sanè, & prima calefiunt: hinc verò continuatim calor ascendit ad cor; atque indè homo febricitat.* Quisquis tamen est, cui hæc placeant Galeni, calorem exponens febris præter naturam ea damnare debet, quæ de calore secundùm natu-

(a) De differ. febr. lib. 1. cap. 3.

naturam Galenus retulit.

Illud quoque longa experientia compertum est, (*a*) inquit Galenus, *quod qui consueta exercitia omiserint; & aliis morborum generibus, & febribus maximè corripiuntur*. Etenim in laboribus moderatis, congruisque, & exigentiç proportionatis multa cum eliquentur, folvantur, attenuentur, rarefiant, refolvantur, vel utcunque alio verbo res meliùs exprimi poffit, moveantur, promoveanturque in corpore animalium; fitque his, qui confuetudinem habent, labor quicunque mediocris, moderatus, & confervator fanitatis; non immodicus, & morbos afferens: omiffo confueto exercitio, five motu illa eadem non eliquata, non foluta, non rarefacta, non refoluta, non mota, vel non promota (non enim me pudet multis uti verbis fortè fuperfluis, modò res ipfa meliùs fignificetur), impedimento erunt aliis partibus; quç propterea haud rectè poterũt functiones

(*a*) De differ. febr. lib. 1. cap. 2.

nes perficere ; vel irritari etiam, & ad motus incongruos concitari poterunt: ac illa eadem non mota, ut dictum est, multa vitia concipere poterunt ; corrumpi poterunt; & ex uno aliud, atque aliud mali nasci poterit : quibus multi morbi, febresque variæ ortum ducere poterunt.

At quoniam laboris omissio potest facere febres ; poterit quandoque labor febrium causas ne dum avertere, aut dissipare ; verùm etiam quandoque multarum febrium remedium esse. Ex quibus ratio patet eorum, quę experientia edocti Hippocrates, Galenus, aliique monent in plerisque febribus exercitiis, exercitioque similibus, & æquipollentibus incumbendum. Celsus in quartana sic scribit: *Deinde post febrem oportebit ungi, & vehementer perfricari, cibum, & validum, & fortiter assumere ; vino uti quantum libebit : postero die cum satis quieverit ambulare, exerceri, ungi, perfricari fortiter, cibum accipere sine vino. Tertio die abstinere. Quo die verò febrem expectabit ante surgere, & exerceri : da-*

 reque

rique, operam non oportet, ut in ipsam exercitationem tempus febris incurrat. Sic enim sæpe illa discutitur. si imbecillitas occupavit, pro exercitatione gestatio est. Si ne hanc quidem sustinet, adhibenda tamen frictio est: labor scilicet, & nonnulla labori æquivalentia prodesse consuevere in hac febre.

Item enim labor immodicus possit facere febres; omissus, vel prætermissus, vel remissus, vel intermissus per aliquod tempus labor, non minùs ac a malis eduliis, & quandoque ab omni cibo, omnique potu abstinentia, prodesse poterit in morbis plerisque, gravioribus ne dum in febribus. Ex quibus ratio patet eorum, quæ experientia edocti Hippocrates, Celsus, Galenus aliique monent in febribus plerisque quiescendum esse ab omni opere.

Ani-

ANIMI AFFECTIONES

cordis motum potenter, & velociter alterant.

DUobus generibus pathemata, quæ latinis animi affectiones dicuntur, comprehendi possunt voluptate, & dolore; & ab omnibus, quos sciam, his corpora turbari, & diversimodè moveri conceditur. At causarum, quæ cordis motum alterare valent, animi affectiones sunt omnium potentissimæ: quæ quovis veneno efficaciùs quãdoque hominem enecant: cumque aliæ causę tempore indigeant sanè notabili affectiones animi velociùs, quàm oculus nictitet, cordis motum perturbare possunt.

In omnibus autem animi affectionibus corporea quędam organa moveri vel ex hoc ipso, quod cordis motum alterent; & hominem tum vindicare à mor-

à morbis, tum infirmare, & enecare valeant, manifeſtum eſſe poteſt. Sed præterea ex pedum exempli gratia vel impotentia, vel velocitate, vel inconſtantia in greſſu; ex ſuſpiriis, oſcitationibuſque; ex riſu; ex vocis alteratione, & læſione; aliis propter varias animi affectiones vociferantibus potiùs, quàm clamantibus; aliis neque clamitare, neque loqui, neque literulas proferre valentibus; ex mutatione coloris remanentibus etiam nonnunquam diutiſſimè maculis, ùt remanet etiam longiſſimo tempore ex animi affectu, qui timor dicitur, oris diſtorſio: qui colores frequentiſſimè, & momento temporis mutantur in genis; quæ aliis pallent, aliis rubent, aliis lividæ etiam apparent, pro ut varii ſunt affectus; ex iis, quę obſervantur in oculis, ut plurimùm nimis argutis, & loquacibus in ſignificandis animi affectionibus; ex doloribus, & præcipuè, & frequentiſſimè capitis; & ex aliis innumeris ſatis clarè apparet pleraque organa corporis diverſimodè moveri in animi affectionibus. Ac eorum, quæ homini acci-

accidunt, quædam corporis tantùm sunt; quædam ex parte corporis ex parte sunt animæ: & hæc propter animæ præstantiam pathemata, sive animi affectiones appellantur; quædam omnino animæ sunt; ut exempli gratia velle, & nolle. Quod multi antiquorum, & recentiorum affirmant; & in libris de anima Aristoteles etiam hoc ipsum docuit.

IRA, ET TRISTITIA
sunt nonnunquam causæ febris.

CUm pluries pluribus in voluminibus meminerit Galenus animi pathematum, in libris de differentiis febrium iræ potissimùm, & tristitiæ meminit: utraque in genere doloris, sive displicentiæ; quas voluit esse nonnunquam febrium causas. Ego primùm de Ira; postmodùm de tristitia aliquid dicam.

Ira ultionis desiderii adjunctum habet. Galenus inquit desiderium hoc non constituere essentiam iræ, sed esse illi quid accessorium, (*a*) *Iratis, & perturbatis*, sunt ejus verba, *& pudore affectis naturalis etiam calor augetur:*

(*a*) De Sanit. tuenda lib. 2. cap. 9.

tur : quanquam ira haud quaquam auctus , sed veluti fervor est caloris in corde . Itaque etiam essentiam ejus vel probatissimi philosophorum talem esse affirmant : quippe accessorium iræ est, non ejus assentia ultionis appetentia ; & in lib. de differ. febrium. *Ira autem*, inquit, *est veluti fervor quidam* , (*a*) *ac vehemens motus potentiæ irascibilis in ipso cordis corpore sita : simul autem cum hoc fervore calescit aliquando quidem spiritus substantia, aliquando verò sanguinis . Quod si ità contigerit , ut ea corpora, quæ in se caliditatem admiserunt , longa eam tempore retinere natura aptasint , licèt motus cordis sedetur, in hisce tamen remanet calor præter naturam ; atque indè hominem febricitare est necessarium . Hujusmodi ergo febris habet originē à motu, atque fervore nativæ caliditatis .* Sed semper ac caloris nativi, sive insiti, & nativæ caliditatis mentio fit apud Galenum, semper maximè suspecta esse debet ejusdem doctrina. Vt-

(*a*) De differ. feb. lib. 1. cap. 3.

Vtcunque autem iræ adjunctum fit ultionis desiderium;ex ultione semper sperat homo oblectamentum, & levamen ejus displicentiæ in qua ira, saltem ex parte consistit. Ac proinde in ira mens omnia agitat, quibus ultio sequatur: & omnia in corpore ea ratione commoventur, & agitantur sanguis, aliique liquores, pedes, brachia, facies, oculique in facie, qui tumidiores, & rubicundiores apparent, dentes, quibus, infrendent irati, partesque aliæ;qua promptiora sint,& aptiora ad vindictam, sive ultionem capessendam. Quæ faciliùs, & graviùs iis accidunt, qui ratione, & prudentia minus pollent, quive superbi sunt, & malas habent consuetudines. Vlysses, Polydamas, & Nestor consilio, & sapientia maximè præditi, ut ex Homero refert Galenus, iracundiæ dominabantur. Hector, & Achilles iracundię succumbebant. Pueri, qui ratione minùs pollent facillimè irascuntur. Ac noster Poeta Neapolitanus describens fœminam iratam, inquit:

Mostrãdo ben quanto à furor raccolto,

Sparsa

Sparsa il crin, bieca gli occhi, accesa il
Et paulò post: *(volto.*
—— : ahi seguirò pur l'empio;
Ne l' inferno per lui riposta parte;
Ne'l Cielo sia per lui sicuro tempio:
Già il giungo, e'l prendo, e'l cor gli svello, e sparte
Le membra appendo a' i dispietati esempio.

Et apud Virgilium: Sic irata fœmina loquitur:

—— Prob juppiter ibit
Hic, ait, & nostris illuserit advena regnis!
Non arma expedient? totaque ex urbe sequentur?
Diripientque rates alii navalibus? ite
Ferte citi flammas, data vela, impellite remos.

In ira multa maximopere rarefiunt, ut apparet ex toto corpore aliquantulum tumidiore, oculis maximè facieque: & ut ex eo conjicitur, quod ira percitis facilè venæ in aliqua parte corporis, & manifestò nonnunquam in narium summitate, vel in pectore disrumpantur. Quod si nullus sanguis ex-

extra prodeat, non proinde dicendum est nullam venam five sãguiferam, sive aliam ; nullam particulam intus in abditis sive cerebri, sive pulmonum, sive jecoris , aut alterius visceris nonnunquam disrumpi, vel leviori, aut graviori vitio corrumpi iis , qui graviter irascuntur . Fortè vehementiori in ira, quædam , quæ simul mixta quoniam nimis rarefiunt , ebulliunt , & fervent efficaciùs , & copiosiùs commiscentur; ut omnium maxima , & repentina sequatur rarefactio:ex qua vel venarum, aliarumque partium disruptio , vel in corporis habitu magnum aliquod fiat vitium: quo aliquando nutritio etiam læditur ; & irritato per ea, quæ consequuntur corde, ea febris fiat ab initio (hoc est in corpore , quod nulli priùs manifesti vexarunt morbi) quam Hecticam ab initio appellavit Galenus. (a) Qui tamen, & rectè quidem, præcedentem corporis dispositionem requirit ad hanc hecticam febrem faciendam.

(a) De differ. feb. lib. 1. cap. 9.

dam. Nam ira, ut etiam quævis alia causa, non eadem in quocunque corpore producit mala; Sed aliis alia, pro ut non est eadem corporum omnium dispositio.

Cum igitur prçter alia vitia, etiam continuarum partium solutiones iratis fieri possint, nil mirum esse debet si omnes febrili species,& phthises, aliique morbi eodem animi affectu quandoque fiant.

Hec autem intelligenda sunt, cum nulli alteri affectui ira commixta est: nam si tristitiæ, & metui exempli gratia conjungatur, multò diversæ fiunt in corpore mutationes: & pallidi, & frigidi, & trementes possunt esse sic affecti; qui aliis atque aliis morbis in graviore affectu ægrotabunt.

Galenus in ira pulsus ait esse (*a*) *altos, magnos, vehementes, celeres, crebros*. Verùm magnitudo pulsus non est tantùm ex ira: sed si ex ira fiat (*b*) *pru-*

(*a*) De causis puls. lib. 4. cap. 2.
(*b*) De præsagit. ex pulsu lib. 1. cap. 1.

prudentem non latet si oculos respiciat, universumque vultum : modò non sit ira alteri affectui conjuncta , quo tum pulsus,tum aspectus alius sit. (*a*) *Quod si quis reprimere iram , & tegere velit*, propter aliquem alium adjūctum animi affectum ; *pulsus fit inæqualis : magisque inæqualis bis est , qui anguntur,& verentur*.

Ira ex animi affectibus *excrementa , quæ priùs qūieverant calefaciendo, attenuando , ac in spiritum vertendo excitat* , (*b*) ait Galenus atque ideò tum obesse , tum prodesse potest . (*c*) *Irascantur interdum illi* , qui sibi ipsis præcavere volunt a renum affectibus inquit idem Galenus : qui his etiam *desidiam esse in primis noxiam* ait. Ego iram nunquam laudaverim; licèt sciam nonnunquam ad victoriam iracundia trahi hominem : ac cum vi magna quadam animi præclara aggredimur non

(*a*) Gal. eodem lib. 1. de presag. ex puls. eodemque cap.
(*b*) Gal. de symp. causis lib. 2. cap. 5.
(*c*) De renū affectus dignotione, & med. cap. 5.

non finè nostræ vitæ discrimine faci-
ora; tunc fortitudinem potiùs illam,
quàm iracundiam appellari velim.

Tristitia verò sæpenumero adjun-
tam habet remedii, levaminisque de-
perationem. Iique, qui sic affecti sunt
appellari etiam consuevere melancho-
ici, & hypochondriaci: cujus tamen
ominis fuit antiquitùs; atque etiam
st hoc nostro seculo varia acceptio.
Hi sunt frequenter absque ulla recta
causa meticulosi, mœrentes, omnia
desperantes; solent esse tardi, pigri,
rigidi, omnia iniquè peragentes: fre-
quenter ad extremas vi ægritudinis
animi trahuntur desperationes.

Quæ autem febris inquit Gal. (a) *ex tristitia fit ex solo motu, non autem ex fervore generatur*: quasi fervor non motus etiam ipse sit! Sed sinè dubio ejusdem rei hic motus aperit, cum alius claudat; hic dilatat orificia, cum alius eorundem vasorum orificia constringat, faciatque angustiora, vel etiam clau-

(a) De differ. feb. lib. 1. cap. 3.

claudat. Sic ejusdem cataractæ motu vario, fluunt, quæ fluere cessaverant; parciùs vel copiosiùs fluunt; vel etiam cessant fluere, quę priùs fluebant aquę. Atque ideo cum in iracundia, tristitia aliisque animi affectibus motus plerique in corpore fiant; præter alias differentias nonnulli motus hujusmodi esse possunt, quales superiùs ruditer descripsimus in ira, dicentes multa sępènumero rarefieri; vel alii erunt, ut condensationes, constipationes, aliique contrarii sequantur effectus.

Sunt quibus frequenter sic placeant dolosæ locutiones, ut eos semper damnent, quorum sermonibus imaginabile aliquid significatur. Hi si motus, canales, cataractas, aliasque similes voces legent; quoniam vident nos non posse res ipsas ante oculos ponere, iniqua mente omnia interpretabuntur; & saltem pessimè nos ubique traducentes contra omnem pietatem, quam affectant, sibi ipsis nomen, famamque aucupabuntur. Sed valeant ipsi quantum volunt; sinant tamen nos veritati magis adhærere; & de iis, quę

ima-

imaginabilia fecit Deus imaginabile, saltem aliquid referre. Non quod ignorem multa aliter, ac ego concipiam, quandoque fieri posse: sed quia cum sæpissimè minuta nimis sint instrumenta, quibus res peragitur; viarum omnium hæc una superest homini ad similitudinem visibilium, & sub sensus cadentium ea concipere in corporibus, quæ propter exiguitatem, tenuitatemque instrumētorum perspici nequeunt.

Pulsus in tristitia inquit Galenus (a) *parvus, languidus, tardus, & rarus est*. Quibus tarditas in operibus, mætus, & frigidi sensus fit. His constipationes, constrictiones, condensationes, angustiq; viarum, & præcipuè vasorum cordis denotantur. Sanguis propter hæc, aliique liquores, & postmodum ea, quæ cibo, & potu sumuntur, minus quàm convenit, attenuantur; & multipliciter imperfecta sunt. Obstructiones ab his iisdem fiunt, & sexcenta planè, quæ ab obstructio-

(a) De causis pulf. lib. 4. cap. 4.

nibus ortum ducunt. Quo facilè rectum sensum accipere possunt verba Galeni dicentis (*a*) tristitia humores intrò ferri: non quod re vera intrò ferantur; sed quod haud rectè transmittantur, distribuanturque; & haud rectè attenuentur: ut exinde alicubi consistant, & intrò abundare videantur.

Ac quidem in tristibus, melancholicis, & hypochondriacis malas ciborum præparationes, & obstructiones potissimùm audio medicos omnes accusare solitos.

Quibus omnibus non est nimis difficile concipere, ut febres fiant.

Animadvertendum tamen est tristitiam aliis etiam plerisque affectibus animi conjunctam esse posse; & alia aliis ex ea accidere posse.

Vi-

(*a*) De sanit. tuend. lib. 4. cap. 6.

VIGILIÆ IMMODICÆ

possunt facere febres.

Vigilantes si non plura, saltem pauciora ex iis organis exercent; quorum in vigilia esse potest usus. Vigilantes necessariò dicendi sunt in exercitio esse; atque in labore. Vigilantibus immodicè non minùs ac immodicè laborantibus morbi, & febres fieri consuevere: (a) quod rectè etiam notatum à Galeno est. Quæ mihi adeò omnino vera videntur, ut existimem me jure meritò posse hùc transferre ea omnia, quæ de immodicè laborantibus dicta sunt; & quę ibi brevitati consulentes omissa sunt, non dubitem hic loci addi posse.

Vigilantes vident, exempli gratia; at oculi, & alia interiora visionis in-

(a) Gal. de diff. feb. lib. 1. cap. 2.

instrumenta videndo exercentur, & defatigantur: ac addere possumus partim ab externo lumine, partim per ea, quę intus in visione homini fiunt exerceri, & defatigari oculos. Non negamus tamen per ea tantùm, quæ intus moventur nonnunquam inanes quasdam visiones fieri; ut sunt rerum non existentium visiones: his enim, quibus hæ fiunt ab intrinseco instrumēta visionis sinè ullo externo lumine ea ratione moventur; ac moverentur si lumine prædita objecta extra oculos posita essent. Quamobrem cum oculi corpora sint; musculos habeant; proprios humores, aliosque; membranulas, & nervos habeant insignes, ad similitudinem eorum, quæ dicta sunt cum de laboribus evidentioribus, in visionibus quòque quibuscunque (nam non fiunt sinè motu) necessum est multa dissipari, multa moveri, promoverique; motusque communicari ad profundiora principia nervorum, ne dum usque ad thalamos opticorum. Ac videndo in longioribus vigiliis fibrillas, membranasque, aliasque partes non minus

minus atteri, & attenuari; longiorique usu aliud illabi, aliud evacuari, aliud derivari, quàm conveniat credendum est. Quin etiam in canalibus, aliisque partibus multa diversimodè vitiari, aut corrumpi affirmandum est: ut communicato demùm vitio aliis nervis, iisque omnibus, quæ ad cor utcunque pertinent, & ad cor utcunque feruntur, hujus etiam motus irritetur, & febris fiat.

Quod si in immodicis vigiliis non quidem oculi immodicè videant; sed aures, exempli gratia, immodicè audiendo exerceantur; similia prorsus dicenda erunt.

His similia dicenda erunt in longioribus, & immodicis speculationibus, contemplationibusque, quæ vigilantibus contingere solent: in quibus multa organa necessariò immodicè exercebuntur; & multa continget dissipari, aliis minus congruis, & minus aptis succedentibus.

Neque eos moror, qui in cogitationibus animales esse spiritus substantias, quæ dissipantur, affirmant:

nam spiritus dicti medicis corpora etiam sunt: quibus in majori, atque majori copia dissipatis minus apta, & minus congrua succedere debent. Et tenuissimæ solidę fibrillæ, aliæque partes in cerebro corpora sunt: quibus simile quid in immodicis laboribus accidere debet; ac musculis sive manus, sive pedibus accidit, dum nimis exercentur. Quin multò gravius homini profectò est instrumenta tenuissima in cerebro posita nimis exercere; quàm grave, sanitatique incommodum sit magnis manibus, magnisque pedibus nimis laborare. Atque ideò multò faciliùs speculationibus, cogitationibusque immodicis caput dolere; cor irritari; febres fieri; totaque universi corporis œconomia turbari potest.

Quod si vigilando linguam, aliaque organa, quibus loquimur, immodicè homo exerceat, res, de qua agimus, erit magis manifesta. Enimverò primùm nonnulla, quæ fortè per noctis quietem conquieverant in lingua; & vasa, porosque, cavitatesque fibrillarum repleverant; & fortassis linguæ, vasis-

vasisque, fibrillisque ejusdem erant superflua, moventur, evacuantur, & in os, faucesque erumpunt. Quo si motus in mediocritatis terminis consisteret, multa meliùs essent homini: nam in his terminis nonnihil uberiùs descendit in ventriculum, qui validior proinde fit ad novi cibi elaborationem; & alia non pauca beneficia ex moderato illo linguæ motu sequuntur: Sed postmodum in hujuscemodi exercitii longiori duratione alia solvuntur, evacuantur, & exprimuntur, aut aliter moventur; quæ utiliter non fuissent sic mota. Necnon longiori organorum, quibus loquimur exercitio, multæ partes invicem conteruntur; quæ utiliter non fuissent attritæ: mutaturque earundem constitutio; quæ utiliter non fuisset mutata. Atque his quidem facillimum quòque est ea omnia contingere, quæ in immodicis quibuscunque laboribus accidere posse diximus. His insuper, qui immodicè loquuntur multa moventur, volvuntur, & revolvuntur in cerebri organis; dum ea, quærunt de quibus sunt locuturi;

& frequenter gravis aliquis affectus animi sermonibus ipsorum conjunctus est : ex quibus omne mali genus fieri potest. Quamobrem rectè quidem, neque M. Tullio Ciceroni, neque aliis mirum fuit L. Crasso Oratori egregio extremo scenicorum ludorum die dum acriùs, magnaque cum animi concitatione inveheretur in Philippum, novissimam diem approperasse: *nam tum latus ei dicenti condoluisse, sudoremque multum consecutum esse audiebamus*, inquit Cicero: *ex quo cum coborruisset, cum febri domum rediit: dieque septimo est lateris dolore consumptus*.

At si neque immodicè loquantur, qui immodicè vigilant; impossibile tamen erit eosdem non aliqua eorum facere, propter quæ vigilare dicimur: utcunque inquam immodicè vigilent, immodicè laborare dicendi sunt: ut propterea omnino constet immodicis vigiliis hominem febre posse corripi.

Consuetudo tamen in his non minùs ac in pedum motibus multum valet: & sæpè non minùs ac videmus quosdam immodicè ambulantes nihil
pati;

pati ; nihil etiam patiuntur nonnulli, qui immodicè vigilandi consuetudinem habent. Verùm, ut rectiùs loquar, assuetis plerique motus non sunt immodici : & respectivè hæc omnia, ac secundùm habitudinem quandam accipi debent.

In accessionum initiis(a) *vigilias ægrotis præcipimus* inquit Galenus : *illam, quæ à vigiliis fit spiritus, sanguinis, & caloris, qui in eis est, ad exteriora lationem opponentes, tanquam maximum auxilium adversus illam, quæ fit in accessionum principiis, sanguinis, spiritus, & caloris naturalis ad interiora lationem*. Sed si pro calore rectè id intelligatur, quod omnes vulgò intelligunt, neque in cujusvis febris accessionum initiis extrema frigida observantur ; quo caloris ad interiora lationis conjectura fieri queat ; neque quibusvis, utcunque vigilantibus exteriora calida observantur ; quo caloris ad exteriora lationis cōjectura

 fieri

(a) In 2. lib. Aphorism. Hipp. aph. 1.

fieri queat: quinimo vigilantibus ex eo, quia literarum ſtudiis, & ſpeculationibus, ſunt graviter occupati, pedes, manuſque frigidiores potiùs, quàm calidiores ſunt. Verùm aliud vigilaridi genus in acceſſionum initiis commendare Galenus exiſtimandus eſt: artus contendere, aut aliter leniter movere; perfricari; perungi aptè; confortans aliquid olfacere; vel aliquid aliud his ſimile facere. Ac idem Galenus Hippocratem explicans, qui vigiliam appellavit edacem; *vigilia* inquit *digerit*; *diſſolvit*; *diſſipat*: quibus verbis multa eorum confirmantur, quæ ſuperiùs dicta ſunt.

Solis

SOLIS ARDOR,

& frigora febres possunt facere.

Pluries inter febrium caufas enumerat Galenus folis ardorem; maximè fub canem, & ante canem: quo tempore difficiles effe purgationes docuit Hippocrates: qui per verba illa tempora fignificavit in quibus dies effe folent magis fervidi; Julii fcilicet, & Augufti menfibus faltem maxima ex parte.

Sole autem, quo localiter movetur terræ circumfufus aer, non moveri corpora animalium ridiculum eft. At dixerit aliquis planta non quidem localiter folis, vel frigoris vi; fed aliis movetur motibus, qui dicuntur alterationis: atque fic etiam dicendum eft de corporibus animalium! An rami, frondes, flores, fructus neque borea localiter moventur; quoniam hebetes

oculi nullam in trunco vident partium localem mutationem? Sed etiam in trunco lapsu temporis multa aptè apparent localiter mota: ut in ramis quoque, frondibus, floribus, fructibus, aliisque plantæ partibus! Quid dicemus? motus istos locales non fieri pedetentim; & momentis singulis non dignosci; quoniam momentis singulis re vera nihil localiter moveatur: sed lapsu temporis dignosci; quoniam re vera tunc fiant, cum eorum mortalium, qui meliùs vident, cœcis oculis res manifesta est! Ridicula planè, & hæc quoque! In libro qui dicitur: *Saggi di Naturali sperienze fatte nell' Accademia del Cimento*, est titulus hujusmodi *Esperienze intorno a un' effetto del caldo, e del freddo nuovamente osservato circa il variare l'interno capacità de' vasi di metallo, e di vetro*, multa leguntur, quæ faciant ad rem præsentem; probentque iis, quæ ex Galeno ad nos tantummodo calida, vel frigida dicuntur, quoniam calefaciunt, vel refrigerant nos, loco moveri partes corporum, & mutare sedem adeò, ut inter

pleras-

plerasque distantiarum mutatio clarè observari queat: ac scio ea, quæ ibi referuntur esse vera. Quod si quis velit calores, frigoraque alios habere motus, alterationis dictos: quibus conjungatur quidem semper motus localis; sed non esse eos unum, idemque cum motu locali. Hanc dabo illi facultatem utendi vocibus: hac tamen conditione, ut ille det nobis, licitum saltem esse contemplari nos, & examinare ea, quæ motu locali corporum, & partium eorumdem fieri, & observari possunt.

Pusillus noster ignis in terra nunquam is est, qui non multis passibus remotum ab ipso aerem non habeat conservandæ sanitati aptum. At solis vi nonnunquam aer ad multa quidem, atque multa passuum milliaria homini, aliisque animantibus noxius est, aerẽque hujusmodi audivi homines dicere solitos suffocatum: non quia suffocatus is sit; sicuti neque rident prata, quę ridere dicuntur; neque in se calida sunt Galeno, quæ calefaciunt nos: sed quia veluti suffocet animalia, & respiranti-

rantibus minùs aptus fit : ac memini me legisse a Galeno ejusmodi aerem suffocatum dictum fuisse.

Multiplex sinè dubio est nobis aeris usus : qui satis explicari nequit verbis his calefacere nos, & refrigerare nos ; ut neque panis usus his iisdem vocibus satis explicari potest. Ac quidem multa habemus ab aere ; & magna parte aere nutrimur : qui summè necessarius est ad omnes vitæ natorum functiones. Neque quicunque æquè satisfacit. Neque idem est rectè, vel per reflexum illustratus radiis solis : quod saltem exparte manifestum est vel plantas observantibus ; quæ ramos extendunt ad plagam solis radiis illustratam. Magna sit oportet aeris ab aere differentia : quoniam multa fiunt in uno aere, quæ non fiunt in alio; vel non sic in uno, ut in alio fiunt aere. Quod etiam in vini maturatione, & perpurgatione observavit Galenus : qui tamen fortè ignoravit navigatione multa vinum sæpè numerò perficienam meliores pro exponendo eventu invenisset rationes. Neque res adeò facilis est,

est, ut per brevissima verba calefacere, & refrigerare satis explicari possit: nam quæcunque sunt corpora infinitis modis moveri possunt independenter ab hoc, quod calefacere, & refrigerare dicitur. Sed plerique sunt quos metaphoricè dicam usurpare has voces; & per ipsas intelligere vim rerum omnium universam. Verùm hoc non est rerum corporearum omnium naturam explicare: Quæ nunquam rectè explicatur; nisi cum ad mechanicas, quibus res fiunt ritè, & rectè perventum fuit. Quibus paucissimis verbis motus etiã inclusus est: nam sinè motu machina quævis veluti mortua, omnino nihil præstat.

Causas sanè febrium (a) scripserat Erasistratus *primùm, atque etiam nunc sciscitari solent, & ab ipsis ægrotis audire volunt, an is morbus ex frigore, vel labore, vel plenitudine, vel alia simili causa originem habuerit: qui nec verè, neque ut convenit causas mor-*

borum

(a) Relatus à Gal. lib. de c. procatar. cap. 2.

borum inquirunt. Etenim si frigus febris causa esset, qui magis refrigerantur, magis febre tenerentur. Sed hoc non ita est: multi siquidem, qui ad extremum usque periculū præ gelu devenerunt; mox ab eo servati absque ulla febre permanserunt. Non secùs etiam in labore, & plenitudine fieri videmus: in fortioribus enim quidam laboribus versati, majorique repletione graves, nunquam febrem passi sunt.

At in contemptum Erasistrati vel cachinnos etiam movere, & extorquere ab iis, qui legunt, conatur Galenus: ex quo animi gratia, & ut dicendi vis hominis manifesta sit, afferam verba, (*a*) quę sunt in lib. de causis procatarcticis cap.tertio. *Unde accersamus Oratorem aliquem Erasistratium, qui velit percussorem ab homicidii crimine eripere, & hoc modo dicat: utamur verò definitis nominibus, ut res clarior fiat. Non est Orestes causa mortis Clytemnestræ: movit enim ille manus quidem*

(*a*) Gal. de c. procatar. cap. 3.

quidem , nam id nos fatemur , quod manu sua ille hoc fecit : manus verò Orestis, non ipse Orestes ensem moverunt: Vnde jam ex hoc Orestem insontem esse ostendimus. Sed ex hoc etiam magis , nam ab ense præterea incisæ sunt venæ in collo, non ab Orestis manibus . Fuit postea in causa effusionis multi sanguinis sectio venarum non Orestes. Quod verò mors Clytemnestræ a venarum sectione , & sanguine multo effuso prodierit , neque ab iis , qui accusant , negari arbitror . Quare non est putandus Orestes fuisse causa mortis Clytemnestræ ; cum nequeant accusatores nostri monstrare , quod idem sit Orestes , & multi sanguinis effusio. Ac multa alia quidem perquam ornatè ad istorum similitudinem , & ludibrium Erasistrati Galenus habet aliis in locis tum notato superiùs capite.

Sed jam unusquisque videt, quàm facile ipsi eloquentissimo Galeno fuerit Erasistratum vel defendere, vel excusare . Neque ego alium velim Erasistrato Patronum , quàm ipsum Galenum, qui sæpe sæpius hæc ipsa probat, osten-

oftenditque ; quæ in Erafiftrato improbat, deridetque : ut videre eft *in lib. 1. de diff. febr. cap. 2.* ubi poftquam æftus, & frigora, labores, & plenitudines, aliaque multa dixerit effe febrium caufas præincipientes ; hæc ftatim fubdit : *qui verò ab eifdem caufis noftris corporibus ad veniat affectus ex quo febricitemus: hoc fanè multos latet; & aplerifque etiam, qui fe medicos profitentur ignoratur.* At dixerat febrem in genere *caloris, qui eft præter naturam confiftere*: hoc eft affectus ex quo febricitamus formaliter in genere *caloris, qui eft præter naturam confiftit*. *Calor* igitur hic *præter naturam latet multos; & ignoratur etiam à plerifque, qui fe medicos profitentur*. Latet femper inquam Lazarũ Riverium Sennertum, Fernelium, Mercatum, Capivaccii, Maffariam, aliofque hujus farinæ latebit homines, qui nunquam examinaverunt quid *pro calore præter naturam* intelligendum fit. Atque ineptiffimè crediderunt *calorem præter naturam* effe quid perceptu facile. Qui perceptu difficillimus vifus eft

Galeno

Galeno cujus ſententia verbis tamen, & verboſitate qua eadem traditur, differt ab Eraſiſtrati Clariſſimi etiam viri ſententia: dicebat enim Eraſiſtratus difficile eſſe id cognoſcere quo proximè, & immediatè in febrem incidimus, quod ipſum eſt, quod pluribus in locis Galenus aſſeruit: de qua re aliquantò fuſiùs peculiari numero ex ſequentibus.

SUM-

SUMMA CAPITIS VI.

Cujus titulus

De febre Hepiala; ac de pituitæ generibus.

SVperiori capite in quo de quartana egerat, ex rerum obſervatarum hiſtoria retulerat, contra antiquorum ſententiam, rigorem non ſemel fuiſſe obſervatum ſinè febre: videlicet, ut ipſe dicere videtur, cum humor adhuc non eſſet putridus. *Sed quando hujuſmodi in tempore humor putruerit; non modo rigent; ſed etiam febricitant*: ſunt ejus verba: quibus addit hujuſmodi febres eſſe diuturnas, & ſub quotidianæ ſpecie progredientes. At præſenti capite *ex hoc igitur genere*, inquit, *eſt & febris ea, quæ propriè vocatur hepiala*. in qua ægrotantes

tantes eodem tempore utrunque sentiunt affectum.

Indè refert Archigenem existimantem nomen *Hepiala*, febri tantùm convenire in qua ægrotantes eodem tempore in toto corpore utrunque sentiunt affectum rigoris scilicet, & caloris.

De atticis autem refert, ipsi visos eum etiam rigorem, qui præcedere solet nonnullas febres, hepialam appellare consuevisse.

Post hæc supponens, quod innuerat, hujusmodi febrem sub quotidianæ figura progredi; & proinde a pituita ortum ducere; de Praxagora refert, quod vitreum humorem accusare solitus esset; de Philippo ait, quod crudum humorem accusare consuevisset: laudatque breviter tum Praxagoram, tum Philippum, quod nullum epithetum adiicientes meliùs distinguerent,

Prodicum autem increpat, quod in expositione nominis peccaverit: Prodici tamen, quisnam fuerit error, non explicat. Sed aliquantò magis

aper-

apertè, quàm prius fecisset. *Quicunque* inquit *humor natura frigidus, atque humidus fuerit, hunc nos pituitam appellamus ; tu verò si libeat scindapson nomines : adeò est mihi parva nominum cura.*

Dehinc pituitæ, sive ùt ipse ait, scindapson varias enarrat species, quarum una vitri liquefacti similitudinem gerit; & frigida adeò est ut cum in loco calido obstruitur dolores maximos excitet: qui in intestino laxiori non semel excitari, vi acrioris clysteris evacuata hac vitrea pituita statim sedati sunt. Est alia pituitæ species sapore dulcis, screatu evacuari solita: quæ adeò frigida non est. Est & tertia species expuentibus acida: quæ frigiditate inter vitream, & dulcem est. Quarta species salsa est, *aut propter putredinē, aut propter salsæ serosæ humiditatis mistionem: ex qua si quos febricitare continget supervenientε accessione non rigent ; sed tantummodo horrent.* Verùm acida, & vitrea pituita ex ipsius sententia in sentientes corporis partes delatæ, rigores sinè febre

fa-

faciunt : quod si earundem aliqua fit putrefactio hepiala febris fit. *Quod si vehementiùs putrefcant, rigor quidem antecedit; febris verò sequitur superata frigiditate à multitudine caliditatis:adeò ut dum febris invalescit,atque consistit , minimè sentiatur.*

Indè dubitans vitream pituitam esse acidæ qualitatis participem , dicit tres esse tantùm ejus species : acida; dulcis; & salsa. *Minimè verò dulci pituita putrescente febrē rigor antecedit.*

Demum quæstionem proponit, qua quæri potest an pituitæ pars quædam putrescens faciat febrem ; pars alia non putrescens faciat rigorem ; intque hæc a duplici causa: ab eo scilicet, quod putrescit, & ab eo , quod non putrescit. Sed dulci fastu afferens hæc esse logica potiùs quam medica *per febrem* inquit *tertianam flava bilis rigorem efficit , ac febrem :* quasi, nisi me mea fallit sententia , dicat ; potest una , eademque secundùm easdem partes putrescens pituita rigorem facere , & febrem : sicuti eadem bilis in tertiana rigorem , & febrem facit.

Illu-

Illustrifs. & Reverendifs. Domino

D. DIDACO VINCENTIO

A' VIDANIA

Neapoli Regiorum Studiorum Moderatori Oculatissimo.

L. A. P. s. p. dicit.

Memini me quondam scripsisse existimare me ea omnia, quæ tibi narro, aut scribo Illustrissime, & Reverẽdissime Domine iis etiam omnibus narrata, & scripta esse, qui in Cathedra primaria, quæ vacat per obitum Caroli Pignatari, concedenda habent vota, & non arrosas fabas dare solent: At nolim nunc ea, quæ dicam, mihi obesse potiùs, quàm prodesse; & iis omninò prodesse, qui sinè bonarum, malarumque rerum discrimine totum Galenum laudant, quem neque in rectis defendere sciunt; vel to-

totum Galenum damnant ; quem neque in rectis admittunt.

Scripta autem hæc sunt occasione, qua multi frequentes audivimus negatum ex una parte fuisse dari posse Hepialam febrem, in qua ægrotantes (*a*) *Simul febricitent, & rigeant, atque eodem tempore in toto corpore utrunque sentiant affectum* : ex altera parte multi frequentes nullum audivimus rationabile argumentum, quo Galeni staret sententia. Quamobrem ego animi gratia hanc mihi proposui quæstionem. Vtrum dari possit febris, in qua eodem tempore, & ex eadem causa frigus, & calor persentiantur ab ægroto?

Respondeo affirmativè; ac insuper assero febres hujusmodi non semel datas fuisse, & non rarò dari. Cujus rei exemplum aliquod nobis exhibere possunt febres illę, quæ cum horrore, vel cum rigore incipiunt. Enim verò nequaquam sic incipiunt

N cum

(*a*) Gal. de diff. feb. lib. 2. cap. 6.

cum rigore, ut statim, momentoque temporis omninò desinente rigore, calor incipiat molestus esse; verùm pernotabile sanè tempus, & quandoque etiam per longum tempus ægrotantes utrumque patiantur affectum rigoris, & molesti caloris. Et Franciscus Sylvius de le Boe neotericus non ignobilis febres dari inquit, in quibus (*a*) *Tum frigus, tum calor per intervalla recurrunt*, ut revera dantur. Possunt autem intervalla temporum esse adeò brevia, ut non ineptè toto suæ durationis tempore tum frigore, tum calore febres hujusmodi diceretur ægroto molestę: quæ proindè Hepialæ secundùm Galenum dici merentur. Merito autem jure mihi videor in quæstione addidisse verbum *ab ægroto*: nam quicquid sentiant Medicus, & adstantes in ægroti hominis corpore, ipse potest in semetipso ęgrotus manum exempli gratia percipere cali-

(*a*) Qui tamen nihil præstantius fecit, nisi quod novavit, & mutavit præjudicia.

calidam; quæ frigida observetur ab adstantibus: potest de doloris conqueri perceptione in digito manus, quam Chirurgus jam resecaverit, & sepulta jam sit; & potest clangores referre se audire buccinarum, aut campanarum, quæ nullæ sint, sonum.

Generaliter autem de frigoris, & caloris perceptionibus dico, quod uno, eodemque tempore ab uno, eodemque homine, cujus corpus non est veluti punctum unum, haberi possint. Sed priùs paucę quædam observationes recensendæ sunt; quibus manifestum fit, esse quædam, quę vario modo applicata, tum calorem, tum frigus parere possint. Hujusmodi est nitrum. Hujusmodi est vini spiritus: qui, ut facilè quivis experiri potest, affusus manui, præcipuè si moveatur manus, facit frigidi sensum; & sumptus ore facit sensum calidi. Hujusmodi est acetum, quod diversimodè applicatum, diversos, & planè contrarios parit effectus. Indè est, quod Galenus apertissimè pronunciaverit acetum neutrum esse: quoniam quan-

doque ab effectu calidissimum, quandoque ab effectu frigidissimum videri possit. Quod quidem pronunciatũ verũ est; modo ea ponamus neutra dicẽda esse, quæ ratione aliqua usurpata, calidi; certa verò ratione alia usurpata, frigidi sensum facere possint: Galeni tamen hoc loco rationes omitto, contentus pro nunc, quod dicat plaraque esse, quæ tum calidi, tum frigidi sensum facere possint. Sed alias adnectam observationes, quibus pateat diversas, & planè oppositas sensationes ab una, eadẽque re, & uno eodemque tempore haberi posse; & veluti contrarios effectus ab una, eademque re nonnunquam produci. Sic eadem titillatio plerunque tum delectabilis, tum molesta, sive dolorifica est. Et in re venerea non pauci tum dolorem, tum oblectamentum eodem tempore percipiunt. Quæ quidèm multiplici ratione exponi possunt, sed referam, saltem unam: quæ quantum memini, iis, quæ Plato docuit, consentanea est. Unum, idemque diverso tamen modo applicatum varios debet produce-

re

re effectus; quoniam diverso modo applicatur. Sic in machinis eadem motus vi quædam in circulum; quædam per ellipsim; quædam per alias curvas feruntur; quædam ad dexteram; quædam ad sinistram; quædam recta moventur; & quædam casura non cadunt, sed suspensa manent, & saltem ex quadam distantia quiescere videntur: ut globus in fontibus perpendiculariter ad horizontem, aquas versus Cælum effundentibus suspensus apparet, & veluti quiescere videtur. Verùm unum, idemque variis partibus animalium applicatum, & variis liquoribus dum per vasa, perque glandulas varias fluit permixtum diverso, varioque modo applicari dicendum est. Atque ideò varios, diversosque producere debet effectus. Sic memoratus spiritus vini applicatus manui facit frigus; sumptus ore facit calorem. Et acetum, de quo locutus fuit Galenus est, applicatum ferro secundum Galenum dici posset habere calorem corruptivum ferri; & præter naturam ferro: & calor quidem ali-

quis nascitur ex illa ferri solutione, & corruptione. Idemque acetum applicatum auro vim nullam ostendit, nullumque calorem præ se fert auri corruptivum. Idemque acetum applicatum fructibus quibusdam, maximè immaturis præservat illos à certa quadam corruptionis specie: dicique posset calorem habere familiarem, amicumque nativo calori illorum fructuum. Idemque spiritus vini alicubi applicatus sedare potest dolores; cum alibi, ut ejusdem guttula apertis infusa oculis, dolores excitet; eosque non leves. Calci autem vivæ affusū oleū nulla facit incendia: quæ, ut Galenus (a) etiam cognovisse videtur facilè fiunt affusis aquis. Hæc autem omnia illud confirmant, quod à Galeno pluribus in locis dictum est, omnia, aut ferè omnia in medicina consideranda esse ad aliquid, sivè respectivè: ut revera ad aliquid, & respectivè considerari debent. Et illud confirmant, quod à Galeno pluribus in lo-

(a) De differ. feb. 1. cap. 9.

locis dictum est, difficillimum planè esse rectè decernere ex sui essentia, sivè natura, & in se calidum ne aliquid, an frigidum in se sit? Ac proprio quodam capite in animadversionibus meis ostendi, neque de allio ausum fuisse Galenum affirmare, quod calidum, vel frigidum in se esset.

Sed his omissis, quæ ad Galenum, & ad Galeni doctrinam spectant: in febribus inquam etiam accidere potest una, eademque causa, quoniam partes corporum animalium variæ, & variæ sunt; uno, eodemque tempore tum calorem, tum frigus excitari posse. Ac profectò accidere potest partes varias esse proximas, vel non nimis invicem remotas, ut propterea in uno, eodemque membro, in quo plures, variæque partes sint; & uno, eodemque tempore tum frigus, tum calor percipiantur. Neque discedens à vini spiritu, dico: accidere posse eo affuso tum intrà, tum extrà, & circa oculum uno, eodemque tempore varias, oppositasque haberi sensationes doloris, oblectamenti, frigoris, & ca-

lidi: non minùs, ac in horologiis, & machinis exempli gratia, quę moventur uno pondere, vel uno fluxu aquarum varii, oppositique tum nasci, tum percipi possunt effectus.

Ex his autem, similibusque facilè quivis dignoscere potest quot, & quanti ex non distinctis nominum significatis, ut Galenus ajebat; & ex dividendi, componendique, & ex historiæ naturalis ignoratione nascantur deceptiones. Demùm in his etiam omnibus mihi videor, quæ rectiora, & utiliora in Galeno sunt me fuisse secutum. Vale.

MEDI-

MEDICIS PHILOSOPHIS

Veritati potiùs, quàm lucro inhiantibus.

Id, quod calor præter naturam *appellatum à Galeno est, non est calor illi similis, quem sensu percipimus, & quid reętiùs de eo dici possit.*

DE *calore* quidem *secundùm naturam*, quem etiam *calidum innatum*, & *insitum* vocare solet Galenus, dubium non est eundem Galenum intelligere aliquid maximè differens à calore, quem sensu percipimus; nam de calido innato non semel loquutus substantiam, & substantiam quidem non ignobilem intellexit; & non semel expressè declaravit se non intelligere aliquid simile calori, qui Ignis dicitur, vel attritus, aut alterius rei similis *soboles*. Nos autem nullum sensu percipimus calo-

rem, nisi similem illi, qui ab igne, attritu, aut alia re simili fiat. Ac licet eadem dici possint *de calore præter naturam* ex Galeni sententia; qui semper consideravit *calorem præter naturam calori secundùm naturam* inimicum, & adversantem, & qui huic præter naturam dicitur calor, alteri secundùm naturam est; attamen aliquantò meliùs, & accuratiùs quærendum est, an similitèr prò calore præter naturam substantiam intellexerit, & aliquid intellexerit dissimile calori, quem sensu percipimus.

Ac primò considerandum est ea, quæ dicit *de calore præter naturam* corrumpente naturam hominis, & nonnunquam spiritus occupante, aùt prehendente; non verò partes solidas, aùt humores; & nonnunquam insidente humoribus, non verò partibus solidis, aùt spiritibus; & nonnunquam residente in partibus solidis; non verò in spiritibus, aùt in humoribus de calore ignis, vèl ignis simili intelligi, & explicari minimè possint. Nàm partes solidæ spiritus, & humores nè dùm

dùm in corde, sed in universo corpore animalium minutissimè sese contingunt, & consunduntur, ùt sic dicam: ùt non possit quidpiam ex his calore simili ignis calori incalescere absque eo quod reliqua incalescant. Sic aerea substantia, calidior si fuerit in corde, necessariò servata quadam proportione eodem tempore solidæ, & hnmorales Cordis substantiæ, sivè per nervos delatæ; sivè per coronaria vasa permeantes; sivè ventriculos alluentes calidiores, & fervidiores esse debebunt. Nàm sunt solidæ humoribus, & aereis substantiis semper proximæ; & minutim per cordis substantiam sparsa sunt vasa, & nervi repunt; ut omnia minutim confusa sint, & unum non possit sinè alio alterari.

Sed si prò *calore præter naturam* aliud, atque aliud calori ignis dissimile intelligatur, res facilè explicabitur. Siquidem potest primò corrumpi os, absque eo, quod corrumpatur musculus, & potest corrumpi musculus, absque eo, quod corrumpatur os; & potest corrumpi sanguis,

guis, aùt alius humor, abſque eo, quod muſculus, aùt alia pars ſolida corrumpatur; quod de ſpiritibus etiam dicendum eſt. Licet tamen concedere progreſſu temporis ex oſſis ex: gratia, aùt humoris corruptione omnia poſt modum corrumpi poſſe in animalibus: quoniàm machina corporis ex omnibus illis conſtat; & ſic concinnè facta eſt, ut unum ſi patiatur omnia poſteà compati neceſſum ſit. Sed illud incaleſcere unum priùs, quàm aliud eſt impoſsibile. Res exemplo illuſtranda eſt.

Corona mihi detur non ſolùm ex auro, & argento conſtans; ſed etiā in quam æs, & ferrum, dùm conficeretur, fuerint admiſſa: ac ſic metalla hæc omnia ſint minutim permixta, ùt oculus non ampliùs diſcernere, aùt diſtinguere valeat purum aurum ab argento, ære, & ferro; neque argentum ab auro, ære, & ferro diſtinguere valeat; neque æs, neque ferrum ab aliis diſtingui poſsint. Quin artè omninò archimedea opus ſit ad decernendum quantum auri, argenti, æris,

æris, & ferri singulatim fuerit admixtum. Quæ ars fortè dari potest, si certa ratio rarefactionum, & condensationum constet: quæ considerari potest in singulis metallorum, dùm permiscebantur. Ego autem non prohibebo quēquā dicere non aurum calidum humidum; argentum frigidum humidum; Æs calidum siccum; & ferrum frigidum siccum: ut neque prohibeo quemquam dicere ex his plus salis mercurii, vel sulphuris habere; vel plus acidi, aut alchali habere: hæc enim nihil me tangunt, ut neque me nunc tangerent quæcunque à plerisque de salibus, sulphuribus, aut mercuriis; de acidis, & alchalicis, aut de aliis similibus dicta sunt. Si calidum quid sit simile nostro igni, ipsius caloris proportione quidem aliqua communicari poterit coronæ, & elementis omnibus; ex quibus corona constat. Sed nuoquam accidet sic communicari auro, ut non etiam eodem tempore simul communicetur argento, aliisque elementis coronæ. Nàm aurum, argentum, ferrum, & æs

sunt

sunt ex hypothesi minutim commixta: ut ignis vis applicata uni particulæ auri, proximis argenti, ferri, ærisque minutim commixtis applicetur particulis.

Ita, inquam, similiter si de igne, vel re aliqua igni simili intelligantur, quæ de calido faciente febrem; vel *de calido innato* oppugnato *à calore præter naturam* faciente febres dicuntur; explicari non poterunt ea, quæ de tribus generibus febrium narrantur ephemerarum, hecticarum, & humoralium. Nàm solidæ, aereæ, & humorales substantiæ sunt planè, minutim commixtæ, ut non posit ignis, aut aliud calefaciens sic alterare digitum; ut non etiam humores, aereasque substantias in digito, etiam intra unguis crassitiem existentes non simul servata proportione alteret,

Verùm si illis simul in coronæ fabrica commixtis affundatur succus limonis corrumpetur quidem ferrum, & etiam æs, non autem æqualiter; sed non corrumpetur aurum, vel argentum purum: dicique potest succus

limo-

limonis aliquid habere, quo corrumpatur ferrum; non autem aurum, sive argentum corrumpatur. Ac proindè retentis verbis Galeni dici potest succus limonis *calorem* tribuere *præter naturam* ferro; nequaquam tribuere *calorem præter naturam* auro, vel argento: hoc est corruptivum ferri; non verò auri, vel argenti corruptivum.

Secundò si de calore ignis calori simile, aut attritus *sobole*; de frigore, quod sensu percipimus, simili res intelligenda esset, facilè ne dùm medicus, sed ægrotus, adstantes, & rudis ancillula quævis posset intelligere, sive vi Solis, tempore æstivo; vel boreæ flatu, aut nivis contrectatione; sive motu immodico, aut exercitiorum intermissione; sive animi affectu; sive præsentia ignis; sive vini, vel frigidæ potu largiori totum corpus, aut partem ejusdem, aut etiam cor ipsum calidius, aut frigidius aliquando esse.

Nam quævis stupida ancillula, pluribus vicibus in anno, vel etiam, in die percepit in corpore suo, aut in par-

parte corporis sui majorem, aut minorem calorem; & pluribus, atque pluribus vicibus conquesta est, quod magis, vel minùs, quam opus esset, calefieret, vel frigida facta fuerit ab illis causis. Sed Galenus apertè inquit, captu, & intellectu difficile nimis esse, quo nam *affectu* nos febricitemus: hoc est, difficile nimis esse id intelligere, quod *calor* ab eodem vocatum, est *præter naturam*. Ac licet enumeraverit febrium causas evidentes, & manifestas; quibus totum corpus, & cor incalescere calore simili ignis caloři possint, attamen postmodum hęc habet: (*a*) *Qui verò ab eisdem causis nostris corporibus adveniat affectus, ex quo febricitemus, hoc fanè multos latet; & à plerisque etiam, qui se medicos profitentur, ignoratur*: hoc est affectus, quo febricitamus; sive id, quod *calor præter naturam* vocatum est, non est quidpiam calori ignis simile; non est quidpiam calori, quem tactu

(*a*) lib. 1. de differ. feb. cap. 2.

tactu percipimus simile; Nam hic calor facilè sub conceptum cadit, cujusvis, vel stolidæ ancillulæ, quæ cum frequentèr altera manuum experta sit, alteram manuum, vel genarum calidiorem, vel frigidiorem esse, quàm conveniat (calore inquam simile calori ignis) etiam si ipsa non possit apponere manum cordi, facilè intelligit cor quoque nunc calidius, nunc frigidius esse posse, quàm conveniat: calore inquam, & frigore ignis calori, vel nivis frigori simile. Ac si hypothesis fiat de hujusmodi calore, vel frigore, & si de veritate hujus rei certum periculum apponendo manum facere nequeat; attamen rem istam non esse impossibilem, facilè intelligit. Sed secundùm Galeni sententiam id, quod *calor* vocatum est *præter naturam affectus*, scilicet, *quo febricitamus* (si de febribus loquamur) difficultèr intelligitur; vel etiam omninò non intelligitur à Medicis, licèt clari nominis; qui sapientiæ famam sibi sunt aucupati.

Tertiò Galenus *lib.* 1. *de diff. febrium*

brium cap.3. febrem posuit esse intemperaturam unam: At idem Galenus quando de temperaturis, intemperaturisque loquitur substantias intelligit. Ac etiam si multa colligere valeamus in Galeno, ex quibus dubitare possumus prò *calido* intelligere calorem similem calori, quem percipimus; & pro frigido intelligere frigus simile frigido, quod percipimus flante borea; & pro humido intelligere humiditatem similem humiditati aquæ; & pro sicco intelligere siccitatem similem illi, quam habent ea, quæ humida non sunt; sunt tamen loca expressa, ex quibus manifestum est ipsum intelligere substantias, ex quarum commixtione aliæ, atque aliæ fiant substantiæ, tum nobiliores, tum ignobiliores. Qui insuper eodem *cap.3. lib.1.* experimento, & rationali methodo *affectum* perquirens, quo ex Sole, aut igne febricitamus; hoc est perquirens id, quod *calorem præter naturam* appellaverat hæc habet; *velutisi statim exustio, sive ipsa Solis operatio talem sortiatur appella-*
tio-

tionem; sive qui ab eodem sit in corpore affectus; sive ille qui jam effectus est: est quidem sanè, & hoc ipsum calor præter naturam; nondùm tamen febris; nisi cor unà calefiat. Non uni fidit rei; non uni fidit verbo, ut *calorem* explicet *præternaturam*.

Et ad quid quæso ars demonstrandi, & distinguendi veras à falsis propositionibus; quæ ars disciplinas omnes difficiliores complectitur; & secundùm Galeni mentem necessaria est, ut ratione inveniamus, & cognoscamus *affectum*, quo febricitemus? *calorem* scilicet *præternaturam* intelligimus! Enim verò hæc addit verba. (a)*Duplex autem hoc ignorantiæ medicorum genus: alterum eorum, qui soli experientiæ nituntur, ajuntque nullius rei naturam posse à ratione inveniri: alterum est genus hominum, qui sibi nomen sapientiæ vindicarunt, & licet parem habeant cum prioribus ignorantiam, opinionem tamen scientiæ sunt aucupati. Sed eorum inscitia inde habet initium, quod in rationali-*

(a) Galen. de diff. febr. lib. 1. cap. 2.

nalibus methodis nequaquam sunt exercitati, quæ nos distinguere, ac secernere docent eas propositiones, quæ demonstrandi vim habent, ab iis, quæ probabilitatem quidem continent, nihil tamen veri possunt aut invenire, aut demonstrare. Cum verò ad hanc ignorantiam accesserit arrogantia, ex ipsis quidem nonnulli ad tantam insaniam, ac temeritatem pervenerunt, ut neque ea, quæ omnes homines experientia magistra, febrium causas esse didicerunt, velint ipsi concedere. Quam sententiam pluribus in aliis locis confirmaverat.

Quibus verbis clarè patet id, quod *calor* appellatum est *præter naturam*, non esse quid perceptu, & explicatu facile.

Quartò Galenus pestem etiam existimavit consistere in aliquo, quod *calor præter naturam* ab eodem appellatum est; (a) dixitque febris pestilentialis calorem differre à calore aliarum febrium per putredinis ex-

(a) In lib. epidem.

excellentiam: putredo autem substantia est. Ac quæso quis audebit dicere frigidam tactu gangrænam in calore consistere, qui similis sit calori ignis? At in gangræna etiam cum illa frigida tactu percipitur *calor præter naturam*, vel maximus est: videlicèt id, quod *calor præter naturam* appellatum est, non est quid simile ignis calori.

Pus insuper perfectum in ulceribus non est *simpliciter putredo*: (a) Quoniam coctionis particeps est: fovemusque sæpè partem affectam calore simili ignis calori, nè gangræna fiat: hoc est sæpè sæpiùs calor similis calori ignis, nedùm similis non est affectui, qui *calor præter naturam* dicitur in ulcere, vel in gangræna, sed quandoque proficuus est homini ulcere laboranti; prohibet, arcetque gāgrænam. Quæ tactu frigida potiùs, quàm calida frequentissimè observatur; licet id, quod *calor præter naturam*

(a) De differ. feb. lib. 1. cap. 6.

ram appellatum est, in maximo, vel maximo proximo gradu sit: hoc scilicet illud est, quod dicebamus *calorem præter naturam* differre nimis à calore ignis. (*a*) Et ut Galeni similitudine utar, ea, quæ calores à Galeno appellata sunt, non minùs differunt, ac terrestris canis natura à marini canis natura differat: quamobrem æquum non est sapientissimos Galenicos nonnullos homonymia decipi; quos ipsemet monuit Galenus nè homonymia deciperentur.

Si ea tantùm, quæ de puris speciebus variis in his libris (*b*) de differentiis febrium asserit Galenus, considerentur, nisi me mea fallit sententia, manifestum fit tum pro *calore secundùm naturam*, tum pro *calore præter naturam* illum aliud, atque aliud intelligere consueviffe, quàm nos communitèr pro calore, quem sensu percipimus intelligere solea-

mus

(*a*) De simpl. medicam. facul.
(*b*) lib. 1. de differ. feb. cap. 6.

rus; nam in uno, simplicique ulcere,
n quo pus bonum conficiatur, tum
aturam, quod verbum idem signifi-
at, ac *calor innatus*, sive *secundùm*
aturam; tum *calorem præter natu-*
ram, tanquam in uno campo dimican-
es considerat Galenus. Enim verò,
ia pus perfectum est, viget adhùc
antum soluta continuitas patitur,
ativus calor, cujus est concoquere,
que pus perfectum concoctionis
rticeps, & fit natura superante in
gna, quæ fit inter ea, quæ secun-
m naturam sunt; & ea, quæ sunt
æter naturam. Sic in collectioni-
s omnibus, tumoribus, aliisque mor-
is, in quibus pus fit album, crassum,
bi simile, lene, minimè fœtidum,
od superante natura fit: hoc est si-
ante *calore nativo*, qui interpreta-
natura; & in pugna vincit, supe-
que *calorem extraneum*, qui dici-
præter naturam. In quo casu na-
a, hoc est *calor nativus* consistet in
, quod adhuc in partibus circa ul-
vitiosum, & corruptum non est,
onsistit in vasis, fibrillis, nervis,
mem-

membranis, aliisque partibus; quæ adhùc sàltem ex parte proprium obeunt munus. Consistet in eo, quod adhùc est bonæ constitutionis, quocunque nomine dicendæ.

Calor verò *præter naturam* consistet in eo, quod discissum, apertum, corrugatum, aut alitèr mutatum est. Consistet in eo, quod non fluit, ut fluere deberet; vel non fluit, quà fluere deberet. Consistit in eo, quo pars quandòque tumidior fit; in eo, quod non mutatur, sicuti mutari deberet; in eo, quo malus sensus fit; in eo, quo nervi vellicantur in eo, quod vitiosum, & functiones lędens dici potest. Consistit in eo, quod quocunque titulo malæ constitutionis appellari potest. Quorum omnium est *corrumpere*: quod idem est, *ac putrefacere*. At si in ulcere, & partibus circa ulcus majus vitium sit natura (hoc est *calor nativus*) erit languidior; & consequentèr major erit *calor præter naturam* ad similitudinem eorum, quæ supra dicta sunt. Et ea, quæ fient vincente, & superante

ca-

calore extraneo, five *præter naturam*, minus, vel nihil habebunt coctionis, & *simpliciter putreda* erunt. Sunt autem puris species quædam, quæ mediæ sunt, & partim fiunt superante natura, partim superata natura: & propterea eò minus, vel plus vitii habent; quò plus, vel minus accedunt ad alterum extremorum prædictorum.

Quibus quidem sic ad mentem Galeni, & per ea potissimùm, quę idem Galenus *de differentiis febrium lib.* 1. *cap.* 6. habet, expositis stultus sit oportet, qui hęc, aut similia intelligi velit per calorem similem ignis calori, Solis, attritus, laboris, vigiliarum, aut *rerum similium sobolem*. Hæc quidem, quæ dicuntur de utroque calore sive *secundùm*, sivè *præter naturam* non possunt intelligi, nisi de re tota; de tumore ipso; de collectione ipsa; de ulcere ipso; de arteriis; de venis; de vasis aliis; de nervis; de membranis; aliisque spectantibus ad tumores, sive collectiones, sive ulcera.

Ac licèt calor, sive Solis, sive ignis causa quandoque sit, ut id fiat,

 quod

quod *calor* siue *secundùm naturam*, siue *præter naturam appellatum est*; hæc tamen non sunt similia calori ignis, aut solis. Sic eadem solis vi germinant arbores, sed calor natiuus arboris flores, seminaque, quæ producuntur, substantiæ sunt: etsi aliis, atque aliis concurrentibus à solis calore dependeât, & à solis calore facta sint. Sic eadem solis vi pereunt arbores: sed *calor præter naturam*, aliaque, quæ contingunt arbori, floribus, fructibusque pereuntibus, non sunt calori Solis similia, quin *calor præter naturam* potest esse in arboribus boreæ seuientis effectus; non minùs, ac in animalibus *calor præter naturam*, siue *affectus*, quo febricitamus boreæ effectus esse potest.

Quæ sunt etiam manifesta ex eo, quod si quempiam interrogemus, quãdò calor ignis major est, dùm digitus uritur; an cum combustus est, & remotus etiam ab igne? Unusquisque respondebit calorem ignis tunc majorem esse, cùm ignis proximus est, & cùm digitus comburitur. Sed si interrogemus id, quod *calor præter naturam* ap-

pel-

pellatum est, an majus sit combusto jam, & remoto ab igne; an cùm comburitur digitus, & ignis præsens est? Respondebit Galenus id, quod *calor præter naturam* appellatum est, majus esse combusto digito, etiam si ignis jam remotus sit. Necnon etiam si frigora, horrores, & rigores sentiantur, ut accidere solet; attamen *calor præter naturam* dictus est major in combusto digito. Quin etiam juvat quidem removisse digitum ab igne; at ne crescat *calor præter naturam* juvat quoque non habere digitum longissimè remotũ ab igne, & ab iis, quę mediocritèr calefaciũt, sicuti mediocritèr facit ignis cũ longissimè remotus non est; & quod pessimè fieri posset in hoc casu, esset digitũ statuere in loco nimis frigido.

Non negaverim tamen ex magnis voluminibus Galeni non pauca facilè nos colligere posse, quæ videantur contradicere his, quæ superiùs exposita sunt: verùm si velimus ad magis rectum sensum ea leniter trahere, quæ de his, aliisque similibus à Galeno referuntur, ea ratio, atque via ineunda

est, quam nos supra exposuimus; Nam quæcunque alia dicantur, semper majora absurda, pluresque contradictiones erunt in Galeni doctrina: cum è contra iis admissis, quæ supra fuere exposita, exceptis paucis, quæ contra fidem sunt, ferè omnis Galeni doctrina, vel sana videri poterit, vel facilè eamdem excusare poterimus.

At majoris evidentiæ gratiâ, & prò confirmatione prædictorum amabò calorem ignis *sobolem* admoveri ulceri pus optimum generanti; qui si desit, vel etiam frigus boreæ *soboles* applicetur ulceri, crescet *calor præter naturam* partis, & pus frequenti die erit inferioris notæ. Si calor ignis *soboles* sit mediocris, minor erit *calor præter naturam*; & pus erit melioris notæ. Si calor ignis *soboles* sit vehementior, crescet *calor præter naturam*: suntque hæc manifesta, ut manifestum est ex ira, labore, aliisque causis evidentibus appellatis, quandòque fieri febrem; Estque obscurus, & explicatu difficilis affectus, qui per calorem ignis *sobolem*, vel per frigus boreæ *sobolem* fit in ul-

cere,

cere, & in partibus circa ulcus; (*a*) sicuti difficile est tum cognoscere, tum exponere affectum illum ex causis evidentibus genitum in corde nostro; quo quidem *affectu febricitamus*. Ac per hæc quidem non lusisse operam videri potest Galenus, cum dixit hæc minimè omnium intelligi posse ab iis, qui demonstrandi artes non habent. Nàm cum hæc ad structuram præcipuè pertineant; ad ordinem; numerum; figuram; magnitudinem; continuitatum solutionem; & ad alia his similia pertineant, nonnisi mechanicè intelligi, & explicari possunt; Quod illi facere nequeunt, qui demonstrandi artes non habent; & difficultèr quidem fit ab iis, qui artes habent demonstrandi.

Item majoris evidentiæ gratiâ consideremus calorem ignis *sobolem*, vel frigus boreę *sobolem* in parte, quam gangræna prehendat: per calorem languidulum ignis *sobolem* non crescet *calor præter naturam*, hoc est is affe-

 ctus,

(*a*) Galen. de differ. feb. lib. 1. cap. 2.

ctus, qui calor præter naturam vocatur in ulcere non crescet. Si calor ignis soboles sit validior, minor erit *calor præter naturam* in gangræna. Si calor ignis soboles sit vehementissimus, & exurens fieri poterit, ut extinguatur *calor præter naturam* gangrænæ, vel partes aliæ circumpositæ præserventur à *calore præter naturam* gangrenæ.

At si frigus boreæ *soboles* communicetur parti affectæ, crescet *calor præter naturam*: videlicet hic *calor præter naturam* toto Cœlo, totaque natura differt à calore ignis *sobole*: quo tamen nunc meliùs, nunc pejùs homini est, tum in prædictis, tum in aliis plerisq; casibus, ut meritò calor ignis *soboles* nunc pugnare dici possit prò calore nativo, nunc rebellare, & esse prò partibus caloris extranei dici potest. Item & frigus boreæ *soboles* nunc pro calore nativo, nunc prò calore extraneo pugnare dici potest; non minus, ac calor idem solis *soboles* fruticum, arborumque neque folia, neque flores, neque semina est: sed nunc est pro his iisdem; nunc est contra naturam,

ram, sive contra *calorem nativum* istorum eorundem.

Et uterque calor sive nativus, in animalibus, fruticibus, arboribus, rebusque aliis; sive extraneus in his iisdem non nisi ab iis, qui demonstrandi artes habent, intelligi potest, non nisi ab iis, & cum difficultate quidē explicari potest, qui demonstrandi arte pollent.

Caloris verò, qui ignis *soboles* est item, & frigoris, quod boreæ *soboles* est scientia, quam nos habemus per sensum nullo modo satis esse potest ad explicanda ea, quæ mente potiùs, quā sensu dignoscuntur. Ac proindè cum de rigore loqueretur, quem dixit *caloris nativi* affectum(a) Galenus desideravit lectorem habere, qui vi mentis maximè polleret: quippè ea, quæ ipse dicebat per sensum percipi, & dignosci minimè possunt.

Quæ consentiunt cum iis, quæ Galenus docuit *lib. 1. methodi cap. 1.* Medicinam non esse disciplinam, quæ sex mensibus, ut petulanter Thessalus

(a) Lib. de rigore.

promittebat, tradi possit.

Quæ consentiunt iis, quæ vetustior docuit Hippocrates in *lib. de veteri, sive potius vetustissima Medicina*; qui textu primo hypotheses omnes damnavit, quæ in Medicina per ea fiunt, quæ ad sensum necessariò referuntur; & nisi relata ad sensum intelligi nequeunt: ut est calor & frigus acceptis verbis in significatione communiori; & ut à doctis, & indoctis etiam ancillulis accipi solent. Nàm in alio sensu accepta difficili, & longo indigent sermone, ut id explicetur, quod pro libitu hominum abutentium significant. Et in sensu quidem, quo communitèr accipi solent, accepta fuere ab Hippocrate cum dixit: (a) *Quicunque de Medicina dicere, aut scribere aggressi, dicendi scopum sibi ipsis, ac fundamentum suppofuerunt calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum; aut aliud quodcunque voluerint rem in compendium contrahentes principium causæ tum morborum, tum*

(a) De veteri Medicina tex.1.

tum mortis hominibus idem unum, aut duo proponentes hi in multis quidem, quæ dicunt erraſſe deprehenduntur. Qui eodem libro textu vigeſimo ſeptimo in communiori ſignificatione accepit verba cum dixit: *Frigiditatem autem, & caliditatem ego omnium facultatum minimè potentes eſſe in corpore exiſtimo*: Prout minimi ſemper hæc exiſtimavit in toto libro prædicto: Verùm alius Hippocrates in libro de natura humana, ut etiam nonnunquam Galenus in ſenſu metaphorico, & remotiſſimo à communiori ſignificatione acceperunt verba illa, calidum, frigidum, humidum, & ſiccum; ut quoque caliditatem, & frigiditatem. Cæterum modo id explicetur, quod per verba ſignificetur, licet aliquandò abuſus quidam ſit vocum, attamèn fieri poteſt, ut non ineptus, neque abſurdus omninò ſermo ſit: nõ minùs ac, ut Galeni utar verbo, & ſimilitudine, excepta ex libris *de differẽtiis febriũ*, fieri poteſt, ut quis ſcindapsõ dicat quicquid ipſe velit ſcindapſon dicere, & nõ ineptè ſentiat de iis, quæ ſcindapſon vocata ſunt.

UT GALENI DE CALORE NATIVO

sententia facilè corrigi, & ad rectum sensum deduci queat.

POstquam prædicta omnia scripsissem, in locum incidi Galeni, qui est *lib.2.ad Glauconem cap.2.* ubi multa habet de *calore nativo*, & de *calore præter naturam*, quibus ea omnia confirmantur, quę superius à me relata, & disputata sunt. *Nocet autem*, sunt Galeni verba, *sæpius passionis curatio membri patientis virtuti.* Laxare manifestò refertur ad organicum aliquid. *Quæ enim immoderatè laxant, solvunt robur, quare, & membri virtutem: quæ autem supra modum refrigerant, nativum calorem extinguunt. Qui fortassis, ut nonnulli arbitrantur Philosophi, ac Medici summi, substantia virtutum existit.* Atque hujus sententiæ fuit ipse Galenus, qui cum de homine ferè semper loquatur animam hominis in calo-

calore nativo constituit hominis: videlicet substantiam virtutum hominis, animam nempe hominis, claris vocibus nihil aliud esse pronunciavit, quàm *nativum calorem* hominis. In quo maximè deceptus est. Eodem loco pergit Galenus referre alteram fuisse apud alios Philosophos, & Medicos sententiam de *calore nativo*: quem nequaquam dicebant *virtutum substantiam* existere; sed *virtutum primum, & maximè necessarium instrumentum calorē nativum* appellabant. Quæ videtur fuisse Aristotelis sententia. Qui quicquid organi quicquid constructionis, & dispositionis in corpore esset ad conservandam formam, *calorem* dixit *nativum*; fecitque *calorem nativum* primum, & maximè necessarium instrumentum formæ viventium corporum. Sed nunquam formam dixit consistere in *calore nativo*. Quæ secunda sententia tuta est, & à christianis defendi potest. Atque ad hujus secundæ sententiæ de *calore nativo* normam correcta Galeni sententia admitti potest.

Quod si quis nolit sic corrigen-

dam esse Galeni sententiam; & pro calore tum nativo, tum præter naturam contendere velit intelligendum esse aliquid calori, quem ab igne, vel à sole percipimus omninò simile, & nihil organici habens; is nominibus omnibus absurdissimam facit universam de febribus, deque aliis multis Galeni sententiam.

CON-

CONFECTIONIS CIBORUM

in Ventriculo Specimen.

HOminis Corpus, ut etiam aliarum animantium continuo veluti in fluxu est; & decedentibus semper multis particulis, si nullæ novæ accedant, brevi quidem tempore pondere saltem manifestò observatur diminutum. Quod si longiori tempore nulla fiat novæ substantiæ accessio, ac interim mortuus nō fit homo emaciatus, moles etiam Corporis ejus perspicuò videbitur minor. Cumque illud ex multis, atque dissimilibus partibus componatur, quarum aliæ tenuiores, & magis spirituosæ; aliæ fluidæ quidem, sed non adeò tenues sint; aliæ solidæ, & magis, minusvè, sive molles, sive duræ sive raræ, sive densæ, aut aliæ sint; necessariò aliæ citiùs, aliæ tardiùs,

& omnium tardissimè ossa fluent, quæ certo certiùs tempore non sunt eadem, quæ priùs erant.

Sic capilli prolixiores fiunt protrusis partibus, quæ priùs prodierant ab ijs, quæ novissimè radicibus eorumdem apponuntur. Sic ungues promoventur nova ad radices facta partium appositione. Sic etiam dentes veluti fluunt.

ANNOTATIONES.

INcredibile, ac prorsùs inverisimile videtur, quod nonnulli inquiunt, partes quasdam spermaticas appellatas à primo conceptionis momento ad mortem usque perdurare in homine!

Quo quæso partes istæ clypeo tam longo vitæ tempore defenduntur?

Præterea corpus hominis primo conceptionis tempore, aut non exæquat, aut vix exæquat fabæ magnitudinem, & fortè majus non est pisi semine. Ponamus corpus hoc pusillum totum esse spermaticum quanta quæso

post-

postmodum fit partium ipsius, si ad mortem usque permanent, distractio? Quid est quod tam raram, tamve distractam substantiam diutissimè servet etiam in febribus? Quid quo proximæ partes nutritionibus appositæ pluries, atque pluries renoventur in vitæ cursu; illæ sint inalterabiles, ac omnibus resistant motibus; quibus tam longo tempore neque duriora metalla resisterent? Et profectò lenissimo contactu ferreis, & æneis imaginibus aliquid aufertur, quod primùm inconspicuum est; tempore autem manifestum fit manus, atque ora aliquid detraxisse æneis imaginibus, quas pluries, atque pluries tetigere.

Est qui dicat;(a) quamvis, per centum annos ossa in lebete coquas; non propterea solventur. Ego neque hoc crediderim; neque partes corporis calore dissipari existimo. Quin etiam puto diutiùs servari posse ossa mortua, quàm viventia sine restauratione ejus, quod

(a) H. F. lib. 2. de hom. propos. 30. quæst. 8.

quod quotidiè deperditur: quoniam in viventibus maximus fit partium effluxus; secus in mortuis. Ac scio sanguinem, qui in viventibus brevi absumitur, in vase vitreo optimè clauso longissimo tempore servari posse. Viventium ossium, & sanguinis in animali maximus est usus, in quo semper aliquid deperditur, & proindè mirum non est si dum partes sunt animalis maxima partium restauratione indigeant; ut conserventur.

Caries ne dicam aliud in dente animalis viventis mihi videtur demonstrare dentes nutriri, & fluere.

Capilli, & ungues sæpè observati sunt crevisse in cadaveribus mortuorum, & longiores fuisse factos non secùs, ac accidit in vivis corporibus.

Archigenes fabis ore detritis salivæque permixtis ad sugellata utebatur: ut refert *Galenus de comp. medic. secundùm locos lib. 4. cap. 1.* (a) Illud autèm, quod cecinit Nicander Poeta ho-

(a) Gal. de simpl. med. facult. lib. 10.

hominis salivam bestias occidere omnes, quæ ipsum hominem interficere valerent, nunquam satis constitit: ut neque illud, quod ait Galenus hominis salivam totâ substantiâ scorpionibus adversari; & difficile sanè explicatu est, quid sit hoc totâ substantiâ adversari. Non inficiabor tamen salivam, ut plerisque remedium est; ita fieri posse, ut aliis sit venenum. Et quidem nonnullarum animantium, & non rarò ipsius hominis peculiaritèr tamen affecti saliva quibusdam aliis animantibus, aliis hominibus veneno est: quod de rabidorum tum canum, tum luporum, tum hominum salìva negari non debet.

Verùm enim verò non est omnium partium, & omnium membrorum similis fluxus. Partes enim quædam sic fluunt, ut ejus, quod abscedit, nihil omninò in corpore remaneat; quædam verò sic fluunt, ut id, quod decedit ab his partibus aliis addatur corporis partibus: & hæc sub varia, & sub varia specie sivè halituum, sivè sudoris, sivè furfuris, sivè alterius rei,

& fre-

& frequenter sub lymphæ specie, aut salivæ, aut bilis, aut alterius rei quorum omnium, vel quædam extrà corpus pellantur; vel quædam retineantur adhuc, & intrà corpus in aliam substantiam transmutentur; cujus aliquis fit adhùc in vitæ functionibus usus; donec hoc ultimum sub aliqua specie similitèr extra corpus expellatur.

Vita igitur hominis longæva esse nequit; nisi id quod cotidie ex corpore fluit, cotidie reponatur. Atque ideò substantiæ nobis quærendæ sunt; quibus hæc restauratio fiat.

Illæ autem potissimùm sunt aer, & cibus, & potus.

Aere siquidem magna ex parte vivimus, & nutrimur. Cunque reperta fuerint corpora; quæ sine omni cibo, potuvè diu vixerint; & omnes vitæ functiones obierint, in quibus semper aliquid dissipatur, necessum est affirmare hæc iis tantùm substantiis, quæ ab aere acceperunt, fuisse restaurata, & enutrita.

Prætereà vidimus aliquandò cor-

pora, quæ cum non decrefcerent, fingulis tamen diebus urinis plus redderent; quàm cibo, potuvè fumpfiffent: circumfufo fcilicet aeri non parùm debebant acceptum. Sed de aere fufiùs cum de hominis refpiratione agemus.

Cibus verò primùm ore comminuitur; quod idem eft ac aliquantulum attenuari. Ea, quæ comminuta fivè attenuata funt, per anguftius fpatium tranfire poffunt: & filum, quod dicitur filo tenuius anguftius foramen pervadere poteft: ac corpora omnia attenuari, & in tenuiffimum pulverem redigi dicuntur, cum fuerint optimè in minores, atque minores partes comminuta.

Sed cum os falivâ continuò perfundatur; dum cibus ore conteritur, & hàc illàc motu linguæ provolvitur neceffariò falivæ permifcetur. Quæ quidem tunc temporis majori copia in os influit: etenim contractis, diftentifque viciffim mufculis, quorum motu mafticatio abfoluitur, vel fugimus, vel deglutimus aliquid; glandulę falivam fecernentes, ut & vafa eamdem

eru-

eructantia comprimuntur; atque ideò saliva copiosior elicitur. Quod lege quadam fit, & necessitate mechanica; hoc est ipsius natura rei; ipsa namque partium structura talis est; ut dum alteræ vicissim contenduntur, & distenduntur; proximæ præmantur, & id, quod ipsis continetur, saliva nempè in nostro casu facillimè exprimatur.

Quamobrem helluones, & gulones, qui frustatim cibos devorant, dupliciter peccant; primùm cibos satis, & quantum ore fieri potest, non dispetunt; Secundùm non solum sufficienti salivæ quantitati cibos non permiscent; verùm etiam cum ad profundiores malè contriti cibi particulas saliva permeare non possit, illæ non mutantur, ut æquum est.

Ex his autem ciborum confectio, & elaboratio, sivè coctio, ut quidam inquiunt, non rarò frustrari solet. Nam cibus attritus, & comminutus salivæque permixtus aliud quiddã est; quàm si neque in minores partes fuisset divisus, neque salivam accepisset! aliud efficere; atque aliam profectò potest

ci-

cibus sic paratus suscipere mutationem.

Sic panis coctus, cui aqua superinfunditur; jam aliud quiddam factus est, & alios gignit effectus.

Is, cui aqua non inicitur, nullam accipit brevi tempore magnam mutationem. Hic cui aqua superinjecta est sua sponte fermentatur: & post breves horas magis, atque magis attenuatur, & vinositatem quandam concipit: ut possimus à pane sic in aquis fermentato spiritus elicere iis similibus, qui a vino distillantur.

Hac etiam panis aqua persusi fermentatione tractu temporis acetum habere possumus.

At saliva non est aquis segnior, & ignavior: simplicior certè aqua est; atquè majorem habet saliva partium compositionem. Et Galeni etiam temporibus noverant nutrices puerorum lichenas saliva sanare: noverant rustici furunculis, nonnullisque aliis morbis masticato pane, hoc est salivæ permixto, vel tritico, si corpus ægrotans durius esset, ore contrito, hoc est sa-

livæ

livæ permixto, opem afferre. Quivis etiam experiri potuit panem salivæ, & roremarino permixtum non sinè operæ pretio de recenti contusis partibus imponi.

Falsum autem est; à saliva, quæ hæc præstet cibum, cui ipsa saliva confunditur, nihil alterari nihil immutari! Salivæ inquam vi fermentari atque mutari in ore incipit cibus.

In omni autem fermentatione motus quidam adest, quo aliis subactis, aliis dissolutis, aliis extrinsecùs accedentibus aliqua profectò fit novæ substantiæ conceptio; quæ non est una omnibus. Enim verò multiplices sunt rerum fermentationes in quibus aliud, atque aliud; & unum vel plura diversa conspiciuntur: scilicet spiritus, sales, olea, metalla, vel aliud quodcunque nunc simplex, nunc aliis immixtum substantiis. Et hæc quoque omnia multarum sunt specierum: & aliqua quandoque fit in cibis spiritus, aut salis conceptio; quæ utilis sit ad conservandam vitam: quandoque verò alia fit; quæ perniciem afferat.

Vi-

Videlicet differt ſpiritus à ſpiritu; & ſal à ſale; & fortè neque à vinis variarum uvarum dici poteſt ſimiles prorsùs ſpiritus elici; neque ſpiritus ſi omninò aderant in vinis. Igitur plerumque haud ſatis eſt dixiſſe hoc vel illud a ſpiritu fit, vel a ſale; nam hæc ſunt nomina genera quædam rerum ſignificantia; in quibus reperire licet res, quæ contrarios producunt effectus.

Hinc fit, ut nobis ſæpè numero aptæ deſint voces, quibus particulatem aliquam fermentationem rectè valeamus denotare; & non rarò opus ſit illa veluti digito oſtendere: ſicuti facimus cum plures homines in plerisque ſimiles, & in plerisque diſſimiles eodem nomine dicuntur; ſi voces non ſuppetant, quibus aliqua inter unum, & alterum diſſimilitudo ſignificetur; digito oſtendimus, quem oſtendere volumus.

Quod autem aliqua nova ſubſtantia in iis, quæ fermentantur concipiatur; manifeſtum fit in ſuccis de recenti ab uva expreſſis; ex quibus ante

eorundem fermentationem nullos habebis ardentes ſpiritus. Fermentatione igitur aliquid concipitur in ſuccis illis, ex quo poſteà diſtillatione ſpiritus habere poſſis.

Sic neque oleum ab amygdalis recentibus exprimitur: oportetque amygdalas ab arbore collectas tempore fermentari. Quod multò celeriùs fit detractis corticibus; ac cum aer immediate amygdalas tangit. Et tunc quidem haud dixerim, oleum factum fuiſſe ſeparabile ab alijs partibus; ſed potiùs multis edoctus experimentis fermẽtatione fuiſſe genitum, ſivè conceptum in amygdalis; quæ diutiùs fermentatæ multum quidem præbent olei, ſed rancidum.

Terræ quoque, ex quibus ſemel, atque iterum vulgare nitrum extractum fuit, ulteriori multorum mẽſium fermentatione in loco, quo pluviæ non decidant, novum nitrum concipiunt. Et vitriolum ad rubedinem calcinatum fermentatione apta multa accipit ab aere, quibus pondere creſcit, & novum vitriolum concipit; ſic alijs

fer-

fermentationibus aliud, atque aliud gignitur.

Multa equidem, quorum cognitio utilis est, tum diu, tum magis, minusve dilucidè explicari possunt de rerum fermentatione; sed peculiarem illa requirunt tractationem; & pro nunc satis alios monuisse videbor, si dixero, ciborum in Ventriculo fermentationem, panis fermentationi in plerisque esse similem.

Panis autem fieri potest ex farina multorum seminum, adjectis aquis hujus, vel alterius generis, & fermento aliquo (non enim unum tantùm ad hoc sufficere potest); eritque varius, prout varia sunt hæc, ex quibus ille fieri potest, & prout varius est quoque illius fiendi modus. Sed de eo pane, nunc nos pauca addemus, qui fit ex farina triticea cribrata, aquisque communibus calidis, in quibus aliquid fermenti vulgaris fuerit dissolutum, permista, & in massam redacta; quę subacta prius optimè, & justo tempore in loco apto detenta postea clibano inditur, & coquitur.

Massa hæc in loco apto constitu-ta incipit rarefieri, & in molem cre-scere. At omnis rarefactio fit admissis particulis alicujus novæ substantiæ in-ter particulas corporis rarefacti. Quod non fit sine motu. Massæ videlicet hujus particulæ distrahi, & longiori spatio una ab altera removeri debet; ad hoc, ut spatia quædam inter ipsas relinquantur; quæ admissis alijs cor-poribus repleantur; & sic massa tur-geat, crescatque in molem, & rarefiat.

Cæterum motus hic videtur esse ab æthere, substantia nempè, quæ pervadat, quo aer, & aqua permeare nequeunt; cujus multum reperitur in aere minimè rigido, massæ panis cir-cumfuso, & à fermenti particulis, qui-bus massa perspersa fuerat. Siquidem si alterutrum ex his desit; fermentum scilicet non sit permistum massæ; desit circumambiens substātia æthere abun-dans; aut aer circumfusus nimis rigi-dus sit, rarefactio non sequitur. Quod si illa sequatur: cum profundiores etiam massæ partes, ad quas aer permeare nequit, rarefiant; æthereum profectò,

& æ-

& aeris purior pars erit id, quod eo pervadit liberè, ad quem locum aer ipse permeare nequit.

Concursu igitur, atque luctā æthereæ substantiæ; & particularum fermenti lenis agitatio, & intestina minutissimarum partium effervescentia, quæ sensu quoque dignosci potest, excitatur in massa, quæ propterea attenuatur, ut cremorem faciliùs ab illa habere possit; nec non etiam rarescit.

Prçterea hçc eadem massa dum sic fuerit satis fermentata, calidior videtur: nam cum his motibus jam alia facta sit; alio sanè modo, ac prius, sensum afficiat necessum est.

Ac si tunc temporis massa in sat ignito clibano coquatur, rarescit magis; atque abit in panem, in quo cellulæ innumerabiles manifestò observantur, quæ aere repletæ sunt: nam ex æthere, cui aliquid tenue ab aquis, & farina acceptum permisceatur, constat aer.

Verùm si illa non coquatur, posteaquam attenuata, & rarefacta fuerit, quantum illis causis fieri potuit,

paulatim etiam mole decrescit (nam pondere ab ipso primo fermentationis exordio mihi videtur diminui), & tandem, quod reliquum est abit in fermentum simile prorsus vulgari fermento, quod illi inditum fuerat. Quo si quis pro fermento non utatur, demum lapsu temporis ipsa estinguitur in eo fermenti vis; & id, quod remanet, inutile est ad novam panis confectionem, similisque massæ fermentationem.

Sic igne, & aliquo, quod accipitur ab aere, ignis concipitur in ligno, qui priusquam fuerit omninò estinctus aptus est ad novam alterius ignis conceptionem, sive in alio ligno, sive in alia apta materia. Et rationes habeo plurimas, propter quas hanc non dicam novam ignis congregationem; sed potiùs novam ignis conceptionem.

Rationes itèm habeo plurimas, quibus hæc, ut & ciborum in ventriculo confectionem affirmare nolim, fieri à calido, vel ab acido, vel ab alio quocunque, quod ad sensum aliquem necessariò sit referendum: licet sciam

ca,

ea, quæ fermentantur, vel calida, vel acida, ut dicitur, vel alia percipi posse; nec non etiam ea, quæ talia dicuntur percipi, fermentationes quamplurimas promovere posse.

Sed ad ea revertar, quæ priùs innui, alimentorum confectionem in ventriculo in plerisque similem esse panis fermentationi; estque saliva fermenti loco. Cunque pars illa quædam fuerit humorum, qui jam apti erant functionibus corporis animantis, cibum ita fermentat, ac mutat, ut possit is postea faciliùs naturam induere similem humoribus, ex quibus saliva secreta fuerat.

Nec ætherea hic deest substantia, quæ, etsi multiplicis generis sit, & non minus, ac reliqua corpora, mutationes, & alterationes multas, quibus ad aliud, atque aliud magis, minusvè aptus sit, subire possit; in corporibus tamen densioribus poros invenit, quibus ad profundiores quoque eorumdẽ partes admittatur. Præterea respirationibus aeris non exigua ethereæ substantiæ quantitas liquoribus uni-

versi corporis permiscetur: cujus semper aliquid tum salivæ, tum alijs liquoribus in ventriculum confluentibus per mixtum, ciborum confectionem adjuvat.

Enim verò cibus salivæ primùm permiscetur, ut dictum est; postmodum nonnihil accipit à tonsillis, & à capite, & ab ipsis oculis; estque hoc ejus generis, cujus aliquid non rarò per nares expurgatur. Et ab auribus quoque aliquid descendit in os. Sunt etiam glandulæ pleræque æsophago adjacentes, aliquid tunc præcipuè eructantes, cum cibus in ventriculum protruditur, & illæ comprimuntur.

Lingua etiam rara mihi, & spongiosa videtur; porosa quoque videtur æsophagi, & ventriculi substantia; cujus interior tunica, quæ manifestò in nonnullis animalibus villosa est, & in elegantes areolas distributa, ut possit per exiguos meatus aliquid in os, vel in æsophagi, vel ventriculi cavitatem diduci in liquoris, aut saltem halitus forma, quo ciborum concoctio adjuvetur. Siquidem nihil est in uni-

ver-

versa natura prorsùs otiosum,& iners; ac si quid adest, vel juvat, vel nocet ijs, quæ fiunt, ubi adest: adeò, ut ea tantùm neutra dici possint, quæ haud notabiliter aut juvant, aut nocent.

Ipsa etiam ventriculi constructio cibos perficit. Etenim distentus à cibis ventriculus, dùm fibris ad modum retis sese decussantibus constringitur, illos semper undique arctè amplectitur, atque fovet. Et interior ventriculi tunica manifestò in ove villosa est; in homine verò minus manifestò.

Quod etiam ex parte fit à visceribus, & intestinis ventriculo proximis:quæ non solùm ventriculum comprimunt, verùm etiam fovent; ea maximè ratione, quia vasa habent multiplicia, in quibus motus semper aliquis fit: ac si apposita extrinsecùs manu super ventriculum, concoctio ciborum sæpè numero citiùs, meliùsque peragitur; multò verisimiliùs est hoc idem fieri ab hepate, liene cæterisque visceribus, & partibus, quibus ventriculus vicinus est.

Neque in hoc opere omittendum

est diaphragma ; hoc enim viscus alternis suis motibus stomachum, & totam inferiorem regionem perpetuò exagitat: quo cuncta, quę fiunt in ventriculo, & in inferiori regione ex hoc diaphragmatis motu ex parte dependent.

Quibus omnibus comminuitur, subigitur, attenuatur, solvitur, rarescit, ac ferè in pultem convertitur cibus; ac substantias concipit functionibus vitæ utiles: & ex his, ut etiam motu cordis, & substantiarum, per vasa excurrentium, alijsque fermentationibus, quæ in corpore fiunt, lenis quædam nascitur in sensu caloris perceptio.

Ex his cognoscere licet, quantus sit partium omnium consensus in homine; quanta sit harmonia; quæ eorum, quæ fiunt necessitas, ut aliquibus positis non possint non fieri.

Quæ de liene dicta sunt ab antiquioribus, quod humoris melancholici ab hepate per ductum splenicum advecti sit receptaculum; & quod hujus humoris nonnihil per vas breve veno-

venosum in ventriculum feratur, omittenda hic potiùs visa sunt, quàm refellenda: nam res ex opposito prorsùs se habet: videlicet à ventriculo per vas breve in ductum splenicum, & à liene per eumdem ductum refluus sanguis ad jecur defertur.

Et licet verisimile sit, aliquid in liene etiam separari, quod ad alimentorum confectionem non parùm conducat; quid tamen hoc sit, & quò feratur hùc usquè incognitum anatomicis est.

DE ULTERIORI CIBORUM

in intestinis elaboratione.

SVnt qui ventriculum, & vasa humorifera, quæ in illo reperiuntur, nihil omninò putent accipere ab iis, quæ in ejusdem cavitate continentur; quæcunque illa sint sivè cibus, sivè potus; sivè hæc confecta jam, & concocta sint, sivè non.

Sunt etiam, qui antè perfectam alimentorum elaborationem nihil elabi affirment à ventriculo ad intestina: & hoc tempore pylorum, sive janitorem exactè clausum esse; atque adaperiri putent, posteà quàm satis confecta fuerint alimenta, quæ demum ad intestina, in quibus nulla alia fiat in cibis alteratio, sed utilis tantùm substantiæ ab inutili separatio, protrudantur. Sed cogitationes istæ minimè consentiunt iis, quæ observantur, & longissimè

mè remotæ ſunt ab ipſa rei veritate.

Multa enim, licèt extrinſecùs applicata, cutem penetrare poſſunt, ſanguinique, & alijs humoribus permiſceri; & univerſum corpus magis minuſvè perturbare.

Olfactu ſuſceptis halitibus, ut etiam ijs, quæ ore tantùm detinentur, meliùs, vel pejùs nobis eſſe poteſt; & corpus his, quæ ſic admittuntur, aliquandò nutrimentum aliquod ſuſcipit; & ſpiritus reficiuntur, & manifeſtò alterantur.

Præterea aſſumptis brevi horâ cibis, potibuſque turget ventriculus; qui non unico momento detumeſcit, ſed per gradus ſpatio multarum horarum. Et diſſectis animantibus poſt duas, treſvè, aut quatuor horas à paſtu alimentorum aliquid reperitur in ventriculis, aliquid in inteſtinis; & mſenterij venæ novo chylo tumentes obſervantur. Suntque, qui continua die menſis accumbant; & plùs accipiant, quàm ventriculus capere poſſit: in quibus neceſſum eſt affirmare, quod aliquid interim ex his, quæ priùs ſum-

pta fuerant, è ventriculo elabatur.

Ingenij igitur potiùs stupiditate, quàm solertia nonnulli inquiunt, ventriculum, qui non minùs, quàm cutis, & olfactus organa; non minùs, quàm os, & palatus poros, & vasa habet; non minùs, quàm lignum, & mortuum corium, quæ aquas admittunt in poros suos, nihil suscipere ab ijs, quæ in ipso met ventriculo continentur! Neque profectò magis vera sunt, quæ de pyloro, sivè de tàm accurato janitore affirmantur.

Alimentum autem, quod dùm ventriculus constringitur, paulatim, atque paulatim ad intestina propellitur; vix dilapsum è pyloro in primum intestinum bile, & succo pancreatico perfunditur. Habent succi isti ductus proprios, qui, ut plerumque in unum coeunt ad intestina patulum: Verùm aliquandò alter cum altero non communicat, & uterque proprio ore, ad duodenum patulo liquores, quos advehunt, deponunt. Omitto autem ea, quæ rariùs observantur in animantibus, quæ vim sermonis mei non minuunt.

Qui

Qui quidèm liquores sunt ex genere eorum, qui faciliè tùm inter sese, tùm prælabenti per intestina alimento permisceri possint: non inquam sunt, ut mercurius, & aqua, quæ analogiam non habent, quæ confundi simul, & permisceri possint.

Cumque sint diversæ naturę, agitatio quædam fit, dum confunduntur, & lenis partium eorumdem effervescentia*: qua impossibile prorsùs est, alimentum non alterari, non confici, & ulteriùs perfici.

Etenim hoc opus fit continuò ab ipso vitę principio ad mortem usque; ut proindè non in perniciem, sed in animantis utilitatem cedere censendum sit.

Ponamus benè comatum hominem minimè lædi à coma; statim ausim affirmare, quod juvetur. Coma autem multitudo est capillorum. Capillus igitur si non nocet, prodest. Quod satis norunt illi, qui ex sola comæ nullum detrimentum afferentis recisione, in morbos non leves inciderunt.

Is inquam, qui ad mensem, vel ad

ad annum, ut non dicam ad centum annos, cum continua interim facta fuerit bilis, & ſucci pancreatici in alimentum ipſius perfuſio, provectus eſt non ſolùm minimè læſus ab illa, ſed etiam juvatus eſt, & à multis morbis eſt liberatus; quos fuiſſet paſſus, ſi bilis, vel ſuccus pancreaticus, vel uterque liquor defeciſſent: non minùs, ac ægrotat ablata coma is, cui coma non nocebat.

Præterea omnes, quos ſciam, cognoverunt, bilem eſſe magnarum virium, & igni illam aſſimilarunt non pauci ſcriptores. Quam rectè nunc non quæro; ſed ultrò concedendum puto, magnam eſſe bilioſi liquoris efficaciam. Quibus addam libenter, bilem non quidem liberè; non arbitratu alicujus intelligentiæ; ſed naturę neceſſitate ſemper, & ubique id omne efficere, quod poteſt efficere.

Id velim explicent, qui contrarium ſentiunt, ut cibus, qui vix elapſus è ventriculo tàm efficaci liquore perſpergitur, non alteretur, non immutetur; ac ſi multum alteratur, & quam

quàm maximè mutatur, & hæc alteratio, & immutatio non noceat; ut bilis vile tantùm sit excrementum, & non potius utilis liquor, & ad vitam necessarius.

Liquor autem prancreaticus sæpè ferè limpidus est; & quibusdam palatum, & nares acriter percellit; alijs videtur salivosus; alijs subacidus, & austerus; alijs insipidus, aut saltem nulla aciditate donatus. Qui omnes fortè vera dicunt, vel quia idem liquor non est in omnibus animantibus eiusdem naturæ, & alius est in cane, alius in bove, alius in homine; vel quia non est omninò similis in eodem animante, diversis tamen temporibus, vel in pluribus aut canibus, aut bobus, aut hominibus: ut mirum non sit, si diversimodè sensus afficiat, & ab hoc animali collectus videatur subacidus, ab alio vero animali videatur salivosus, vel alius. Vel demum hoc idem contingit, quia hominibus organa sensus non sunt similia; & una, eademque res aliis sensum excitat aciditatis; alijs verò alium sensum producit.

Sed utcumque res ista se habeat; & etiam si succus pancreaticus purus esset aqua similis illi, qua utimur in potibus; ex concursu tamen ejus, & bilis in alimentum, quod per duodenum fertur, existimo alimentum alterari, & immutari: utiliter quidem, si hæc fuerint secundùm hominis naturam; sin minùs, morbos fieri.

Elapsus scilicet è ventriculo cibus in duodeno, non solum bile, & succo pancreatico diluitur, & liquidior fit; verùm etiam, modo hæc nullo vitio laborent, leni eorumdem effervescentia attenuatur, & utilior ejus pars fit magis separabilis ab inutili. Nec non novi aliquid ab his concipitur.

Sed illud quæri potest, an alij quoque liquores, per alios canales di-ducti in cavitatem intestinorum instillentur?

Mihi sanè verisimile videtur, ab alijs glandulis mesenterij, & ventris inferioris alios ductus ad intestina derivari, liquorem aliquem in eorum cavitatem eructantes. Et mucositas il-

la

la qua intrinsecùs intestina levia sunt, & lubrica ; non quidem videtur descendere è ventriculo, & intestinorum tunicis adhærere ; sed potiùs videtur ab ipsa intestinorum substantia per poros, & meatus hucusque incognitos eructari , & internam superficiem intestinorum oblinire.

Præterea qui alvum habent adstrictam , quam supposito solvunt, experiuntur humiditatem , sive mavis dicere mucositatem ab ultimo intestino exprimi ; & multum verisimile videtur , à superioribus intestinis motu proprio eorumdem , & motu septi transversi per poros minimè notos aliquid simile exprimi in eorumdem cavitatem; cùmque cutis vapores, & sudores etiam sæpè fundat copiosissimè, non video, cur ab intestinis, & vapores , & quid sudori simile in eorumdem cavitatem non possit instillari.

Ac facilè mihi persuadeo, passim, & per intervalla è vasis maximè ijs, quæ propria sunt glandularum in os, in fauces, in œsopbagum, & stomachum, in ventriculum, & in intestina,

& qui-

& quidem passim per totam eorum longitudinem aliquid influere: & è converso esse vasa, esse porulos, & meatus in membranis, reliquisque partibus tùm oris, tùm œsophagi, tùm ventriculi, tùm intestinorum; quibus ex ijs, quæ ore assumuntur, & paulatim per tàm longam viam descendunt ad rectum, aliquid, quod magis usui esse possit admittatur, & in circulum cum alijs humoribus corporis feratur; & magis, ac magis perficiatur. Reliquum verò ex his, quod usui esse non potuit, tandem ab extremo intestino foras extruditur.

Et in his rerum quædam circulatio adesse videtur eorum, quæ è vasis in cavitates prædictas defluunt; & eorum, quæ ab ijs, quæ in cavitatibus his continentur, in vasa admittuntur.

Hæc autèm, quæ à ventriculo, & intestinis auferuntur, majori copia esse debent; quàm ea sint, quæ advehuntur. Et res simili modo procedit; ac in puero adhùc non excluso, qui plus suscipit à placenta, & à membranis matris utero adhærentibus, quàm

sit

ſit id, quod per arterias umbilicales in placentam advehitur: aliàs neq; creſcere, neque nutriri poſſet puer.

Cœterùm cum argumentis concludatur membranas omnes poros habere, quibus aliquid in vaſa corporis admittatur; in inteſtinis hoc ipſum oculis probari poteſt. Non quia inteſtina, & meſenterium, è quo illa pendent, innumerabilem habeant ſanguiferarum venarum numerum; quas chylum deferre ad hepar crediderunt priſci; recentiores verò oſtenderunt, eaſdem ſanguinem referre per arterias ad meſenterium, & inteſtina delatum: verùm quia innumerabiles ferè à meſenterio ad inteſtina maximè tenuia, venæ lacteæ protenduntur; quæ candicante liquore turgidæ reperiuntur in cane exempli gratia poſt tres, quatuorvè horas à largiori paſtu diſſecta: Et aliundè lacteum ſuccum iſtum habere nequiverunt, quàm ab inteſtinis. Quin imò diſſecta jejuna animante abſcōnduntur oculis venæ iſtæ lacteæ, & viſum effugiunt: deficiente ſcilicet in ipſis candida ſubſtan-

tia,

tia, quã turgent, & visui manifestæ fiunt. Ac licèt semper habeant limpidum quemdam liquorem, quem suscipiunt à vasis lymphaticis; hic tamen, & in minori copia est, & eo non satis turgent hæc vasa; nec non etiam lympha minus conspicua est, quàm lacteus chylus.

Nolim autem ex his, quæ de vasis lacteis, sivè chyliferis comperta sunt, aliquem sibi persuasum habere, sanguiferas venas mesenterij, & intestinorum nihil prorsùs arripere, nihil prorsùs admittere ex his, quæ per intestina labuntur, id enim est omninò inverisimile. Ac alios invisibiles poros esse nedùm in intestinis, sed in membranis omnibus, quibus aliquid admitti possit, mihi facilè, ut supra monui, probatum est ex mortuo animantis corio; cui utcumque aquam aspergas, illam imbibit; illa turgidior, & gravior est; quod ab Hippocrate etiam notatum fuit.

DE

DE CAUSIS, QUIBUS CIBUS, *& potus malè conficiuntur.*

CUm optima ciborum confectio ex ijs fiat, quæ superius memorata sunt, continget, eamdem frustrari his ijsdem mutatis,aut deficientibus, aut exuberantibus; quo vel continget omninò non mutari cibos, & potus, quod rariùs accidit, & tunc crediderim animal penè mortuum, vel lentè, & tardè nimis in alimentum aptum converti; vel mutari quidem, & alterari breviori, vel longiori tempore, sed in substantiam, alendo, & restaurando corpori ineptam, aut minus aptam, quævè molestias, & impotentias faciat.

Sic margaritæ, quæ solvuntur à nonnullis liquoribus; ab aquis exgratia puris minimè solvuntur. Ac dicimus, aquas ignavas esse, & inertes ad huiusmodi opus; quoniam aqua-

rum particulæ, licet motum quemdam habeant inteſtinum, ut quilibet alius liquor, attamen propter incongruentiam figurarum margaritas penetrare, & vincula, quibus margaritarum partes nectuntur, ſolvere minimè poſſunt.

Item ex concurſu aquarum ſimplicium in margaritas, & ex ſubſtantijs æthereis, quæ in aere reperiuntur ob eamdem incõgruentiam figurarum nulla excitatur ebullitio, & effervecẽtia, qua margaritę comminui poſſint: ſecùs, ſi in aceti ſpiritum margaritæ injiciantur, vel ſi in aquas hordeĩ, vel frumentum, vel gummi arabicum, vel ſal, aut aliquod aliud ex his conijciantur; tũnc enim tùm ebullitio, & effervecentia, tùm fermentatio ſæpè excitabitur ex his tribus; aqua nempè, frumento, & particulis, quæ ab aere habentur; vel ſpiritu aceti, margaritis, & iiſdem particulis ab aere acceptis fervor excitabitur in margaritarum ſolutione. Neque ipſa profectò lima chalybea apta eſt omne corpus rodere; ſed aliud quidem ab alio in pulverem comminuitur.

Hæc

Hæc eadem, quæ margaritas ſolvunt, & ea; quibus panis fermentatur, aut cibus conficitur, aliquandò minùs ſunt efficiacia, quàm opus ſit; atque ideò ſit quidem ſolutio, aut panis, & ciborum fermentatio; ſed lentè nimis; & interim fieri poteſt, ut hæc corrumpantur; vel crudiores ſucci in venas admittantur; qui poſteà morbos progignant.

Atque,ut omne, quod ſit, veluti domus, aut arbos, multiplex, & infinitis modis varium eſſe poteſt; & idcircò ad aliud, atque aliud magis, aut minùs aptum: ità ea, quæ in ventriculo reperiuntur, ſivè liquores ſint in ipſum è vaſis, & poris confluentes; ſivè extrinſecùs admiſſa, ut cibus, & potus infinitas ſuſcipere poſſunt mutationes ad vitæ functiones magis, aut minùs idoneas; & nonnunquam ad conſervandam, & ad reparandam vitam omninò ineptas.

Quæ utcumque fiant, neceſſum eſt, ut aliquid adſit, ex quo fieri poſſint. Nam ſi nihil prorsùs ſit in ventriculo, ex eo, quod non eſt,nihil prorsùs

sùs fiet; & homo peribit. Ea verò,quę utcumque in ventriculo constituuntur, tùm quantitate, tùm qualitate peccare possunt. Neque omnia æquali facilitate in utile alimentum convertuntur, aut in substantiam abeunt noxiam. Et quædam sunt, quæ alicui homini sint tamquam venena; alijs non itèm: & alia, quæ licet venena non sint, multis tamen hominibus sæpè sæpiùs noceant; ut cibus non masticatus, aquæ palustres; fungi nonnulli, non inquam pessimi, sed ex media natura; anguillæ, & mugil in lacubus altus, & quibusdam potiùs, quàm alijs temporibus. Sanguis taurinus de recenti eductus, & bibitus, & alia multa; ex quibus homo, aut perit, aut malè nutritur, aut in morbos incidit, etiam si priùs liquores necessarij ad ciborum utilem transmutationem sinè culpa fuerint.

Sed nihilo minùs hæc contingere possunt absque errore tùm in quantitate, tùm in qualitate ciborum; verùm aeris vitio, quod multiplex sanè, atque multiplex esse potest; vel saliva

sive

sivè defectu, sivè superabundantia; sivè alio vitio, quod multiplex esse potest, peccantis; ut etiam defectu, & vitio bilis, & aliorum liquorum ad hoc opus concurrentium; vel diaphragmatis, & cordis motu alteratis; & ab animi affectibus, ut ab ira, mœstitia; aliisque similibus; quibus ea mutantur, & non solùm in quantitate, sed multiplicibus planè modis variant, quæ necessaria sunt ad optimam cibi, tùm confectionem, & elaborationem; tum distributionem, & in aliti substantiam transmutationem.

Cæterùm cum aliæ ex his causis extrinsecæ dici possint, aliæ intrinsecæ; de his præcipuè agemus in sequentibus, quæ non ab extrinsecis causis, ut est aer; aut ab aliquo errore, & vitio in his, quæ assumuntur, fiunt; sed à causis dependent intrinsecis.

Sed præmisso titulo, ut causæ hujusmodi cognoscantur, ut distinguantur; non omittemus exponere, quæ consequantur abstinentiam ab omni cibo, & potu; & quæ immodicam repletionem consequantur: & ut

ebriis, & ijs, qui malis fungis, anguillis, mugilibusque lacus vescuntur; & ijs, qui sanguine potati sunt taurino opem afferre valeamus. Et erunt hæc posita veluti exempla, quibus alij quoque juvari possint.

DE COGNOSCENDIS,

Et distinguendis causis; quibus ciborum confectio frustratur.

CAusæ, ex quibus aliquid fit, recto usu logicæ minimè contentiosę distinguuntur, & cognoscuntur. Logicam hanc tradidi brevissimè in dissertatione quadam; & consistit in scientia, qua cum nascimur primarum notionum, sivè communitatum, ut appellat *Galenus lib.* 1 *meth.med.*, sivè dignitatum, ut inquit Aristoteles in metaphisicis, & in recto mentis usu, ea dijudicando, & deducendo tum ex dignitatibus, tùm ex ijs; quæ quoquo modo sentiuntur, quæ necessariò consequantur.

Hanc eandem logicam paucissimis verbis expressit Hippocrates proemio *libri de officina medici*: Primò, *aut similia; aut dissimilia; principiò à maximis; à fa-*

à faciliimis ; à quibuscunque quomodocunque cognitis . Secundò , *quæ & videre , contingere , atque audire licet* . Tertiò *quæ item oculis , tactu , auribus , odoratu gustatu , mente sentiuntur* . Quartò *quæ item omnibus , quibus cognoscimus intelligi possunt* . Quibus verbis jure merito Galeno visus est Hippocrates totius medicinæ institutionem tradidisse .

Eorum autem , quæ sentiuntur, aliud genus comprehendit ea , quæ ab ipso met ægrotante tùm sanitatis tempore ; tùm dùm male habet , & ægrotat ; aliud , quod ea comprehendit, quę ab adstantibus , & à medico in hoc precipuè homine , quem præ manibus habet , observentur , & sentiuntur ; & quæ ad hunc pertinent hominem non modo morbi tempore ; verùm etiam dum sanus esset , & integer viveret : comparando enim altera alteris, facilliùs de morbi natura , & de remedio , ac curandi ratione dijudicatur . Et hæc quidem in alias , atque alias subdividuntur species.

Ac licèt multo , ut plurimum ratio-

tiocinio opus ſit ad dijudicandum de rerum natura ex ijs, quæ ſentiuntur; attamen ſi ab uno, eodemque non mutato aliter afficiatur ſenſus noſter, certi ex eo ſumus de aliqua mutatione in organis ſenſus;at ſi nihil in organis mutatum ſit,& aliter afficiamur ab aliquo; certi ſumus de aliqua mutatione in ſenſibili objecto; à quo aliter movemur: ut ſi quis nullam partus in organis ſuis mutationem à vino, quo dulce ſentiebat, ſentiat amarum, vel acidum, vel aliud; certò certiùs affirmare poterit, vinum eſſe mutatum; & non eſſe ampliùs ad eos omnes uſus, ad quos priùs quam mutaretur, aptum erat; & aliquid ab eo fieri, quod priùs fieri non poterat. Et impoſſibile eſt aliquid mutatum jam eſſe, ut aliud videatur, & aliter ſenſum afficiat, & prorsùs omnes alias vires non mutatas ſervare, quas priùs habebat. Id enim, quod ſenſus movet, alia multa efficere poteſt; ac ſi ad unum ex his facta mutatione, magis, aut minùs potens ſit, ad reliqua omnia nequaquam eaſdem, ac priùs vires habebit: ut ſolis lumen

 movet

movet oculos,& manus hominis; movet plantas, & aquas, & multa alia; quod si languidiùs moveat oculos ob interpositas nubes, alio etiam modo movebit tùm manus, tùm plantas, tùm alia quæcunque.

Ex iis autem, quæ de vino diximus, facilè infertur oportere reperire modum, quo vinum restituatur ad priorem statum, si ab illo in omnibus similes velimus effectus: vel si modus, aut ratio, qua id fiat, non constet, facilè deducitur oportere hoc vinum, quod malam susceperit mutationem, abijcere, & novum quærere.

Si quis igitur malè concoquat, & alium percipiat in ore ex saliva saporem, puta acidum, falsum, vel amarum; aut copiosior, aut parcior, aut liquidior, aut crassior, aut spumosa nimis, aut alia sibi videatur saliva; indicio hæc esse possunt ex salivæ mutatione, quam restituere, & corrigere oporteat, malam sibi fieri ciborum confectionem: vel hanc ipsam ab illa eadem esse causa, qua saliva mutata est.

Item si aliæ fuerint, ac in integro

statu

ſtatu ſenſationes, & apparentiæ quæcunque, ut exempli gratia eorum, quæ excernuntur; ex his quidnam mutatum ſit, ex quo aliud, aut aliud fiat, inveſtigare poterimus.

At ſi novi nihil in his obſervetur; verùm poſt certas horas ab aſſumpto cibo, vel potu ventriculum quis experiatur ſolito turgidiorem, ſpiritus habeat difficultatem; vel aliqua alia moleſtia afficiatur, quam priùs minimè patiebatur, conjicere poterit aliquid ſibi fieri à cibo, potuvè; vel quia hæc haud ritè mutentur; vel quia tumor; vulcus, aut impedimentum aliquod adſit in ventriculo, vel circà ventriculum: quo etiam ſi cibus rectè conficiatur, diverſo tamen modo ſenſum affici neceſſum ſit; & moleſtum aliquid percipiatur.

Sic alia multa obſervari poſſunt, quibus aliud, atque aliud dignoſcere; & aliud ab alio diſtinguere valeamus.

Verùm nè quis facilè ab his decipiatur; nequaquam ex unica tantùm obſervatione conijcere debet quid nam ſit illud, quo lædimur; aut quid

facto potissimùm opus sit: sed ex multis: imò ex omnibus, quæ visu, gustatu, auditu, naribus, & ut nihil omittam, quæ tactu sentiuntur, & mente cognoscuntur, ut inquit Hippocrates. Nam sæpè ex unica, eademque causa effectus nascuntur æquivoci in significatione; & facilè is, qui non considerat omnia, in deceptiones, & in errores trahitur. Vt ex vermibus sive in ventriculo, sivè in intestinis, sivè in hepate, vel in alia parte aliquid fieri potest, quo nihil minus significetur, quàm vermes.

Aliquandò tamen neque hoc ipsum satis est, omnia notasse, & observasse, quæ ab homine notari, & observari possunt. Multa enim sunt magnarum virium, quæ non movent sensus hominis, nisi post jam factum malum; & multa sunt, quæ sine ulla præeunte notabili molestia remedium afferunt dolorum omnium; mortem scilicet. Et profectò nullo sanè indicio præcognoscere possumus, an liquor aliquis vires easdem habeat, quas habet viperæ venenum. Nullo indicio, nulla ratio-

ratione præcognoscere possumus, an ferrum aliquod magnetis vires habeat, & aliud ferrum ad se allicere possit, nisi periculo facto de hoc ipso magnetico ferri effectu. Quin etiam frequentissimè, cùm non lateant effectus, causa latet; & modus, atque ratio, qua illi fiunt, sunt in obscuris: ut manifestum est in his etiam, quæ in ferro, magnetis vi imbuto observantur; cum rationum vix hypothesi aliqua tentare possimus divinationem.

Atque id quidem in medicina sæpissimè contingere animadversum fuit ab omnibus antiquissimis, & clarissimus viris, qui illam tractarunt. *Diocles, ut refert Galenus* (a) hæc scripta reliquit: *qui omnia sapore eodem, odore, calore, aut alio id genus prædita vires easdem obtinere existimant; haud rectè opinantur: nam multa ostendere quis possit dissimilia fieri ab his, etiam si, quod ad prædicta attinet, inter se conveniant*, &c. Et idem Galenus

Q 5 lib. 2.

(a) Lib. 1. de alim. f. cap. 1.

lib. 2. de fim. med. fac. cap. 3. disertissimis verbis docet; *quod neque à colore; neque ab odore; neque à consistentia; neque conglaciatione; neque à duritie; neque à levitate; neque à frigiditate; neque à caliditate, alijsque similibus de medicinarum facultate ratiocinari oporteat.*

Porrò tùm Galenus, tùm Hippocrates, alijque doctissimi viri pluries, atque pluries monuerunt, quod à juvantibus, & nocentibus conjecturam nos facere debeamus de morbi natura, aut saltem de remedio, quo opus sit; videlicet antequàm periculum fiat, & antequàm aliquid nocuerit, sivè opem attulerit frequenter nimis nulla via praecognoscere possumus, utile ne illud sit, an noxium. Non enim percipere possumus omnia, quae insunt rebus; neque habemus instrumenta apta ad cognoscẽdum omnes similitudines, omnesque dissimilitudines, quas habent res. Quod semper meminisse oportet.

DE

DE IIS, QVÆ CONSEQUUNTUR CIBI,

Et potus abstinentiam.

ADversus omnes impetus morborum duo sunt remedia certissima, inquit author libri de dynamidiis Galeno ascripti; primum est, ut decimo quoque die à cibo, & potu abstineas; deindè postero die laveris, ciboque firmo utaris: si sic feceris oportet, ut nihil vitij omninò accidat; perpetuaque sanitate utaris. Altera res salubris est potus, qui valetudinem confirmat. Sed non describit, qui sit hic potus salubris; facilè tamen multa pro eo excogitari possunt.

At libro de locis *affec. 5. cap. 6.* Grammaticum legimus, qui quoties nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut inediam sustineret, aut ira-

sceretur, comitiali morbo corripiebatur. Qui jussus optimam concoctionem accuratè procurare, ac tertia, vel quarta hora panem sumere ex se si non sitiret; si verò siti cruciaretur, ex vino diluto, & quidem albo; atque modicè adstrigente, meliùs se habuit.

Siquidem ea, quibus cibus, & potus elaborantur in ventriculo, & in intestinis, & in alijs partibus perficiuntur, in abstinentia primùm fiunt acriora, & efficaciora nimis; alijs citiùs, alijs tardiùs. Quod nonnunquam aliquibus prodest; alijs non item; quibus ab illis iisdem, vel ventriculus, vel stomachus tentatur, vel alio, pacto corpus turbatur: undè vomitus, aut dolor; aut lypothymia, aut epilepsia, aut aliquid aliud fit.

Fames quoque, ut plurimùm, & sitis tùnc temporis molesta esse consueverunt; quæ cum cibo, & potu cessare possint; cessant tamen etiam ex sese, & naturæ spontè sivè necessitate mavis dicere, in longiori abstinentia: non minus, ac omnes aliæ molestæ sensationes, quas meminerim, ubi diutiùs,

atque

atque diutiùs, & non interruptæ perduraverint, ex rerum naturę necessitate desinunt, sensus enim organum fit impotens ab affectione perenni, & non interrupta.

Cessat quidem fames, & cessat sitis in diuturniori à cibo, & potu abstinentia; sed non itèm cessant alia mala; quin potiùs fiunt majora, & graviora; & alijs fortè desinentibus, alia, atque alia nascuntur, & tandem mors advenit.

Vulgus autem, quod credit rem omnem medicam hoc unico comprehendi præcepto; contraria contrarijs curari, modum non adhibens rebus in omnibus sæpissimè decipitur. Nam licet morbi plerique fiant à jejunio; & quò quis longiori tempore sese abstinuerit tùm à cibo, tùm à potu, eò pejùs, & graviùs se habeat; sivè quò diutiùs jejunarit, eo majori in vitæ discrimine reperiatur; ex his tamen non sequitur, quod eò largiùs, & copiosiùs tùm bibere, tùm comedere, & brevi tempore multa, ac multa ingerere debeat.

Nec sanè post perpetuam multorum dierum non interruptam vigiliam probarim somnum non interruptum multorum dierum; nèc post maximam corporis refrigerationem ex nive repentinam mediocrem calefactionem probaverim. Probaverim primùm minimam; postmodum paulò valentiorem, & mediocrem; demum quantum opus.

Enim verò etsi non rarò multarum horarum jejunium nimis conferat; & faciliùs, atque meliùs ex eo cibi concoquantur, & apponantur: longior tamen abstinentia obest; & quò quis pliùs jejunaverit, eò difficiliùs postea concoquit; & minùs rectè in ventriculo, & in intestinis, & in alijs partibus quid quid assumitur, perficitur, & impotentiores sumus ad omnes alias nutritionis, & vegetationis functiones. Vasorum latera concidunt; poruli occultantur; & partes longiori tempore feriatæ ab opere ad illud idem sunt postea ineptæ, & ignavæ.

Pleraque autem ex his simili planè modo contingunt, ac in vulgari fer-

fermento panis, quod diutiùs sine usu asservatum, & custoditum, impotens postea est ad panem perficiendum; & deperit in eo fermenti vis. Fermenta namque omnia tempus, & ætates habent; generantur enim, & concipiuntur; crescunt, & summas acquirunt vires, demum, & ipsa quoque senectutem experiuntur; & pereunt.

Illi igitur, qui sic laborant, paulatim reficiendi sunt, ac primùm per brevium horarum intervalla, posteà longioribus; victu, & potione tenuiori; mox pleniori, uti debent; ac paulatim aliquid addendum est; donèc perveniatur ad justam ciborum quantitatem, quæ sano corpori conveniat. Interim corpus extrinsecùs fovendum balneo, quod suscipiat, & lenissima frictione partes ad consueta munera sunt excitandæ. Ijs, quæ grata sunt, nares fovendæ; & os vino optimo abluendum; etsi videbitur, clyster ex oleo, lacte, & vino, aut jusculo injiciendus. Lacte autem rectè adhibito ferè omnibus, quibus opus, satisfacere poterimus.

DE

DE IIS, QVÆ CONSEQVVNTVR

Immodicam ex cibo, & potu repletionem.

Cibo, potuvè distento nimis ventriculo magna fit liquidarum substantiarum è tunicis ejusdem expressio; & novus aliarum accessus compressis lateribus vasorum, & eorumdem cavitate angustiore reddita propter tensionem, aut omninò impeditur, aut difficilior est. Ex hac enim tunicarum ventriculi distentione nimia dolores in eo, & protrusiones fiunt viscerum circumexistentium; quorum functiones turbantur, & alterantur; maximè verò alteratur diaphragmatis, & pulmonum motus.

Et ab his alia, atque alia nascuntur incommoda; ac nisi aliquid auferatur à ventriculo quavis via, ut si descendat, citò descendat per intestina,

aut vomitu reijciatur, rumpantur necessum est voraces, & bibones; cibus enim, & potus mora in ventriculo rarefiunt, & ampliorem locum exposcunt.

His autem, quæ haud promptè reijciuntur, vasa replentur crudioribus succis; nam excedens quantitas assumptorum minùs rectè perfici, & elaborari potest.

Mirum igitur non est, si plerique ex his veluti obruti copia ciborum, & potionum, aut suffocentur, aut apoplexia, aut syncope, aliove brevi morbo extinguantur: quidam mente moveantur, & multa videant, & sentiant, quæ dicuntur præter rationem; & ad multa sint impotentes: & alijs aliud fiat, prout varia est tùm copia, tùm qualitas eorum, quæ sumuntur, & prout varia est corporis consuetudo; vel varia est quavis de causa constitutio.

His evacuatione opus est, quæ aliquandò neque vomitu, neque per sedem facilis est: accidit enim ventriculo id, quod vesicæ, quæ ab urina-

rum

rum copia nimis distenta, sæpè neque perstringi ex sese; neque ejus sphincter aperiri potest. Sed si vel vomitus, vel dejectio, vel alia etiam minus congrua evacuatio succedat, ut urinarum, aut sudoris profusio; & nullum vitium interim contraxerint corporis partes, quod permaneat in eorumdem constitutione, citò liberatur.

Idcircò tentandæ sunt hujusmodi evacuationes: vomitus nempè vel digitis ipsius ægrotantis, vel penna, vel alio simili fauces, & æsophagum, irritando, & stimulando; & eodem tempore manibus comprimendo ventriculum; ac si videbitur suppositis simile quid faciendum est ad extremum intestinorum; vel clyster injiciendus est, quo alvus, quantum commodè fieri potest, exoneretur.

Sed si tantus non sit excessus, ut ut evacuationes sæpè prosint; frequenter tamen non sunt necessariæ; & quandoque satis est primùm conquiescere, & postea leni gradu; dehinc iterum conquiescere, & postea citatiori gradu exerceri: ac per intervalla aliquid acci-

accipere, quo faciliùs assumpta solvantur. His, quibus os est amarulentum, succus mali citri, aut similis usui esse potest. His, qui acorem sentiunt, aqua cinnamomi in parva dosi, sed pluriès exhibita; plerisque aliquid ex his commixtis convenit. Quibus mero factus acor est, aqua superbibita prodesse potest. Germanis autem, quibus mos est integras dies potando, & comedendo consumere, nè à crapula lædantur, usui est vini spiritus, quod felici experimento sæpè comprobatum est. Sunt & alia, quæ prodesse possint, ut cremor tartari in jusculo; & tartarus vitriolatus; & medicamentum ex Ære paratum, sed de his commodiori loco.

Verùm non prætermeam ea, quæ præter vomitum in ebrietate opem afferunt; & ea, quæ maximè conveniunt iis, qui fungis, & anguilla, & mugile lacus, vel paludis, similibusque pasti salutis detrimentum acceperunt: neque eos, qui sanguine tauri recenter educto potati sunt, sine auxilio relinquam.

QVÆ

QUÆ CONVENIANT EBRIIS.

EBrios observare licet toto corpore titubantes in incessu, & vanissima tùm videntes, tùm balbutiendo loquentes. Qui si jaceant in gravi ebrietate, supini jacent, & hiante ore stertunt. Cumque ebrietas fieri possit, tùm vino, tùm cerevisia, tùm lactis potu, tùm tabaci fumo, tùm fragariæ fructu, & sylvestribus sorbis, aliisque similibus, alijs hominibus facillimè alijs minùs facilè contingit; ac si Galeno credimus, ex unico vini præparati scypho quis ebrius fieri potest. Qui etiam inquit ebrietatem non sentire eum, qui ovis pulmonem jejunus ederit, quantumvis copiosè bibat: neque ebrietate tantari eum, qui rutæ folia, aut acorum, aut thebaicam palmulam, aut amaras amygdalas ederit. Eos autem, qui ex vino ebrij facti sunt, adjuvat vomitus; & post vomitum brassicæ, aut baccarum myrti, aut mali punici succus; & absinthium, & crocus, & ruta etiam cum aceto testiculis admota.

QVÆ

QUÆ CONVENIANT IIS,
Qui malis fungis, vel pingui cœnosa anguilla, aut mugile è lacubus, similibusque pasti sunt.

VOmitus etiam, & nonnunquam dejectio adjuvat eos, qui ex fungorum malorum, vel anguillæ, similiumque comestione ægrotant. Ac si citò subveniatur pipere; allio, origano, lixivio, similibusque facilè restituuntur, & integri fiunt; hæc namque experientia docuit pluries alexipharmaca esse, vires obtundentia variorum fungorum, qui venenati dicuntur, suntque variæ eorumdem species; & sunt quippè quamplurimi innoxii, qui pluriès comesti nihil mali attulisse cōpertum est, neque stomacho obnoxii fuere; fungi namque illi, qui ut plurimùm quamplurimis nocumento fuere, liquores digestivos infringunt, & venas replent succis crudis ad motum circularem ineptis: unde anxietates, & suffocationes ex fungis, frigidi sudores, & interdum lypothimiæ contingunt, ob idque meritò venenati vulgò appellantur.

QUÆ

QVÆ CONVENIANT IIS,

Qui sanguine tauri recenter educto potati sunt.

MVlta sunt, quæ cum liquida sumantur, in ventriculo coagulantur; ut lac, maximè si coagulum immistum habeat, & antequam coagulatum fuerit, bibatur; quod etiam aliquandò ipso in ventriculo reperit, quo coagulari possit. Item sanguis tauri fibrosus nimis de recenti eductus è venis, & adhùc liquidus ebibitus, qui in unam massam coactus in ventriculo veneni vires æmulatur: pylorum obstruit, & priusquam dissolvatur corrumpitur, & enecat.

His, qui hæc, aut similia sumpserunt priùsquam cogantur, conveniunt vomitus, mel, saccharum, & alia, quæ lacti, vel sanguini, similibusque immista, non sinunt ea arctè cogi; sed postquam coagulata fuerint, & fru-

ſtrà

ſtrà vomitus fuerit tentatus, conveniunt coagula animalium, quæ lac liquidum coagulant, & coagulatum ſolvunt, ficus immaturi ex vino, vel aceto, laſerpitium commendaſſent antiquiores, ſed ad nos non advehitur; ſemen braſſicæ, lixivium ex. gr. figuli in exigua quantitate, & alijs dilutum eſt autem ex vini fœce, ſal tartari volatilis, & alia. Cavendum nè quis poſt lac, ſivè ſanguinem taurinum ſal commune ſumat. Lac, & ſanguis tauri cochleatim, atque cochleatim ſi ſumantur, ſæpè non nocent, quoniam in minora fruſta coguntur.

DE

DE INTERNO ABSCESSV.

Abscessus est partium corporis diductio propter interpositam aliquam inutilem substantiam, qua pars illa intumescit.

Id autem, quod intercedit, vel peculiari clauditur tunica, ut in atheromate, steatomate, meliceride; alijsque; vel non habet folliculum, cystimque, capsulam videlicet, qua contineatur.

Vtriusque generis in omni corporis regione frequentes nascuntur abscessus. Qui itèm differunt tùm ratione partis, in qua fiunt; tùm ratione substantiæ, ex qua fiunt; tùm etiam magnitudine. Semper autem in quocunque abscessu mihi supponendum videtur aliquod in vasis, atque meatubus precedens impedimentum, quod obstructio dici posit, aut à crassioribus humorum particulis; aut à contusione; aut ab alia causa: præter quam in iis, qui sunt potiùs veluti appendices quædam, & excrescentiæ, aut carneæ, aut osseæ, aut aliæ, quæ ali-

quan-

quando videntur fieri posse, absque obstructione; & intercedentes inter partes corporis illas diducere possunt.

Abscessuum autem omnium quidam sunt, qui nunquam ad maturationem, sivè suppurationem deveniunt; quidam difficulter; alij celeres habent mutationes, & citò pus concipiunt.

Cumque alij interni, alii externi sint; non omnium eadem est habenda ratio; majus quidem imminet ab internis vitæ discrimen; ac cum illi, in quibus pus non gignitur, si extrinseci fuerint, sæpè vix aliud, quàm deformitatem afferant; ubi fuerint interni, saltem compressione partium proximarum, aut mortem, aut aliquod non leve incommodum afferre possunt. Illi verò, qui ad maturationem deveniunt, nisi eum sortiantur locum, è quo facilis puri pateat aliquo modo exitus extrà corpus; quodvis ferè malorum, quibus homo subijcitur, gignere possunt.

De externis abscessibus, in quibus chirurgia non tenuem opem afferre solet, multa scripta sunt diligenter,

& accuratè à plerisque . De internis autem pauca dicta sunt, cum tamen tùm numero plures ; tùm graviores sint interni externis : numero plures quidem fortè, quo major est soliditas corporis cute, & partibus cuti proximis , quæ alias profundiores abscondunt , graviores verò propter hoc ipsum , quod sunt interni.

Qui sunt cuti proximi, sæpè crudi rectè excinduntur ; ut sunt abscessus cystici , qui discissa cute , digitorum compressione extrahuntur, & resecto pedunculo auferuntur. Posteà vulnus simplex si sanguinis profusio non sequatur , simpliciter habendum est;aliàs priùs sanguis sistendus. Iidem aliquandò rectè comburuntur ; quod si pus , aliudvè puri analogum in ipsis contineatur , novacula , aut lanceola sinu adaperto illud expurgatur ; & postmodùm medicamenta iniiciuntur; quibus si quid reliquum inutile est in parte effecta auferatur; vel pars ipsa consolidetur.

Hæc, atque alia similia, quæ administrari possunt in externis abscessibus;

bus; in internis, ut plurimùm minimè locum habent. Quin imò neque illud exoptandum in internis abſceſſibus, quod ad maturationem, ſivè ad ſuppurationem deveniat id, quod in pſis inutile eſt: nam niſi illud etiam contingat expurgari, & extrà corpus duci pus, majores ſanè, & graviores moleſtiæ excitabuntur. Nemo autem, niſi natura adjuvet, hoc promittere poteſt. Niſi inquam natura adjuvet: hoc eſt, niſi talis fuerit partium, in quibus abſceſſus factus eſt, conſtitutio, & diſpoſitio, ut facilè per foramen aliquod, ut per inteſtina, veſicam, os, nares, aures, oculos, aut alia via extrà corpus ducatur id, quod corrumpitur.

Aliis igitur auxiliis, quàm iis, quæ ſuppurationem movent, internis abſceſſibus occurrendum eſt. Ac primò extenuandum corpus eſt; nè cum vaſa repleta fuerint, humoribus creſcat malum. Et proxima ſi timeatur diſruptio aliqua, illa quantum decet, prohibenda. Potiſſimùm autem prohibetur largiori ſanguinis miſſione. Si verò non eſt futura proxima aliqua diſru-

ptio, quòd ex ratione doloris, & ex pulsu coniici potest, satiùs est diminutione cibi, potusque corpus extenuare; & leni pharmaco, ubi expedit, per intervalla corpus purgare, aut urinas, & sudores, aut salivationem movere.

Convenit ea exhibere, quæ incirculum acta unà cum humoribus appellentes ad partem affectam, solvunt id, quod inutiliter in ea coagulatum est; qualia sunt illa, quæ commendantur ad pleuræ abscessus, ut est papaver erraticum, dens apri, fimus equi, sanguis hirci, & alia multa.

Verùm aliquandò remanet infixa parti, quæ morbi facit recidivam; & studere debemus, ut illa auferatur, Quod non rarò fieri consuevit iis, quæ ex myrrha, aloë, atque croco parantur; & ijs, quæ spirituosam naturam habent; similem illi, quam habet vini spiritus; & cum ipso vini spiritu multa utilia fiunt, ut extractiones ex sampsuco, roremarino, pulegio, salvia, aliisque. Quibus pluriès per os ossumptis sanguinis fit quędam partium constitutio, qua pars infirma adjuvetur.

Pro-

Progressu verò temporis nisi æger interim moriatur, ac cum abscessus ad suppurationem non devenit, assuescet natura morbo, & minus periculosus ille erit.

Aliquandò conveniunt chalybeata, maximè cum vini spiritu parata. Verùm enim verò ad solvendum internos abscessus magnum remedium cynnabaris, cujus multiplex usus esse consuevit. Et suffumigijs usurpata, plerumque salivationem promovet; aliquandò urinas, aut sudores copiosos excitat, cum interim abscessus solvantur. Quamobrem neque antimonio, & alijs medicamentis, quæ vel ex ipsa cinnabari, vel ex alijs mercurialibus haberi possunt, fumus prædictus cedat.

Sunt autem in his omnibus consuetæ cautelæ adhibendæ.

DE MALA CIBORUM CONFECTIONE SALIVÆ,

Et aliorum liquorum in ventriculum, & intestina confluentium vitio.

Quamplurimi licèt fiant morbi vitio eorum, quæ extrinsecus nobis sunt, & utcunque sumuntur, aut applicantur; attamen non est satis in his non errare, & satis non est nihil noxium ex iis, quæ extrinseca sunt, in nos irruere, ut benè, & integrè vivamus: Siquidem multa fiunt intrinsecùs, quibus graviter affici possumus.

Enim verò erumpens dens, & ulcus, & tumor aliquis exiguus in gingivis, aut in alia parte oris non solùm dolore molesta sunt, sed nonnunquam copiosiorem, & vitiosam salivam eliciunt: quæ aliquandò ignava, & iners

iners est ad corporis functiones ; & non rarò spiritu etiam diversimodè affecto turget, qua cibus malè conficiatur; & alvus adstricta sit, aut dyarrhæa corpus solvatur; aut dolores suscitentur; aut aliquid aliud fiat nobis molestum.

Aliæ quoque sunt causæ, quibus similes concitationes in liquoribus ortum habeant, ut iracundia e.g; & aliæ, quibus effecti iidem sint, ut meditationes assiduæ; mœrores; ignavia, & pigritiies voluntaria.

Preterea vasorum ampliationes, & patentiora orificia, & alternata eorundem compressio tùm arbitrio, tùm sine hominis arbitrio in majori copia, & minùs aptos liquores promunt.

At sæpè numero substantia abundat in vasis, quæ copiosam suppeditet materiam liquoribus in ventriculum confluentibus, qui vel copia tantùm; vel etiam alio vitio ciborum confectionem turbent. Ac, ut videmus, ob cœli inclementias nonnunquam copiosam mucositatem varij generis ad nares, & ad fauces delabi; sic non rarò

tum

tùm ab his, tùm ab aliis causis copiosi humores diversorum generum, vel è faucibus; vel ab æsophago, vel à ventriculi tunicis in ejusdem cavitatem delabuntur; qui vel nimia copia; vel etiam, aut lentore; aut acrimonia, & mordacitate, aut alia ratione malam faciunt in cibis fermentationem.

Sed è converso non rarò deficit saliva, aliusvè liquor in ventriculo, vel quia vasa glandularum sunt obstructa, & meatus sunt angustiores; vel quia ipsa saliva, aliusvè liquor crassior est; vel partium eorundem figura mutata est, & non congruit orificijs vasorum: vel ob aliam causam, propter quam liberè permeare nequeant ad utiles usus; vel quia deficit in venis, & aliundè, ut per renes alvum, aut habitum corporis evacuatur substantia, quæ salivæ copiam subministrare posset. Quæ quidem impedimenta aliquandò citò adveniunt, & citò tolluntur; aliquandò non itèm accidit.

Notandum autem est, molestias quasdam, ut eas, quæ sitis nomine denotantur, non semper percipi in

una

una eadem parte; sed vel in ore; vel in faucibus, vel in æsophago, vel in ipso ventriculo, vel in pluribus ex his nihil malè habentibus reliquis: scilicet frequenter non omnia vasa sunt obstructa, sed hæc, vel illa tantùm, & humores consuetos minimè fundunt, ex quo pars aliqua destituta perenni irroratione molestiam afferat.

Frequenter lingua siti torquetur, cum fauces, æsophagus, & ventriculus nihil notabile patiantur: frequenter contrarium accidit.

In quibus illud est animadvertendum, ut benè nobis sit, debere liquores convenienter fluere per canaliculos proprios, parùm sanè juvantibus aliis irrorationibus. Quod manifestum est in lingua; quæ cum aret ex defectu intrinsecæ irrorationis; parum juvatur repetitis ablutionibus ex aqua; ac nisi vitium intrinsecum auferatur sæpiùs irrotata extrinsecùs liquoribus citò arescit iterum. Atque id similiter contingit omnibus partibus vniversi corporis; & percipuè faucibus, æsophago, & ventriculo: in quibus mole-

stæ sensationes , quæ sitis , aut famis nomine denotantur , plerunque non sedantur , quantum opus est potu , & cibo , alijsque , quæ ex ijs , quæ nobis extrinseca sunt, sumuntur: oportetque intrinsecum auferre vitium , quo illæ fiunt.

His similia dicenda sunt de bile, de succo pancreatico , deque alijs liquoribus ad intestina concurrentibus; & è membranis,quibus constituuntur, in eorundem cavitatem influentibus; corpora namque hæc quoque sunt ; & corporis cujuscunque eædem sunt affectiones , ac aliorum corporum : quæ similiter magis , & minus suscipere possunt; similiter alias qualitates amittere ; alias acquirere possunt.

Consistunt autem qualitates in magnitudine, figura, motu , & habitudine sivè respectu,quem habent corpora inter se,quibus mutatis aliud , atque aliud fit.

Quibus quidem aspera dicuntur corpora , vel levia ; dura , vel mollia; liquida , vel solida; fluida, vel non fluida;porosa, vel impervia; acuta , vel obtu-

obtusa; aut aliter appellantur. Similiter secundùm habitudinem, & respectum aliud corpus dicitur magnum; aliud parvum; aliud velox, alind tardum; & respectivè ad sensum hujus animalis acida, dulcia, amara, salsa; graviter, aut suaviter olentia dicuntur, alijsque nominibus appellantur; prout varia est eorum magnitudo; figura, motus, & habitudo, sivè respectus; ex quibus nascuntur qualitates; quas appellamus asperitatem; levitatem; duritiem; mollitiem; velocitatem; tarditatem; albedinem; nigredinem; aciditatem; dulcedinem; salsedinem; atque alias infinitas; quot sunt variationes modorum; quot sunt habitudines; quot sunt effectus: adeò ut nomina sæpè sæpiùs deficiant, quibus illæ appellentur.

Verùm satis sit, hæc innuisse iis, qui in Democriti philosophia versati sunt; atque dicamus, quod à principio fuerat constitutum, cholidocos ductus easdem pati posse affectiones, quæ accidunt vasis salivalibus, aut pancreatis; aut alterius particulæ, quibus faciliùs, vel difficiliùs liquores effundantur; vel omni-

omninò ipſorum motus, & excurſus impediatur, aut pervertatur. Atque ipſa bilis, aut alius quivis liquor, ſivè pancreaticus, ſive alius multas ſuſcipere poteſt mutationes, quibus aut craſſior, aut fluidior, aut mordacior; aut alia jure merito dici poſſit;& aliam ſuſcipiat in inteſtinis cibus, & potus mutationem; quàm quæ naturæ conveniat.

Quæ cum multipliciter, & infinitis modis variari poſſint; impoſſibile eſt ſpecies omnes recenſere vitiatæ concoctionis, & elaborationis ciborum. Precipuas igitur, & frequentiores perſequemur; in ſingulis notando quæ maximè conveniant; ut corpora reſtituantur; de reliquis verò ad iſtarum ſimilitudinem dicendum; atque dijudicandum exiſtimamus.

FINIS.

INDEX
RERUM NOTABILIUM.

A

S Ad-

Ca-

INDEX

D

E

Era-

F

Fer-

Ha-

H

I

Ma-

P

Putre-

Som-

FINIS.

